

1/1993

ISSN 0235-0351

*Tiiu Valm "Raamatukogu-
võrgu hetkeseis",*

*lühülevaated Eesti raamatu-
kogudest,*

*Ivar Triikkel "Sõna"
Oskar Kruus "Bibliograafilise
leksikoni tegemise kogemusi",*

*Jaan Toomla ülevaade
programmist "Bibliotheca
Baltica",*

*Piret Lotman "Friedrich
Puksoo" süüasi" III",*

*Krõõt Liivak "Mana" ja
"Tulimulla" koondregistrid jm*

EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE
ÜHING
EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU
1/1993

Toimetuse kolleegium: A. Nuut,
R. Olevsoo, E. Rannap, K. Tammaru,
U. Tõnnov, T. Valm, A. Valmas

Tegevtoimetaja Ene Riet
Toimetaja Maire Liivamets

Keeletoimetaja Tiina Vilberg

Tehniline toimetaja Peeter Ehasalu
Kaanefoto Teet Malsroos

Address:
EE 0100 Tallinn
Tõnismägi 2
Eesti Rahvusraamatukogu
"Raamatukogu" toimetis

Trükifirma ALDUS
Tallinn, Tõnismägi 2
Tellimus nr. 514
Tiraaz 1400

Hea Lugeja,

19.-20. mail toimub Tallinnas tähtis sündmus - üle pika aja leiab taas aset Eesti raamatukoguhoidjate kongress, seekord kuues, teemaks "Raamatukogu ja lugeja muutuv Eestis". Pühendasime sellele käesoleva ajakirjanumbri, millele viitab kongressi logos "RK" kaanel. Kuna kongressile oodatakse ka välismaal elavaid eestlastest raamatukoguhoidjaid, avaldame Eesti suuremate raamatukogude lühiülevaated. Iga raamatukogu on rääkinud pikemalt oma saamisloost ja fondide koostisest ning pannud kirja oma aadressi, telefoni ja lahtiolekuajad. Avaldame ka raamatukogunduslikku haridust andvate õppeasutuste ja suuremate raamatukogude direktorite/juhtide fotod ning igatüüpi *curriculum vitae*. Sedalaadi teave on siiani olnud lünklik ja paljudele kättesaamatu.

Kirjandusküsimusi käsitlevad artiklid on seekord bibliograafilise suunitlusega ja peaksid pakkuma huvi kõigile. Võimalik, et pikemalt käsitletud "Bibliotheca Baltica" kirjastamisprogrammi ei saa ellu viia, kuna on selgusetu, kas majandusraskustes Põhjamaad suudavad osa "kulusid ja kirju" enda kanda võtta. Algatusrühmal on suur töö siiski tehtud - koostatud on Eesti kultuurile oluliste raamatute mitmesajast nimetusest koosnev nimekiri. Kuidas, kes ja mis põhimõttel tegid valiku ning mida nimekiri sisaldab, on artiklist näha.

Raamatukoguhoidjate VI kongress toimub sirelite õitsemise aegu. Otsigem ja leidkem sirelitest õnne. Meie õnn seisneks ühtekuuluvustundes ja tegusast koostöös.

Lugupidamisega *Ene Riet*

Pildil tegevtoimetaja Ene Rieti selja taga seisavad vasakult:
Tiina Vilberg, Aari Paju, Maire Liivamets, Teet Malsroos

Käesolev ajakirjanumber on valminud uue toimetuskolleegiumi nõuannete järgi. Uus on katoimetuse koosseis. Senisele tegevtoimetajale lisaks on siin nüüd Maire Liivamets, kes võtab oma südameasjaks ajakirja üldkultuurilise poole, Tiina Vilberg keeleteoimetajana jälgib, et ajakirja ei satuks õigekirjavead, Aari Paju hoolitseb tekstide arvutisse sisestamise eest. Fotod (ka kaanefoto) on põhiliselt ERRi fotograafi Teet Malsroosi tehtud.

SISUKORD

Avasõna	Paul-Eerik Rummo	4
Sõna: Vabadus, Vangisolek, Vangist pääsemine	Ivar Triikkel	5
Raamatukoguvõrgu hetkeseis	Tiiu Valm	6
Eesti kooliraamatukogude koondaruanne 1992. aasta kohta		7
Eesti rahvaraamatukogud 1992. aastal		8
Eesti Rahvusraamatukogu	Ene Riet	9
Lugejateenindus Rahvusraamatukogus	Ene Paaver	11
Eesti Teaduste Akadeemia Raamatukogu	Maive Triipan	12
Tartu Ülikooli Raamatukogu	Malle Ermel	14
Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu	Reet Kukk	16
Tallinna Pedagoogikaülikooli Raamatukogu	Kersti Kikkas	18
Eesti Lasteraamatukogu	Anne Rande	19
Eesti Patendiraamatukogu	Anu Nuut	22
Eesti Standardiraamatukogu	Juta Laasma	23
Eesti Meditsiiniraamatukogu	Milvi Tedremaa	24
Raamatukogundushariduse korraldusest ja sisust Tallinna Pedagoogikaülikoolis	Aira Lepik	25
Kultuurikoolist kolledziks	Mati Muru	27
Eesti Arhiiv Austraalias	Inno Salasoo	28
Aktsiaselts "Teek"	Ivi Tingre	30
Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing - 70	Ivi Tingre	31
ERÜ toimkondade ja töögruppide töösuunad 1993.aastal		31
70 aastat ajakirja "Raamatukogu" (intervjuu Kalju Ojaga)	Ene Riet	32
Väliseesti kirjandus rahvaraamatukogudes	Krista Talvi	33
Friedrich Puksoo "süüasi" III	Piret Lotman	34
Biograafilise leksikoni tegemise kogemusi "Tulimulla" ja "Mana" koondregistrid	Oskar Kruus	35
"Bibliotheca Baltica"	Krõõt Liivak	37
Lilled raamatukogus	Jaan Toomla	39
Lilled Rahvusraamatukogus	Sulev Vahtra	43
	Urve Haug	43
TEIST JA TEILE		
Tänada ajakirjandust	Maire Liivamets	44
MÄLESTAME		
Eha Mälberg		45

Nagu kogu Eesti elu, nii ka meie raamatukogundus on oma võimaluste ja vajaduste hindamise ja uute teede otsimise järgus. Iseloomulik on see, et meie pilk on pööratud ühekorruga nii minevikku kui tulevikku.

Sõjaeelses Eestis tegutses edukalt laialdane ja tühtlane rahvaraamatukogude võrk. Peame lugema oma erialainimeste suureks teeneks, et see on praegugi olemas peaaegu samas mahus. Selle organisatsiooniline ja rahaline taust on aga läbi teinud mitu muutust. Käimasoleva haldusreformiga, muudatustega kohalikes eelarvetes ja riigieelarves, funktsioonide ümberjaotamisega kujuneb see taust lähimal ajal veelkord ümber, lähenedes jälle sõjaeelsele mudelile. Kui õpime seda mudelit, nagu ka tema edasiarendusi tänapäeva Euroopa maades paremini tundma, siis suudame oma rahvaraamatukogud panna veel paremini teenima inimeste huvisid ja vajadusi.

Samas oleme meiegi - kõigele suurele mahajäämusele vaatamata - lähenemas moodsa infoühiskonna standarditele. Infotöötlus - ja infolevitehnoloogia kütkestab järjest rohkemaid. On ainult majanduslike võimaluste küsimus, kui kiiresti suudame ühendada nii Eesti raamatukogud kui muud infokeskused omavahel kui ka rahvusvahelistesse võrkudesse. Oluline on, et oskaksime selgitada välisabi ja laenude pakkujatele infraühiskonna infrastruktuuri kiire uuendamise vajadust kui üht Eesti prioriteetsemat.

Raamat pakub meile kõike, nii teadmisi, tunde kasvatust kui ajaviidet. Teha õige raamat kättesaadavaks õigele inimesele, see on raamatukogunduse igavene missioon. Muutuvad vaid võimalused ja vormid selle missiooni täitmiseks. Olgem siis valmis ajaga kaasas käima.

Paul-Eerik Rummo
kultuuri- ja haridusminister

SÕNA VABADUS VANGISOLEK VANGIST PÄÄSEMINE

IVAR TRIKKEL

Pedagoogikaulikooli kultuuriteooria ja -ajaloo õppetooli juhataja, professor

Kõige esmalt olnud sõna, jumalik sõna. Sellest saanud alguse kõik elav Maa peal. Sai ka valgus, Aadam ja Eeva. Kuivõrd vaba on aga olnud inimene oma sõna ja mõtte kasutajana?

Vaeviline on olnud tee vaimuvalguseni, hariduseni. Raamat on olnud inimesele teejuhiks sellel teel ammudest aegadest - koopakirjadest, käsikirjadest, inku-naablitest tänapäevaste lasertrükk-raamatuteni.

Gutenberg oma veinipressist töödeldud trükipressiga oli revolutsionäär kultuuri arendamises. Tapüüdis kinni inimese vaba sõna ja mõtte, aheldades need raamatusse igipõlistas ta inimese vaimu ilma. Ringhääling vabastas sõna trükiridadesse surutusest, andes sõnale ja mõtele tagasi inimliku kordumatuse, karakteri, hääle värvi ja temperamenti, võimaluse mitte ainult lugeda valmismõtteid, vaid näha nende erutavat sünnihetke. Televisioon tõi juurde ka rääkiva, mõtleva inimese visuaalse terviklikkuse. Mõtte kõrvale tulid tagasi miimika, zestid, mis ikka olnud vaba sõna, vahetu suhtlemise kui silmast silma rääkimise väärtustajad.

Kus on vabadus? Kus vangisolek? Kus vangist pääsemine? Ja kus on kõrgem vabaduse aste: raamatus või raadiotelevisioonis?

Kultuurifilosoof Mihhail Bahtin on arutlenud, et teda paelub inimene, kes mõtet loob, lähtudes inimestevahelise suhtlemise märgilisusest ja mõistes kultuuri kui märgisüsteemi, mis pidevalt tekib ja muutub. Ta nimetab sõna alati KELLEGI sõnaks. Nii jõuab M. B. kommunikatsiooniakti tänagi väga aktuaalse probleemi juurde. Kui kohtuvad "oma" ja "võõras" sõna, saab alguse dialoog. Algab kommunikatsioon.

"Oma" ja "võõras", need kaks mõttekultuuri aluskomponenti kohtuvad raamatut lugedes, raadiot kuulates, TVd vaadates. Ainult erinevalt.

Etraamatu mõtted omaks mõelda, nende teave või emotsioon isikliku elukogemuse

ja harituse mäluraalidest selekteerivalt läbi lasta, vajame ulatuslikku kultuuritausta. Muidu ei hakka raamat rääkima, raadio- ja TVinfost sünnib tarbetu müra.

Keskaegse karnevalikultuuri aegu olnud inimesed veel tõeliselt vabad. Rahvalikus "väljakukultuuris" (M. B. märksõna) kõlas familiaarne sõim ja vandumine, toimis karnevalikoose groteskne keha, milles ühinesid suremine ja sigitamine, pühadus ja pühaduseteotus.

Kirik aga tegeles pühakirja selektamisega. Ikka olulisemaks sai raamat kui inimkonna mõttekultuuri talletaja.

Täna kogeme suurt vastasseisu: ühelt poolt uusaegne väljakukultuur, massikultuur, mis nüüd ka Eesti trükisõnas ja -pildis vohab pornograafiani välja, teiselt poolt kõrgkultuur, sisukad raamatud, mis paraku oma kõrgete hindade, kitsukeste trükivõimaluste ja üldise sotsiaalpsühholoogilise surutise tõttu ei jõua täita rahvast harivat funktsiooni. Raamatu väljaandmiseks on vaja vaid palju raha või häid sponsoreid. Sisukusest ei küsita.

Ka longib maailmas ringi üks tont, mida nimetatakse TVinimeseks. Läbi helendava ekraani on ta kõik vaatamisväärse läbi rännanud, süsteemset pilti elust ja kultuuride erinevustest poleta iialgi aduma vaevunud. Raamatu jaoks pole tal aega ega tahtmistki.

Kogu maailmas kurdetakse, et suureneb potentsiaalsete kirjaoskamatute arv. Linnade tänavatel kõnnib ringi "isikuta teadvus" nagu peataratsanik, läheb mööda kiriku uksest, mille taga jumalajünger püüab inimesi uuesti mõistma panna uskumise ja armastuse igipuhastavat jõudu.

Üle poolsajandi on vaba sõna ja mõte Eestis jälle avaliku toimimise õiguse saanud. Aga mis on toimunud? Oleme nende aastakümnetega unustanud, kuidas kirjutada esseed, koolikirjandki teeb raskusi, kuidas arukalt mõelda ja toimida.

Vaba sõna loob mõttearenduseks dialoogi, mis inimvaimu edasi viib. Kuidas me kasutame vaba sõna aga parlamendis, ringhäälingu ja TV poliitilistes debattides?

Keskaegne väljakukultuur oma elurõõmsas rahvalikus vabaduses ja joviaalsuses oli tõeliselt vaba, meie poliitilised kemplemised on oma parteidefraktsioonide silmaklappidest aga poolpimedad.

Kust ja kuidas leida tõelist vabadust, rahu ja aega enese ja maailma kokkumõtlemiseks? Eks ikka raamatust, millega igaüks meist niisamuti dialoogi astub kui teise inimesega. Sellest saab ilus kohtumine võõra mõttega.

Ainult raamatuga koos saame käia tunnetuse teed üksinda ja vaikus. Ringhääling räägib kõõgis, TV on vallutanud elutoa.

"Maailm on ainsuse mitmus" - nii on öelnud Hando Runnel. Kui oleme ainsuses enda olemise selgeks mõelnud, suudame mõista ka maailma mitmust. Raamatuga koos oma võimeid avades ja arendades võidame ka võõrandumise endas...

Ma lähen Rahvusraamatukogu uhkest peauksest sisse otse kui katedraali. Olgu küll eesti raamatu saatus traagiline olnud (esimene hävitamine Lüübekis 1525, moraalne hävitamine venestamise aegadel läinud sajandil ja veel kord kirvega purustamine nõukogude vandaalide poolt) - nii raamat kui rahvas elavad edasi.

"Raamat pole mingi ime, mis tekiks iseenesest ja oleks olemas ainult enese jaoks. Temasse on peidetud palju inimlikku annet ja oskust, mille kulutamine oleks mõttetu, kui seda keegi ei kasutaks oma elule vajaliku lisana." (F. Tuulas "Eesti raamatu arengust", kõne eesti raamatu 400. aasta juubeliaktusel).

Habent sua fata libelli.

On rahvastelgi oma saatus. Sageli tuleneb see nende suhtest raamatuga.

RAAMATUKOGUVÕRGU HETKESEIS

TIIU VALM

Eesti on iseseisvunud, mis nõuab kogu senise majandus- ja ühiskonnaelu korralduse muutmist. See pole mõeldav ilma ammendava kaasaegse teabeta, mille tagavad teiste teabeleviga tegelevate asutuste ja organisatsioonide kõrval ka raamatukogud. Kahjuks aga ei teadvusta meie ühiskond küllaldaselt informatsiooni pakutavaid võimalusi ja selle kohta arenguprotsessis. Seepärast läheb raamatukogude areng sageli isevoolu teed või seisneb olemasoleva meeletlikus säilitamises.

“Eesti raamatukogunduse arengu üldpõhimõtetes” on märgitud, et hästi toimiv teabevisüsteem on üks demokraatliku ühiskonna põhieeldusi. Praegu on meil 622 rahvaraamatukogu, ligi 200 teadus- ja erialaraamatukogu (universaalsed, kõrgkooli-, eriala-, teaduslike uurimisastuste jm raamatukogud), ca 750 üldhariduskooli, tehnikumi ja ametikooli raamatukogu.

Muutunud on teadusraamatukogude võrk. Täiesti uusi ülesandeid täidab Rahvusraamatukogu, mis on nüüd ka parlamendiraamatukogu staatuses. 1992. aasta algul liideti Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukoguga Eesti Tehnikaraamatukogu, moodustati iseseivad Eesti Patendiraamatukogu ja Eesti Standardiraamatukogu. Tallinna Pedagoogikaülikooli Raamatukoguga ühendati Eesti Pedagoogikaraamatukogu. Ühtegi raamatukogu ei likvideeritud, vaid olemasolevad liideti. On selge, et algul reageeriti ümberkorraldustele kõhklevalt ja eitavaltki, sest raamatukogude materiaalne olukord ei parane ju imevael ja tarbijagi ei märganud, et infolevi kohe kiirenenud oleks.

Praegu, kui reformeeritakse kogu ühiskonda, peab ka raamatukogu- ja infosüsteem uuenema. Tähtis ülesanne on kujundada välja otstarbekas teadusraamatukogude võrk. Olemasolevate teadus-, eriala- ja kõrgkooliraamatukogude komplekteerimisprofiili kindlaksmääramisega määratletakse raamatukogud, kes koguvad, säilitavad ja vahendavad teavet teatud kindlal alal. Praegu teame, missugune raamatukogu kogub parlamendi-, patendi- või standardiinfot, kuid osa infovald-

kondadest on senini raamatukogudel lõikes läbipõimunud või katteta. Teadusraamatukogude võrgu korrastamine tagab selle ökonoomsuse, kuna väheneb väljaannete dubleerimine võrgu eri lülide vahel, infotarbija teab aga, millisesse raamatukokku pöörduda.

Rahvaraamatukogude võrku pole käesolevaks ajaks oluliselt muudetud, küll on teisenenud raamatukogude ülesanded ja töökorraldus. 1992. aasta 22. aprillist kehtiv “Eesti Vabariigi rahvaraamatukogu seadus” annab seaduse jõu ja kaitse rahvaraamatukogude tegevusele, mis teenindavad kõige suuremat ja eriilmelisemat elanikkonna osa. On selge, et rahvaraamatukogude arvu ei tohi finantseerimiskeskuste tõttu vähendada (1938. aastal töötas Eesti Vabariigis üle 700 rahvaraamatukogu), pigem on piirkondi, kus oleks vaja asutada uusi kogusid, seda eriti linnades. Terav ja igavene on Tallinna uuslinnaosade teenindamise probleem. Võib arvata, et veel kaua puuduvad võimalused asendada vaevu hingitsevad väikesed külaraamatukogud maaelanike raamatubussiteenidusega, kuna Eestis ei ole lihtsalt kaasaegseid, ökonoomseid ja küllaldaselt kirjandust mahutavaid raamatubusse.

Eesti kooli lahutamatu osa on ikka olnud raamatukogu. On kaheldud, kas kooliraamatukogu ülesanded ja koostis on vastavuses õppeprotsessiga, kas nii õpetajad kui õpilased leiavad sealt vajamineva. Üldiselt ei asenda kooliraamatukogu rahvaraamatukogu ja

vastupidi, sest kogude komplekteerimisprintsipiibid ja kasutajaskond on täiesti erinevad. Tahaks loota, et säilivad mõlemad raamatukogutüübid, kusjuures kooliraamatukogud väärtustatakse õppetöö olulise lülina.

Uued seltside, organisatsioonide, rahvuste ühenduste jm kogud on oma paariaastase eksisteerimise järel osutunud arvestatavaks teabeallikaks. Kirikute, sõjaväe, politsei, kinnipidamiskohtade jt raamatukogude tegevus on nüüdseks legaliseerunud. Muidugi on nende majanduslik olukord tihtipeale kehv, kuid nad on olemas ja väga vajalikud. Asutuste ametiühingu- ja tehnikaraamatukogusid ning infobüroosid on rahaliste raskuste, tootmise lõpetamise jms tõttu suletud.

Me ei pääse majanduslikust kitsikusest veel niipea. Paljulugeva ja teadmisi hindava rahvana olemine ometi läbi aegade suutnud säilitada oma raamatuvaramud ja asutanud uusigi. Püüame seda arukalt ja tasakaalukalt teha ka praegu.

Tiiu VALM lõpetas 1974. aastal Tallinna Pedagoogilise Instituudi raamatukogunduse ja bibliograafia eriala. Samal aastal asus ta tööle Riikliku Raamatukogu teadus- ja metoodikaosakonda. 1975. aastal sai T. Valmist metoodikaosakonna peabibliograaf. 1979-1992 oli ta metoodi-ka-, hiljem raamatukogunduse osakonna juhataja, 1992. aasta veebruarist Kultuuriministeeriumi raamatukogude nõunik.

The counsellor of the Ministry of Culture and Education Tiiu Valm describes the current situation of Estonian libraries network. At present, we have 622 public libraries, almost 200 research and special libraries, about 750 comprehensive, technical and vocational school libraries. The National Library of Estonia functions as a library of Parliament as well. In 1992, the collection of the Technical Library of Estonia was given to Tallinn Technical University Library, independent Estonian Patent Library and Estonian Standard Library were formed. An important task is to develop an effectual network of research libraries. The “Law of the Public Library of the Republic of Estonia” passed in April 1992 enacts legal power and protection to the activities of public libraries. School libraries should also be preserved. Libraries of societies, organizations, churches, military units, etc., have become considerably important, whereas at the same time a lot of trade unions’ and technical libraries and infobureaus have been closed.

EESTI KOOLIRAAMATUKOGUDE KOONDARUANNE 1992. AASTA KOHTA

Eesti kooliraamatukogude 1991. aasta koondaruanne ilmus "Raamatukogu" 1992. a 3. numbris. Siinkohal vabandame ebatäpsuse pärast: 1991. a ei laekunud andmed Tartu linna, maakonna ja Saaremaa kooliraamatukogude kohta. 1992. a esitasid kõik linnad ja maakonnad oma kooliraamatukogude andmed.

Koondaruannete kasutamisel pöörata tähelepanu:

1. 1991. a andmed esitanud 509 kooliraamatukogust on oma tegevuse lõpetanud 5; 1992. a andmeid ei esitanud 48;
2. 1992. a laekusid esmakordselt andmed 116 kooliraamatukogu kohta;
3. võrreldes 1991. aastaga on toimunud muutused alluvuses. Kõik laste muusika- ja kunstikooli raamatukogud läksid kultuuriministeeriumilt alluvusest haridusministeeriumi alluvusse ning lastekodude raamatukogud haridusministeeriumi alluvusest sotsiaalministeeriumi alluvusse.

	Rk-de arv	Alla 2000	2000-5000	5001-10000	10001-25000	üle 25000	Raamatufond aasta alguses	Raamatufond aasta lõpus
1.HARIDUSMIN RKd	554	92	73	99	150	140	9678456	9736970
2. üldharidusk rk-d	501	85	67	98	129	122	8418708	8515078
3. tehnikumirk-d	13	0	0	0	6	7	534764	520143
4. kutsek rk-d	24	2	1	0	10	11	620887	6 02266
5.muusika- ja kunstik rk-d	12	4	2	1	5	0	93146	89302
teiste lasteasut rk-d	1	0	1	0	0	0	2299	2574
6.haridusosak rk-d	3	1	2	0	0	0	8652	7607
7.KULTUURIMIN RKd	0	0	0	0	0	0	0	0
8.muusika- ja kunstik rk-d	0	0	0	0	0	0	0	0
9.PÖLLUMAJ-MIN RKd	11	0	0	1	4	6	361179	376909
10.tehnikumirk-d	10	0	0	1	4	5	334756	336387
11.kutsek rk-d	1	0	0	0	0	1	26423	4052
12.SISEMIN RKd	1	0	0	1	0	0	8031	7826
13.tehnikumirk-d	0	0	0	0	0	0	0	0
14.kutsek rk-d	1	0	0	1	0	0	8031	7826
15.SOTSIAALMIN RKd	6	2	3	1	0	0	20186	18780
16.lastekodude rk-d	5	2	3	0	0	0	14542	13702
kutsek rk-d	1	0	0	1	0	0	5644	5078
17.ETK RKd	0	0	0	0	0	0	0	0
18.tehnikumirk-d	0	0	0	0	0	0	0	0
19.kutsek rk-d	0	0	0	0	0	0	0	0
20.KOOLIRAAMATUKOGUD KOKKU	2	94	76	102	154	146	10067852	10140485
21.NEIST MAAL	313	84	62	86	58	23	2599772	2707611

	Lugejaid	neist lapsi	Laenutusi	neist lastele	Külastusi	neist laste	Raamatukogu- töötajaid
1.HARIDUSMIN RKd	195470	153861	4099964	3292204	1736531	1359634	545
2.üldharidusk rk-d	174128	147695	3770634	3205268	1562670	1312804	495
3.tehnikumirk-d	9996	117	178848	1000	91268	900	19
4.kutsek rk-d	9295	4439	138001	76262	75290	40086	2
5.muusika- ja kunstik rk-d	1891	1567	11544	9572	6790	5751	7
teiste lasteasut rk-d	0	0	0	0	0	0	0
6.haridusosak rk-d	160	43	937	102	513	93	0
7.KULTUURIMIN RKd	0	0	0	0	0	0	0
8.muusika- ja kunstik rk-d	0	0	0	0	0	0	0
9.PÖLLUMAJ-MIN RKd	5524	996	83769	11217	40817	5187	18
10.tehnikumirk-d	5340	996	82621	11217	40226	5187	17
11.kutsek rk-d	184	0	1148	0	591	0	1
12.SISEMIN RKd	300	0	3775	0	1619	0	1
13.tehnikumirk-d	0	0	0	0	0	0	0
14.kutsek rk-d	300	0	3775	0	1619	0	1
15.SOTSIAALMIN RKd	353	221	5443	3956	3686	2719	5
16.lastekodude rk-d	298	221	4723	3956	3211	2719	4
kutsek rk-d	55	0	720	0	475	0	1
17.ETK RKd	0	0	0	0	0	0	0
18.tehnikumirk-d	0	0	0	0	0	0	0
19.kutsek rk-d	0	0	0	0	0	0	0
20.KOOLIRAAMATU- KOGUD KOKKU	201647	155078	4192951	3307377	1782653	1367540	569
21.NEIST MAAL	50977	37714	450592	531648	377818	275111	249

EESTI RAHVARAAMATUKOGUD 1992. AASTAL

	Raamatukogude arv Arvestusüksusi		.Lugejaid	Laenutusi	Raamatukogu- töötajaid
	1. 1993		(osakondades teenindatud)		
Maakondade keskraamatukogud	15	1 248 213	49 001	1 179 969	243
Linnade keskraamatukogud	6	1 897 183	93 335	2 413 938	22
Linnaraamatukogud	71	2 140 800	69 798	2 098 106	172
Külaraamatukogud	469	4 352 568	105 017	2 239 560	490
Lasteraamatukogud	14	317 845	12 152	218 980	37
Kultuuriministeriumi rahvaraamatukogud kokku	575	9 956 609	329 303	8 150 553	1170
Kolhoosiraamatukogud	1	28 390	455	2 754	1
Ametiühinguraamatukogud	31	819 176	27 001	608 477	43
Muude ametkondade ja organisatsioonide raamatukogud	15	75 180	2 707	31 660	9
Rahvaraamatukogud kokku	622	10 879 355	359 466	8 793 444	1 223

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

ENE RIET

Eesti suurim üldkasutatav raamatukogu, 21. detsembril 1918 Eesti Ajutise Valitsuse otsusega asutatud Riigiraamatukogu, mis on aegade jooksul erinevaid nimesid kandnud (1988. aastast Eesti Rahvusraamatukogu), lõpetas oma 4,2 miljonilise fondi kolimise uude hoonesse Tõnismäel. Direktrissi Ivi Eenmaa sõnul võib ruumipuudust taas tunda alles 50 aasta möödudes.

Raamatukogu uuele hoonele (arhitekt Raine Karp) pandi nurgakivi 4. oktoobril 1986. aastal, ehitamine kavatseti lõpetada 1990. Maja on valminud loodetust vaevalisemalt, põhjuseks tehnoloogilised vead, halb materjal ja tööjõud, rahapuudus (ka inflatsioon). Eesti Vabariigi 75. aastapäevaks avas raamatukogu oma ukseid lugejaile. Konverentsisaali ja sõkla ehitamine ning välisviimistlustööd jäävad esialgu lõpetamata.

Foto: Teet Malsroos

Lugejateeninduse taasalustamine on keeruline ja vastutusrikas. Tööle peab hakkama lugejateeninduse automatiseeritud süsteem lugejate registreerimisest kirjanduse tellimise-laenuamiseni. Kirjandust saab kasutada ainult kohapeal, vaid kunstide osakond annab noote kaasa. Suur osa fondidest on paigutatud

avariiuuleile, väärtuslikumatele raamatutele kinnitatakse andur, mis peasissekäigu magnetvärava juures annab märku, kui raamatut katsutakse varastada.

Seoses Eesti taasiseseisvumisega on raamatukogu ülesanded oluliselt teisenenud. Eesti Rahvusraamatukogu tegevuse aluseks on 15. novembril 1990 vastu võetud seadus "Eesti Rahvusraamatukogu kohta" ja Eesti Rahvusraamatukogu nõukogu poolt kinnitatud raamatukogu põhikiri, milles kooskõlastati raamatukogu staatus üldtunnustatud rahvusvaheliste normide ja UNESCO 16. istungi järgul vastu võetud raamatukogude rahvusvahelise klassifikatsiooniga. Nii sai raamatukogu kateatud rahvusvahelised kohustused: osaleda Eesti poolt ratifitseeritavais rahvusvahelistes konventsioonides, olla rahvuslik

infokeskus, vahetuskeskus ja depookogu ning ISBN Eesti rahvuslik agentuur. Pärast Eesti Riikliku Raamatupalati liitmist rahvusraamatukoguga 1991. aasta augustis on raamatukogu ka Eesti trükiteodangu ja raamatukogustatistika rahvuslik keskus.

1993. aastast on RR mitme rahvusvahelise organisatsiooni depookogu. ÜRO, Euroopa Ühendus, Rahvusvaheline Tööorganisatsioon (ILO) ja Maailmapank saavad sellele oma väljaandeid, millega on võimalik tutvuda lugemissaalis.

Rahvusraamatukogu osaleb mitmes rahvusvahelises koostööprogrammis, näiteks raamatu- ja raamatukogude ajaloo bibliograafiaprogrammis "Index translationum". Põhjamaid, Lätit ja Leedut ühendab programm "Bibliotheca Baltica". Hiljuti kirjutasid kolme Balti vabariigi rahvusraamatukogu direktorid alla koostöölepingule aastateks 1992-1997, mis annab nende koostööle uue kvaliteedi. Hakatakse vahetama trükiseid, tasuta kasutama üksteise andmebaase, luuakse ühiselt koond- ja muid katalooge ning arendatakse teaduskoostööd. Selle lepingu raames taastatakse Eesti Rahvusraamatukogus Läti ja Leedu *patriotica* bibliografeerimine.

Meile on olulised koos Helsingi Ülikooli Raamatukoguga elluviidavad eesti raamatu päästeprogrammid: bibliograafiliste andmebaaside konverteerimine ja vanema eesti perioodika (1918-1940) mikrofilmimine. Ajalehekomplekte vaadatakse juba läbi ja valmistatakse mikrofilmimiseks ette. Filmitud ajalehed varustatakse rahvusvaheliste standarditele vastavate bibliograafiliste andmetega, valmis filmidele koostatakse registrid.

Raamatukogus on loodud ka uus osakondi. Nii teenindab Riigikogu saadikuid parlamendiinfo osakond, mille teenuseid kasutatakse intensiivselt. Valikuliselt bibliografeeritakse ja märksõnastatakse riigivalitsemiseks vajalikel teemadel eesti- ja võõrkeelseid ajalehti-ajakirju ning raamatuid. Eraldi andmebaasid on õigusdokumentide, Vene ja Eesti seaduste, riigitegelaste ja parlamendiliikmete kohta. Kasutatakse Eesti seaduste täistekstide andmebaasi ESTLEX ning kavatakse lülitada

vastavasse rahvusvahelistesse andmebaasidesse. Audio-video osakond salvestas valimiseelseid saateid, mida säilitatakse igavesti.

Loodi arhiiviosakond, mis on parlamendi (Riigikogu dokumentide ajutine koguja ja säilitaja), Eesti Rahvusraamatukogu ja tuntud kultuuri- ja ühiskonnategelaste isikufondide ning mitteriiklike asutuste ja organisatsioonide arhiiv. Näiteks on arhiiviosakonnas kõik Eesti Komitee dokumendid.

Rahvusbibliograafia osakond registreerib Eestis ilmunud kirjandust ning teeb informatsiooni vastavate trükiste kaudu üldkättesaadavaks.

Jätkub teadustöö, mille tähtsaim tulemus on kindlasti RRI ajaloo teise osa ("Parlamendiraamatukogust rahvusraamatukoguks", aastad 1940-1990) ja raamatukogu toimetiste järjekordse numbrilise ilmumine. Pidevalt uuritakse raamatukoguterminoloogiat ja koostatakse sõnastikke.

Eesti Rahvusraamatukogu teeb koostööd teiste Eesti raamatukogudega. Näiteks osaletakse Eesti teadusraamatukogude automatiseerimise projektis ning korraldatakse täiendõpet raamatukoguhoidjaile. Ühiselt luuakse Eesti raamatukogudesse saabuvasse välisraamatute ja välisperioodika koondkataloogi. Teaduste Akadeemia Raamatukoguga koostatakse retrospektiivset rahvusbibliograafiat, Tartu Kirjandusmuuseumi Arhiivkoguga analüütilist retrospektiivset rahvusbibliograafiat.

Meie raamatukogu töötajad osalevad aktiivselt ERÜ töögruppides - töötavad välja raamatukogudevahelist koostööplaani, tõlgivad UDC tabeleid ja koostavad vastavat märksõnastikku, viivad analüütilise kirje reegleid vastavusse rahvusvahelise standardiga, koostavad raamatukoguhoidja eetika-koodeksit jm. Aasta suurüritusteks kujunevad maikuus toimuv Eesti raamatukoguhoidjate VI kongress "Raamatukogud muutuvad Eestis", millel

Eesti Rahvusraamatukogu peadirektor Ivi EENMAA on õppinud filoloogiat Tartu Riiklikus Ülikoolis ning raamatukogundust ja bibliograafiat Moskva Riiklikus Kultuuriinstituudis, kandidaadikraadi kaitsnud Leningradis 1979. aastal. 1973. aastast töötab ta Eesti Rahvusraamatukogus, 1984. aastast peadirektorina. Ivi Eenmaa on IFLA Parlamendiraamatukogude sektsiooni Alalise Komitee liige ja Eesti Kultuurifondi esinaine.

The Estonian largest public library, the National Library of Estonia (NLE) was founded in 1918. At the beginning of 1993, the removal of the Library's over four million piece collection to the new premises at Tõnismägi 2 was completed and in February the library was opened to the public. An automated system from the registration of readers to ordering-lending books is functioning. Since 1990 the Library fulfils the tasks of a library of Parliament and from the August of 1991 after Estonian State Special Bibliography Departement was joined with it, it acts as a national centre of Estonian printed matter and library statistics as well. The basis of the activities of the Library is an act "Concerning the National Library of Estonia", passed in 1990, according to which the status of the Library was reconciled with the international classification of libraries passed on the 16th Congress of UNESCO. NLE received international obligations by it. NLE participates in several international co-operation programmes, collaborates with other Estonian libraries, its employees take part in the working groups of the Estonian Librarians Association.

osaleb arvukalt väliseestlasi ja muid külalisi, traditsioonilised raamatukogupäevad ja muidugi LiLaEst.

1935. aastal loodud eesti trükiste arhiivkogust on tänaseks välja kasvanud üks täielikumaid rahvuskirjanduse kollektsioone. 1988. aastal toimus murrang ka välis-eesti kirjanduse komplekteerimises - saadi konteinerite viisi väljaandeid, mida seni oli vaid üks eksemplar erihoiu osakonna suletud uste taga.

1989. aastast on raamatukogu esmane ülesanne soetada riigivalitsemiseks vajalikku kirjandust. 1993. aastaks raamatukogule raamatute ostmiseks lubatud summast paraku ei piisa - väliskirjandust tuleb endiselt hankida peamiselt vahetamise ja annetuste teel. Kavas on luua otsesidemed väljaandjate-kirjastustega.

Mõnede majandusspetsialistide arvates kestab majanduslik langus Eestis 1993. aasta lõpuni, siis algab tõus. Loodame, et ka Eesti raamatukogunduse finantsolukord paraneb. Seni püüab Eesti Rahvusraamatukogu oma mainet tõsta fondide oskusliku komplekteerimise, reklaami ja lugejateenindusega. Selleks pakub häid võimalusi uus ning ajakohane maja.

LUGEJATEENINDUS RAHVUSRAAMATUKOGUS

ENE PAAVER

ERRi reklaamiosakond

Rahvusraamatukogu uus maja on planeeritud ja ehitatud nii, et selles on võimalik pakkuda teenuseid ja meeldivat seltskonda nii raamatukogu lugejatele kui teistele külastajatele. Konverentsikeskusesse ja auditooriumi, kohvikusse, suvekohvikusse, näitusesaali ja majatagusesse suveteatrisse on vaba pääs ka neil, kes lugejad pole. Siin leidub sobivaid ruume nõupidamiste, seminaride, koosolekute, kohtumiste korraldamiseks. Kultuurikeskuse osaleb Rahvusraamatukogu Tallinna ja laiemalt võttes Eesti vaimuelus.

Eelkõige on Rahvusraamatukogu aga siiski Eesti suurim üldkasutatav raamatukogu, mille lugejaks võib saada igaüks, sõltumata vanusest, kodakondsusest jm. Selleks tuleb end registreerida (isikutõendavat dokumenti ei nõuta) ning tasuta Soomes valmistatud plastikust raamatukogukaardi eest 10 krooni (üldhariduskoolide ning keskeriõppeasutuste õpilastel ja pensionäridel 5 krooni, invaliidid saavad tasuta). Lugeja andmed sisestatakse arvutisse ja raamatukogukaart jääb talle eluks ajaks. Ühekordse külastuse tarvis saab infoletist tasuta külastajakaardi. Samas saab grupiviisiliselt tellida tasuta liima- ja raamatukogukaarti (ka võõrkeelseid).

Raamatukogu päev algab ja lõpeb Alo Mattieseni loodud kauni signatuuriga (tööpäevadel kell 10 ja 20, laupäeval kell 10 ja 17, pühapäev on puhkepäev). Rahvusraamatukogu on moodne, avatud raamatukogu - see pole lihtsalt raamatuhoidla, vaid lugeja aktiivne suhtlemispartner. Ta pakub teavet kõigi oma võimaluste kohta, trükised ja info on kergesti kättesaadavad. Raamatukogu usaldab külastajat avariilite raamatuid kasutama, mis loob mugava töö- ja lõõgastusõhkkonna.

Iga raamatukogukaardi omanik võib kasutada kõiki raamatukogu teenuseid ning pääseb peatrepi kaudu või liftidega kõigisse lugejatele mõeldud ruumidesse. Uues majas on arvestatud invaliidide vajadustega - liikuma pääseb ka ratastoolis.

Rahvusraamatukogust ei laenutata kirjandust koju, erandiks on vaid noodid. Vajalikust trükisest saab väikese tasu eest teha kiiresti koopia. Eesti kirjanduse arhiivkogu osakonnas ning haruldaste raamatute osakonnas saab trükiseid kasutada ainult osakonna lugemissaalis.

Foto. Teet Malsroos

Tavaliselt aga tuleb kataloogisaali kesktellimispunkti tellida soovitud raamat endale meelepärasesse lugemissaali. Ei leia lugeja ise vajalikku teavet, on tal kõigis saalides võimalik pöörduda professionaalse konsultandi poole.

Viiendal korrusel asuvad lisaks kataloogisaalile ka teatmebibliograafia ning rahvusbibliograafia saal. Esimeses on väga mitmesugused teatmeteosed ning saab vastuse teema- ja faktipäringutele (ka telefoni teel, tel 451-955). Rahvusbibliograafia saalis asub eestiaineline teatmekogu.

Rahvusraamatukogu on mitme rahvusvahelise organisatsiooni depoo-raamatukogu ja täidab ka parlamendiramatukogu ülesandeid, kogudes seadusandlus- ja õigusala kirjandust, teenindades parlamendi ja valitsuse liikmeid ning nende teenistuses olevaid ametnikke. Sellealane kirjandus asub kuuendal korrusel *iuridica* saalis ning nagu kõiki lugemissaale võib seda kasutada igaüks. Parlamendiinfo osakonnal on ruumid ning käsikogu ka Toompea lossis.

Kuuendal korrusel perioodikasaalis on väljas viimase aasta ajalehed ning kahe viimase aasta ajakirjad. Seitsmenda korruse üldlugemissaali avariilitel on väga mitmes keeles kirjandust ja ajakirjandust, kokku ligi 40 000 eksemplari. Samas asub ka nn Austria tuba (avariilitel on osa Austria valitsuse suurest raamatukingitusest). Kui aga keegi

vajab pingelise teadus- või õppetöö tegemiseks eraldatust, võib ta suhteliselt väikese tasu eest üürida üksik- ja rühmatööruume.

Kaheksandal korrusel kunstide osakonna kunstisaalis on avariilitel kunstialbumid, -ajakirjad, teatmeteosed. Siin saab kasutada kaardiväljaandeid ja tutvuda originaalgraafikaga. Muusikasaalis on nii teatmekirjandust, noote kui mitmesugustel kandjatel helisalvestisi. Kahes saalis on laudadel kuulamisaparatuur ning avariilitel hulk heliplaate. Klaveritoas on hea võimalus oma muusikalist kuulmist kontrollida. Lugeja võib üürida kahte kaasaegset heliseadmetega sisustatud individuaalkabiini ja muusika ühiskoolamistuba.

Rahvusraamatukogu avariilitel on kokku ligi 60 000 trükist, mis on märgistatud magnetkoodiga. Kolmanda korruse sissepääsu ees registreerib koodi poolt tekitatud signaali vastav värav. Lugemissaalides asuvate kaamerate abil saab raamatukoguhoidja teenindusleti tagant jälgida kogu saali.

Eks näita lugejateeninduse kvaliteeti seegi, milline on raamatukogu interjööri kui sõbralik sealne keskkond. Rahvusraamatukogu lugemissaalides ja koridorides on mugavaid puhke- ja suitsetamisnurki, ruume kaunistavad hästi hooldatud taimed. Valged ja neutraalselt hallid dolomiitseinad sobivad hästi kunstiteoste eksponeerimiseks.

MAIVE TRIIPAN
ETARi direktor

on keskne teadusraamatukogu Eestis. Avatud kõigile, kes tegelevad teadustööga või vajavad õpinguteks teaduskirjandust.

Siin on

- esinduslik võõrkeelse teadusperiodika kogu;
- kõige täielikum väliseesti kirjanduse kogu Eestis;
- ainulaadne vanaraamatu ning *baltica* kogu;
- Eesti retrospektiivse rahvusbibliograafia koostamise keskus;
- *On-line* side Rootsi ning sealtkaudu maailma suurte raamatukogudega.

Fondide koostiselt on raamatukogu üks vanemaid Eestis. Vanimad raamatud kuulusid 1552 Tallinnas Oleviste kiriku juures asutatud raamatukogule. See linnaraamatukogu loodi rae korraldusel Tallinna ning Eestimaa haritlaste tarbeks ja sisaldas kirjandust kõigilt toleagsetelt teadusaladelt. 1841 liideti Oleviste kogu Eestimaa Üldise Avaliku Raamatukoguga (asut 1825). Aasta hiljem võttis Tallinna tollase suurima raamatukogu (u 10 000 kd) oma hoole alla vastasutatud teaduslik selts Eestimaa Kirjanduse Ühing (Estländische Literärische Gesellschaft), mis seadis endale eesmärgiks teaduse edendamise ja levitamise, eriti aga Eesti ajaloo ning looduse uurimise. EKÜ tööst võttis osa enamik Tallinna haritlasi, liikmeid oli ka Peterburi TA akadeemikute ning Tartu Ülikooli professorite seast.

Raamatukogu arendamisel hakati suurt tähelepanu pöörama Eestit ning tema lähemaid naaberalasid käsitleva kirjanduse ning Baltimail ilmunud kirjanduse - *baltica* kogumisele. Raamatukoguga liideti osa Rae-raamatukogust (1882), Toomkooli raamatukogu (1927) ning EKÜ sektsioonide kogud. Omandati Eestimaa rüütelkonna sekretäri G. v. Breverni, õigusteadlase E. Iverseni, geoloog A. Mickwitzi kogud, loodusteadlase K. E. v. Baeri teoste kogu, saadi ka mitu väiksemat raamatuannetust ning -pärandit. Raamatu vahetuse teel komplekteeriti teiste Baltimaade, Venemaa, Soome, Saksa ja Rootsi teaduslike seltside väljaannete kogud. Osteti väärtuslikke

ajalooteoseid.

1929 leidis bibliotekaar (hilisem ühingu viitsepresident) Helmuth Weiss EKÜ kogust vanima säilinud eestikeelse raamatu - Wanradt-Koelli katekismuse 11 lehe fragmendid, mis Eesti raamatu 400. juubeliaastal (1935) anti säilitada Tallinna Linnaarhiivile.

1940 EKÜ likvideeriti. Ühingu raamatukogu (u 140 000 kd) anti üle vastloodud Ajaloomuuseumile, 1950 liideti Eesti TA raamatukoguga.

Ajaloolise kogu varamusse kuuluvad ainulaadsed kohalikud trükised: esimesed Eestis trükitud raamatud (1631 Tartus ja 1634 Tallinnas), rida Tallinna ja Tartu 17. s trükiseid, esimesed tervikuna säilinud eestikeelsed raamatud ning 17.-18. s Eesti keele grammatikad. Rikkalikult on esindatud Baltimaid käsitlev ajalookirjandus. On haruldasi trükiseid Eesti koolide ja hariduselu kohta, samuti mitmete organisatsioonide, ühingute ja asutuste tegevust käsitlevaid dokumente.

Baltica kõrval sisaldab kogu rariteetseid vanatrükiseid: 45 inkunaablit, üle 500 paleotüübi, hulga elseviire, arvukalt 16.-18. s trükiseid, mitmed köidetud pärgamenti ja nahka, nende seas ka Tallinna 16.-17. s köitemeistrite töid.

Käskirjalised raamatud on pärit peamiselt 17.-18. sajandist. Ainulaadsed on Oleviste kogu raamatunimistud aastast 1658 ja 1668 ning 1659 alustatud annetusteraamat, mis võimaldavad jälgida ühe Tallinna vanimaraamatukogu arengut 17. s lõpuni.

EKÜ raamatuvarasid täiendades on

tänaseks loodud hindamatu vanaraamatu ja *baltica* kogu (u 500 000 säilikut), mis pakub uurimisvõimalusi ning avastamisrõõmu kõigi Baltimaade, eriti aga Eesti ala uurijatele, raamatu, trükinduse ning köitmise ajaloo huvilistele.

Eesti Teaduste Akadeemia Raamatu-kogu on 1,3 miljoni trükisega universaalne teadusraamatukogu, mis komplekteerib kirjandust kõigile Eestimaa teadlastele.

Otstarbeka säilitamise ja kasutamise eesmärgil on raamatuvara jaotatud eri kogudesse.

Põhikogus on raamatud, perioodikaväljaanded, geograafilised kaardid ja atlased, plaadid, autoreferaadid, mikrofilmid, lisaks fonoteek. Põhikogu väärtuslikem osa on võõrkeelne teadusperiodika.

Teatmekogu koosneb valdavalt kaasaegsest, peale 1945. aastat ilmunud kirjandusest. Sealt leiab lugeja entsüklopeediaid ja entsüklopeedilist laadi teatmikke, biograafialeksikone, statistikakogumikke, teaduslikke ülevaateid, kõigi suuremate sõnastike esitrukke ja muudetud kordustrükke, rahvus- ja riikliku bibliograafia väljaandeid ning mahukaid kirjanduse koondnimestikke, suures valikus referaatajakirju ning Eesti TA väljaandeid.

Baltica ja haruldaste raamatute kogu tuumik on endise Eestimaa Kirjanduse Ühingu raamatukogu, mida täiendatakse eestikeelsete trükiste (ilm kuni 1944), võõrkeelse *baltica*, haruldaste raamatute, kaartide, nootide, käsikirjade, eksliibriste, fotode ja postkaartidega.

Väliseesti kirjanduse kogusse on koondatud väliseesti autorite teosed nii eesti kui võõrkeeltes ja välis-eesti kirjastuste poolt kirjastatud väliskirjanduse tõlked. Siin asub Eesti kõige täielikum väliseesti perioodika, sh eriti esinduslik ajalehtede kogu.

Raamatukogundusliku kirjanduse kogu sisaldab peale raamatukogundusalaste trükiste veel bibliograafia, raamatuloo, raamatu- ja kirjakunsti ning informaatika valdkonda kuuluvaid väljaandeid.

Suurt tähelepanu pööratakse kogude hoiutingimuste parandamisele. Viiendat aastat töötavas restaureerimis- ja

hügieeniosakonnas on edu saavutatud vanatrükiste restaureerimisel ja konserveerimisel.

TARi raamaturikkuste võti on kataloogide ja kartoteekide süsteem, mis peegeldab nii raamatukogu hoidlas kui lugemissaalides asuvat kirjandust. Suurt abi osutavad lugejaile vajaliku teose leidmisel tähestikkataloogid: raamatute tähestikkataloogid (eraldi eesti-, vene- ja muu võõrkeelse kirjanduse kohta), seeriakataloog (eesti- ja võõrkeelsete raamatuseeriade kohta), perioodika tähestikkataloogid, mille iseseisev osa on ajalehtede tähestikkataloog, autoreferaatide tähestikkataloog.

Sisu järgi avavad raamatukogu fonde kümnendliigituse (UDK) alusel korraldatud süsteemaatilised kataloogid: raamatute, perioodika ja autoreferaatide süsteemaatiline kataloog, uudiskirjanduse süsteemaatiline kataloog (kajastab kolme viimase kuu jooksul kataloogitud raamatuid) ja kaartide kataloog.

Kataloogide kasutamisel abistab vajaduse korral lugejat konsultant. Lisaks vahendavad teavet raamatuvara kohta osakondade kataloogid ja kartoteegid.

TARi lugejaks registreeritakse passi alusel II korrusel kojulaenutuse ruumis. TA töötajad esitavad töötõendi, kõrgharidusega spetsialistid asutuse taotluse, üliõpilased üliõpilaspileti, Õpilaste Teadusliku Ühingu liikmed ühingu liikmekaardi. Nõutav on lugeja foto, lugejapileti eest tuleb maksta. Et raamatukogu komplekteerib kirjandust 1-2 eksemplaris, on kojulaenutust piiratud. Koju ei laenutata:

- avariilulitel olevat kirjandust;
- haruldasi ja eriti hinnalisi trükiseid ja käsikirju;
- *baltica* ja väliseesti kirjanduse osakonnas asuvat kirjandust;
- ajalehti ja kaarte.

Kirjandust saavad koju laenata Eesti TA töötajad, riigi- ja omavalitsuse töötajad, Tallinna teadusasutuste, kõrgkoolide, kolledžite teadustöötajad, õppejõud, magistrandid, loomingulised töötajad, teaduseltside liikmed.

Kokku on raamatukogus üle 18 000 lugeja, kelle päralt on 12 lugemissaali ja -toa 200 lugejakohta. Lugejad kiidavad TARi ligi 200 000 eksemplari suurust avakogu. Otse avariileilt saab valida kirjandust kohallugemiseks teatmeosakonna lugemissaalides, üldlugemissaalis, *baltica* osakonna lugemissaalis ja

raamatukogunduse kabinetis.

Oma fondide tutvustamiseks korraldab TAR pidevalt raamatunäitusi. Et lugejat informeerida värskelt komplekteeritust, on üldlugemissaalis uudiskirjanduse väljapanek. Raamatukogu fuajees korraldatavad teemanäitused on sageli osutunud tähelepanuväärseks sündmuseks Eesti kultuurielus. Mahukaid ülevaatenäitusi on TAR koostanud ka koos teiste asutustega. Külalisnäitustel on eksponeeritud raamatuid Soomest, Saksamaalt, Hollandist, Norrast, Poolast jm. Oma raamatuid on TAR tutvustanud mitmes välisriigis, oma uurimistulemusi jaganud Saksamaal, Rootsis, Soomes, Kanadas jm peetud ettekandeis.

Hindamatu väärtusega tööd teeb TAR Eesti retrospektiivse rahvusbibliograafia (1525-1940) koostamisel. 11 köitelisest sarjast on 1993. aastal ilmunas kolm esimest köidet. Raamatukogu mitmekülgse bibliograafiatöö tulemused kajastuvad TARi trükitoodangus, millest nimetamisväärse osa moodustavad rahvusvahelist tunnustust leidnud Eesti TA akadeemikute personaalnimestikud ja annoteeritud koondnimestikud "Estica" ning "Soome-ugri folkloor ja etnograafia", aga ka näitusekataloogid, millest seni suurim on "350 aastat trükikunsti Tallinnas".

1975. a loodud Eesti TA asutuste ja organisatsioonide raamatukogude süsteem hõlmab peale TARi veel 14 raamatukogu, mille 1,5 miljonit trükist peegeldub ka ühtses TA raamatukoguvõrgu koondkataloogis. Suurimad raamatukogud on Kirjandusmuuseumil, Loodusuurijate Seltsil, Astrofüüsika ja Atmosfäärfüüsika Instituudil, Füüsika Instituudil ja Küberneetika Instituudil.

TAR pakub oma külastajatele mitmesuguseid tasuta teenuseid:

- paljundustööd (valguskoopiad, mikrofilmid, fotod);
- bibliograafiatööd (nimestike koostamine, toimetamine);
- näituste korraldamine ja kujundamine; vitriinide laenutamine;
- kirjanduse laenutamine näitustele väljaspool TARi jm.

Raamatukogu on avatud:

1.09 -14.06	tööpäeviti	9.00 -20.00
	laupäeval	9.00 -16.00
	pühapäeval	suletud
15.06-30.08	tööpäeviti	9.00 -17.00
	laupäeval	
	pühapäeval	suletud

Sanitaarpäev - iga kuu esimene neljapäev

Info telefonil 454 016

454 134

Raamatukogu aadress:

Rävala pst 10

EE 0100 Tallinn

Raamatukogu direktor Maive TRIIPAN on sündinud 1942. a. 1967 lõpetas ta Tartu Ülikooli ajaloo-keeleteaduskonna, omandas kõrgema kvalifikatsiooniga raamatukoguhoidja-bibliograafi diplomi. TARis töötas 1967-1974 kui teadussekretär, 1974-1984 kui teadusdirektor, 1984. aastast on ta raamatukogu direktor.

The Library of the Estonian Academy of Sciences (LEAS) is the central research library of Estonia, open to everyone who is engaged in research-work and who needs scientific literature for his studies. It possesses a representative collection of foreign scientific periodicals, the most complete collection of Estonian literature published abroad, a unique collection of rare books and *baltica* (500 000 items). LEAS is the centre compiling the Estonian retrospective national bibliography. There exists an on-line connection with Sweden and by that way with great libraries of the world. As concerns the formation of the bookstock, it is one of the oldest libraries in Estonia, containing books from Oleviste Church Library, founded in 1552. The universal library with a collection of over three million items collects printed matter necessary for Estonian scientists. Readers are being served in 12 reading rooms with 200 reading desks. 200 000 items are directly accessible on shelves, literature may, however - with certain exceptions - be borrowed for external use. In 1975, a united system of libraries of institutions and organisations of the Estonian Academy of Sciences was founded, which includes 14 libraries not including LEAS, collections of which number one and a half million items and are reflected in the union catalogue of the network of the Academy of Sciences.

TARTU ÜLIKOOLI RAAMATUKOGU

MALLE ERMEL

TÜRi direktor

Tartu Ülikooli Raamatukogu asutati 1802. a, kui Tartus alustas taas tegevust ülikool. Raamatukogu rajamisel ning kogude täiendamisel järgiti esimese direktori prof Karl Morgensterni (1802-1839) Saksamaalt kaostatud põhimõtet muretseda vaid õppe- ja teadustööks vajalikku, kuna ülikool ei vajavat rariiteete, vaid teoseid "vom klassischen Werth". Sellest hoolimata on TÜRis hoiul rohkesti haruldasi väljaandeid trükikunsti hälliaegadest, teaduse ja kultuuriajaloo tähtteoseid, käsikirju, kunstiteoseid, fotosid. Tähelepanu väärib vanade atlasite ja kaartide kollektsioon. Keisrivõimuaegne Tartu ülikooli raamatukogu, seistes võõrkeelse ja -meelse balti aadli ning Vene impeeriumi teenistuses, jättis meile päranduseks Euroopa kontekstis unikaalsed kogud.

Eesti iseseisvumine 1918. a tõi rahvuskultuuri arendamise probleemid riiklikule tasandile. Tartu ülikoolis tõusis ausse rahvusteaduste viljelemine. Raamatukoguski loodi omaette eesti osakond, mis jagunes eestikeelseteks trükisteks ja *baltica* 'ks (edaspidi *estica*). Viimasesse koondati Eestit jt endisi Balti kubermange käsitlevad ning siit pärinevate autorite võõrkeelsed teosed. Ülejäänud trükised moodustasid väliskirjanduse e üldosakonna. Raamatukogunduse uusimaid suundi arvestades loodi uued sisetöö ja lugejakataloogid (eestikeelse kirjanduse ja *estica* sõnastikkataloogid, kohakataloogid). Jätkati möödunud sajandi keskel alustatud tähestikulisi võõrkeelse kirjanduse, dissertatsioonide ja akadeemiliste kirjade sedelkataloogide koostamist.

Riigipoolse finantstoetuse puudumisest hoolimata kujunes TÜRist 1920.-1930. aastatel Eesti rahvuslik infokeskus. 1924-1939 koostati siin jooksvat rahvusbibliograafiat "Eesti raamatute üld-

nimestik". 1929. a, kui tegevust alustas Rahvusvahelise Vaimse Koostöökomisjoni Eesti Rahvuslik Vaimse Koostöö komisjon, sai ülikooli raamatukogust viimase infokeskus. Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu kaudu lülitus TÜR Balti- ja Põhjamaade raamatukoguhoidjate kutseühingute võrku.

1919. a raamatukogu direktoriks valitud Friedrich Puksoo (oli sellel kohal 1944. aastani) oli Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu üks algatajatest ning juhtidest. Ta oli raamatukoguhoidjate kutsehariduse edendaja, esimene raamatukogunduse ja bibliograafia õppejõud Tartu Ülikoolis (1927-1945). F. Puksood võib täie õigusega pidada meie raamatuteaduse rajajaks.

Eesti vägivaldse lülitamisega NLiidu koosseisu 1940 lõppes Tartu Ülikooli Raamatukogu ajaloos periood, mille oluline tunnus oli rahvusvaheline avatus.

Sõjajärgsed aastad on raamatukogu ajaloos süngemad. Sotsialismi-stalinismi ideedele mittevastav, või nagu tavatseti öelda nõukogudevaenulik ja pseudoteaduslik kirjandus eraldati kurikuulsasse spetsfondi.

1950. aastate lõpu ideoloogilise sula perioodil hakkas raamatukogu taastama sõja ajal katkenud väliskontakte. Möödunud sajandi alguskümnendil alanud publikatsioonide vahetus kujunes peamiseks väliskirjanduse hankimise viisiks. Tänapäevaks on TRÜi vahetuspartnereid kogu maailmast üle 700. Valuutanappusest ja NLiidus valitsenud rangest ideoloogilisest tsensuurist põhjustatud väliskirjanduse lünki on viimastel aastatel aidanud täita üksikisikute (eriti võõrsil elavate rahvuskaslaste), asutuste ja organisatsioonide rohked annetused Rootsist, Austraaliast, USAst, Kanadast, Soomest, Saksamaalt, Taanist jm.

1958. a omistati raamatukogule teadusraamatukogu staatus, mis tähendas uut struktuuri ja suuremat töötajate arvu, mõnevõrra avaramaid võimalusi teaduskirjanduse muresemiseks. Kuigi uue staatusega ei kaasnenud teadusasutuse õigusi, õhutas see raamatukogutöötajaid tegelema raamatuteadusliku, informaatika-, bibliograafia- ja restaureerimisalase uurimistööga. 1968. aastast ilmub TÜ Toimetistes sari "Teadusliku Raamatukogu töid", 1969. aastast "Raamat - aeg - restaureerimine", seeriaväljaanne "Publicationes Bibliothecae Universitates Literarum Tartuensis".

1965. aastast korraldatakse teaduskonverentse. Esineti sageli üleliidulistel teaduskonverentsidel, direktor Laine Peep (1962-1990) tegi ettekandeid mitmel IFLA konverentsil. Paaril viimasel aastal on osaletud mitmel rahvusvahelisel konverentsil ja seminaril.

1950. a lõpust koostatakse TÜ bibliograafiat. Selle töö tulemusena on uurijate kasutada mahukas kartoteek "TÜ. Ajalugu. Õppejõudude bibliograafia, 1802 - ...". 1961. aastast ilmub TÜ bibliograafiline aastaraamat. 1990. aastast on käsil Tartu Ülikooli 17. s bibliograafia ning Eesti ajaloo bibliograafia (1918. aastast) bibliograafia koostamine. Koos Helsingi Ülikooli Raamatukogu ja Ungari TA Keeleteaduse Instituudiga koostatakse soome-ugri ja samojeedi keeleteaduse bibliograafiat.

Märkimist väärib näituste korraldamine raamatukogu varade, Tartu ülikooli ajaloo ja teaduskontaktide tutvustamiseks nii kodus kui välismaal (Göttingenis 1989, Helsingis 1990).

Raamatukogu on kujunenud Tartu ja kogu Eesti kunstipubliku silmis hinnatud kunstinäituste kohaks.

TÜRi raamaturikkused on kogu raamatukogu ajaloo vältel olnud

raamatukogu ajaloo vältel olnud kättesaadavad kõigile, kes vajavad neid õpingutes, töös või enesetäiendamiseks. Praeguseks on lugejaid üle 23 000. Peاراamatukogule allub 5 teaduskonna- ja 78 väiksemat eriala- ning kateed-riraamatukogu, fondides on ühtekokku üle 4,94 miljoni trükiseeksemplari.

Lähtuvalt muudatustest ülikooli õppe- ja teadustöös, Eesti teaduskorralduses tervikuna, on väljatöötamisel raamatu- kogu uued komplekteerimis põhimõtted. Käivad ettevalmistused üleminekuks automatiseeritud töötehnoloogiale. Mitme CD-ROMandmebaasi (*Fennica, Current Contents on Diskette, Helecon, MEDLINE Professional, COMARC Bibliographic, Computer Select*) olemasolu ja *on-line* andmebaaside kasutamise võimaluse tõttu on TÜ Ri lugejate infoteenindamine tõusnud kvalitatiivselt uuele tasandile.

Juba möödunud sajandi lõpus hakkas raamatukogu kimbutama ruumipuudus. 1806. a raamatukogu tarvis ümberehitatud Toomkiriku kooriosa oli lootusetult kitsaks jäänud. Juurde- ja ümberehitused ning lisaruumid endistes kirikutes, ühiselamutes tõid probleemile vaid ajutist leevendust. 1982. a valmis uus, arhitektuuriliselt askeetlik, kuid väga funktsionaalne raamatukoguhoonne. Raamatukogu toonast direktorit Laine Peepu võib õigustatult pidada selle projekti kaasautoriks. Lugejad on uue raamatukogu omaks võtnud, üliõpilastele on ta muutunud teiseks koduks.

Statistikat:

fond	4 948 434 eks
lugejaid	23 500
laenutusi	2 005 085
töötajaid	252,75

Adress	W. Struve 1 EE 2400 Tartu

Telefon	direktor	32 577
	asedirektor	34 446
	sekretär	35 115
Telefax		34 756

Selle artikli autor Malle ERMEL on 1990. a märtsist TÜ Raamatukogu direktor.

Ta on sündinud 23. septembril 1949. a Tartus. 1968. a lõpetas ta Tartu 7. Keskkooli, kuhu jäi 1974. aastani ka tööle kui laborant ja ajalooõpetaja. 1974. a lõpetas ta ajalooõpingud TÜ ajaloo- teaduskonnas. Sama aasta septembris asus ta tööle Tartu Riikliku Ülikooli Raamatukogusse, kus oli algul lugemissaali vanemraamatukoguhoidja, 1975-1988 raamatukogu teadussekretär. 1989. a töötas M. Ermel raamatukogun- duse teooria ja ajaloo labori teadurina.

Tartu University Library (TUL) was founded in 1802, when the University was re-opened. While laying the foundation of the Library and completing its collections, the first Director prof. Karl Morgenstern's principle was to collect literature necessary for studies and research only. However, the Library holds plenty of unique publications; the collection of old atlases and maps is remarkable. In 1920s and 1930s, TUL developed into the national information centre of Estonia, where from 1924 to 1939 the current bibliography "The Common Register of Estonian Books" was being compiled. From 1958, the Library is a research library that publishes collections of scientific works.

In the main building of Tartu University Library, built in 1982, all the readers of the Library are served. Five faculty libraries and 78 smaller special and department libraries are subordinated to the main library. The total bookstock of the Library holds about 4,94 million items of printed matter.

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOLI RAAMATUKOGU

REET KUKK

TTÜri raamatukoguhoidja

Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu (TTÜR) on eesti suurimaid tehnika- kirjanduse varamuid. Raamatukogul on täita teatud määral vastandlikud funktsioonid: olla ühe institutsiooni - kõrgkooli - teenistuses ja samaaegselt riigi keskne, üldkasutatav tehnika- raamatukogu. Viimase ülesandeid hakkas raamatukogu täitma 1992. aastal, kui Eesti Tehnikaraamatukogu (ETR) üks osa muudeti TTÜR filiaaliks. Raamatukogu fondid täienesid ca 900 000 ETRi raamatu, perioodika- ja infoväljaande ning tootekataloogiga. Kui seni oli TTÜR tegevus suunatud peamiselt TTÜ õppe- ja teadustööle, siis nüüdsest oli vaja katagada tootmistegevuseks vajaliku kirjanduse ja info kättesaadavus. Raamatukogu põhiülesanne on teenindada Tallinna Tehnikaülikooli, teisi kõrgkoole, teadusasutusi, valitsusasutusi ja tööstusettevõtteid.

TTÜR on Tehnikaülikoolide Raamatukogude Rahvusvahelise Assotsiatsiooni (IATUL) liige. Koostööd tehakse Eesti ja välismaa raamatukogudega. Viimastel aastatel on tihenunud kontakt Helsingi ja Tampere tehnikaülikooli ning Rootsi Kuningliku Tehnikainstituudi raamatukoguga.

TTÜri ajalugu on otseselt seotud tehnilise kõrghariduse arenguga Eestis. Raamatukogu asutamisaajaks võib pidada 1919. aastat - Tallinna Tehnikumi Raamatukogu loomisaastat. Tollal asuti aktiivselt muretsema võõrkeelset õppekirjandust, kuna eestikeelset ilmus vähe. 1936. aastast sai raamatukogust Tallinna Tehnikainstituudi raamatukogu. TTÜR filiaal (ETR) asutati 1968. aastal. Sinna hakati koondama peamiselt tehnikakirjanduse erilaade (patendid, tootekataloogid, tehnilised normdokumendid).

Tehnikaülikooli raamatukogustsüsteemi kuuluvad peakogu kõrval veel majandus- ja käesoleval aastal avatav energeetikateaduskonna raamatukogu ning ülikooli allasutuste 40 käsikogu.

Pearaamatukogu paikneb praegu

standardeid, hinnakirju ja norme on muretsetud vähe, kuna õppetöös neid ei vajata. 1992. aasta lõpul oli TTÜri kogudes 2,1 miljonit arvestusüksust ehk 14 riulikilomeetrit trükiseid - raamatuid ca 655 000, jätkväljaandeid 42 000,

kolmes hoones. Kaks neistasuvad Tallinna vanalinnas, uusim - TTÜ peahoones Mustamäel.

TTÜri kogudesse on soetatud teadus- ja õppetöös ning tootmistegevuses vajaminevat tehnika-, täppis-, majandus-, sotsiaal- ja humanitaarteaduslikku kirjandust. Tehnikakirjanduse erilaadide osas on valdavaks tootekataloogid,

ajakirju 598 000, ajalehti 1 300, käsikirju 19 000 ja tehnikakirjanduse erilaade 757 000 arvestusüksust.

Raamatukogu on avatud kõigile, trükiseid laenutatakse tasuta. Kirjanduse lubatust hilisemal tagastamisel tuleb tasuda viivist. Koopiate valmistamine ja kütetööd on tasulised. Lähemal ajal kavatakse tasuliste teenuste arvu suurendada.

Teadus- ja teatmekirjanduse ning ajakirjade enamikku hoitakse TTÜ Raamatukogu peahoones Mustamäel. Tootmistegevuseks tarvilik tehnikakirjandus paikneb Olevimäe filiaalis, õpikute kogu Laial tänaval. Lugesissaalis saavad õpikuid kasutada kõik soovijad, õpikute kojulaenamist võimaldatakse ainult TTÜ üliõpilastele.

TTÜ Ri teatmekogus on käsiraamatud, entsüklopeediad, sõnastikud, aadressiraamatud, bibliograafia- ja referaativäljaanded. Toote-kataloogide kogus leidub kodu- ja välismaa firmade toodangu nomenklatuur- ja üksiktoodete katalooge, tööstusharukatalooge, firmateatmikke.

Raamatukogu infoteenistus võimaldab käsiotsingut kodu- ja välismaa allikate baasil, valikteadistust ja kirjandusnimestike koostamist abonendi valitud teemal. Üksikud mahukad andmebaasid on kompaktketastel. Raamatukogus on loodud TTÜ Ri ajakirjade, TTÜ Ri eestikeelsete raamatute arhiivkogu, TTÜ Toimetistes avaldatud eesti- ja venekeelsete artiklite, TTÜ teadlaste ja õppejõudude biograafilised ja välismaisele laenutajale orienteeritud Eestis 1988. aastast ilmunud tehnika- ja majandusteaduslike artiklite (või nende referaatide) inglise-, saksa- ja prantsuskeelsed andmebaasid.

TTÜ Rist saab laenata

- teadus- ja teatmekirjandust

Ehitajate tee 5

tel 53 73 55

juuli - august

E - R 8.30 - 20 9 - 15

L 10 - 17 - -

- õppekirjandust

Lai t. 5

tel 44 41 62

juuli - august

E, R, L 11 - 17 E, K, N, R 12 - 15

T, K, N 11 - 19 T 13 - 18

- tootmisalast kirjandust

Olevimägi 12

tel 60 27 52

juuni - august

E - R 11 - 18 11 - 16

Tootmisalaseid kirjandusnimestikke saab tellida

Olevimägi 12

tel 60 27 52

E - R 9 - 14

Valvebibliograaf tel 53 73 53

RVL tel 44 67 16

Raamatukogu postiaadress:

Lai t 5

EE 0100 Tallinn

Telefax 3722/53 24 46

1961. aastast on Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu direktor Konrad KIKAS, raamatukogundusliku kõrgharidusega spetsialist, kes on töötanud TTÜ Rist 1954. aastast.

The Library of Tallinn Technical University is the largest depository of technical literature in Estonia. Primarily, it functioned as an university library only, but since 1992 as the Estonian Technical Library was converted into its branch, the Library has been used widely as a central technical library of the state. The collections of the Faculty of Economy and the Faculty of Energetics and 40 reference collections situated in different buildings and the main collection form the system of the Library.

The Library collects literature for scientific workers and students as well as for industrial engineers. The collection of technical literature consists of the catalogues of the products mainly. In 1992, the bookstock of the Library numbered about 2,1 million items of printed matter. The Library is opened to the public. Literature is lent out for external use, too.

TALLINNA PEDAGOOGIKAÜLIKOOLI RAAMATUKOGU

KERSTI KIKKAS

TPÜri direktor

Tallinna Pedagoogikaülikooli Raamatukogu on nii kõrgkooliraaamatukogu kui pedagoogika keskraamatukogu Eestis. Selle au osaliseks saime 1992. aasta suvel, kui likvideeriti 100 aasta vanune Eesti Pedagoogikaraamatukogu, mis pärandas meile ligi 80 000 köidet raamatuid, sh pedagoogikakirjanduse arhiivkogu.

Seoses Pedagoogikaülikooli Raamatukogu fondi suurenemise (praeguseks ca 400 000 kd) ja raamatukogu uute ülesannetega, on kavandatud ja juba ka tehtud mitmeid uuendusi.

Pikendatud on raamatukogu lahtioleku aega. Nii lugemissaal kui kojulaenuosakond on nüüd tööpäevadel avatud kell 8-19, laupäeval 10-14. Lugejaks võtame peale oma ülikooliga seotud inimeste ka kõiki õpetajaid. Asume endiselt TPÜ filoloogiamajas Narva mnt. 25.

Järjest enam tuleb lugeda kohapeal. See on seotud muudatustega komplekteerimises (enam ei ole võimalik varuda ühte nimetust kümnetes eksemplarides) ja lugejaskonna laiendamisega. Nagu teisisi raamatukogusid, kimbutab meid sotsialismi ajal tundmatu olnud rahapuudus. Iga raamatu, ajakirja ja ajalehe puhul kaalume tükki aega, kas osta (tellida). Seda kiivamad oleme aga tellitult välja andma - järjest rohkem on trükiseid, mida lubame lugeda ainult raamatukogus. Lugemissaalides on 150 kohta. Taas seadsime sisse kontroll-laua ja kotihoiu. 10 aastat õppejõudude lugemissaalina tuntud ruumi korraldasime ümber teatmesaalks, mida võivad külastada kõik lugejad.

Palju muret valmistavad meile kataloogid. Tallinna Pedagoogilise Instituudi raamatukogus liigitati kirjandust rahvaraamatukogude liigitusskeemi alusel, pedagoogikakirjandust aga Moskva Pedagoogilise Instituudi raamatukogu liigitusskeemi alusel. Nüüd, kus oleme rahvaraamatukogu mastaa-

pidest välja kasvamas ja iga hetk arvutikataloogile üle minemas, on meil tingimata vaja rakendada UDKd. Järgjulgult me seda juba teemegi, lootes, et ajapikku saadakse valmis ka eestikeelsed UDK tabelid.

Ka kirjandust paigutame alates 1. jaanuarist 1993. aastast uue süsteemi järgi. Varem paigutati meie hoidlates trükised süstemaatiliselt, liigisiselt autorimärgiste järgi. Selline väga lugejasõbralik paigutusviis on küll ideaalne avariilil ja mõeldav väikeses raamatukogus, tüütu aga poole miljoni köite piirile ulatava fondiga teadusraamatukogu hoidlas. Nüüd kasutame Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu eeskujul inventarinumbrilist paigutust, mis võimaldab meil sisse seada indikaatori laenutatud ja deponeeritud, st fondist puuduva kirjanduse kohta.

Praegu on meil käsil uue komplekteerimisplani koostamine. Viimastel aastatel on muutunud TPÜs antava õpetuse sisu, õppeainete nimetused ja maht. Seda kõike enda jaoks fikseerimata võime nii mõnegi olulise valdkonna kahe silma vahele jätta või hoopis vales suunas raha ja energiat kulutada.

Jätkame arhiivkogu koostamist Eesti Pedagoogikaraamatukogult üle võetud arhiivkogu ja meie oma ülikooli väljaannete arhiivi alusel. Arhiivkogusse lisame Eestis ilmunud pedagoogilist kirjandust (välja arvatud teiste kõrgkoolide õppevahendid, mille komplekteerimine käiks meil üle jõu ja mida säilitab iga kõrgkooliraaamatukogu ise) ning mujal ilmunud eestikeelset pedagoogilist kirjandust. See kogu ei ole veel kaugeltki täielik, aga Eesti pedagoogikaajaloo seisukohalt õigustab selle olemasolu meie raamatukogus end kindlasti.

Palju on meid aidanud kontaktid teiste raamatukogudega, millele pani aluse raamatukogu kauaaegne juhataja Anne Kalvik. Eriti tihedad on sidemed Jyväskylä Ülikooli raamatukoguga. Eelmisel aastal kinkis Jyväskylä Ülikooli raamatukogu meile nii seadmeid kui ka üle 2000 köite võõrkeelset pedagoogika, psühholoogia, kehalise kasvatuse, majandusteaduse ja politoloogia alast kirjandust, millest eriti väärtuslikud on kaheköiteline "Handbook of Theoretical Computer Science" ja "Handwörterbuch der Psychologie". Saksamaalt saime ca 200 raamatut politoloogiast ja tänapäeva majandusest, Helsingi Ülikoolist pedagoogika- ja täienduskoolituselast kirjandust, Rootsi ja Norrast kooliõpikute näidiseid, Põhjamaade keele- ja infokeskusest sõnaraamatuid ja kirjandusajaloo käsitlusi.

Samal ajal ujutavad meidki üle humanitaarabina saadud raamatupakid, milles pahatihti leidub sellistki kirjandust, mida me ise küll valinud ei oleks. Et sellest lahti saada, järgisime rahvusraamatukogu eeskujul - panime enne jõule Pedagoogikaülikooli keeltetajaja fuajeesse välja ca 5000 raamatut ja ajakirja. Ja nagu Rahvusraamatukogus, ületasid ka meil selle ürituse tulemused kõik lootused - peaaegu iga raamat leidis uue omaniku.

Elame suurte lootuste tähe all. 1992.

EESTI LASTERAAMATUKOGU

ANNE RANDE

ELRi direktor

aasta lõpul ostis Pedagoogikaülikool meile arvutivõrgu serverarvutiks IBM 486 DX - 50 MHz, kõvakettamahuga 2x210 Mb ja printeriga Panasonic KX-1624. Järgmisena loodame juurde saada administraatorarvuti IBM 386 SX - 33 MHz ja 5 töökohta. See aga tähendab juba üleminekut automatiseeritud andmebaasile. Alustame TPÜ töötajate publikatsioonide andmebaasist, mille bibliograafiat pole juba mitu aastat olnud võimalik välja anda. Kavandatakse 20 kohalist arvutivõrku.

Töid ja tegemisi Pedagoogikaülikooli raamatukogus jätkub. Kui materiaalsete võimaluste puudumine hoogu oluliselt ei pidurda, peaks meie optimaalse suurusega raamatukogu õige pea kujunema kaasaegseks raamatukoguks.

Tallinna Pedagoogikaülikooli Raamatukogu direktor KERSTI KIKKAS on sündinud 1953. aastal. Ta on lõpetanud Tallinna 7. keskkooli 1971. aastal ja TPedI raamatukogunduse eriala 1975. aastal. Töötanud ENSV Riiklikus Raamatukogus metoodikuna, Tartu Ülikooli Raamatukogus metoodikaosakonna juhatajana, humanitaarraamatukogu juhatajana ja teadussekretärina. Praegusel ametikohal on K. Kikkas alates 1. augustist 1992.

The Library of Tallinn Pedagogical University serves both as an university library and the central pedagogical library of Estonia. The tasks of the central pedagogical library of Estonia are being fulfilled since 1992 when the Estonian Pedagogical Library was joined to the Library. By now, the Library holds about 400,000 items of printed matter. The Library proceeds compiling of the archival collection of the former Estonian Pedagogical Library.

Vital changes are going to take place in the Library's inner arrangement:

the classification system currently used will be replaced by the UDK system;

in the depositories, the books will be systemized according to the inventory numbers;

the changes in the education system of Tallinn Pedagogical University have called forth a new system of acquisition;

the Library is transformed to an automatized database.

Aegade jooksul on välja kujunenud, et Eestimaa lapsi teenindavate raamatukogude eesotsas seisab Eesti Lasteraamatukogu. Selle lihtsa ja loogilise kinnituse taga peitub selle raamatukogu nüüd juba suhteliselt pikk ja käänluline elulugu, millest siinkohal lühiülevaade.

Esimese avaliku lasteraamatukogu asutamine Eestis polnud kaugeltki juhuslik sündmus. Sellest kõneldi juba Eesti I raamatukoguhoidjate kongressil 1923. aastal, siiski ei saanud väärt mõtte kehvade olude tõttu veel niipea teoks. 1933. aasta 12. novembril avati lõpuks pidulikult Tallinna Keskraamatukogu juures Noorteraamatukogu, millega algas meie tänavu juba 60aastane ajalugu.

Noorteraamatukogu nime õigustas kasutajate vanusemäärang - algkoolist keskkooli lõpuni. Tööd alustati Tallinna Keskraamatukogu kahes toas. Tolleaegsed lugejateeninduse põhimõtted olid lihtsad, asjalikud, rangedki. Lugejaks võtmisel nõuti kodu või kooli käendust. Trükiste laenutamine oli küll tasu ja tagatiseta, kuid tagastamisega hilinejatel tuli maksta viivist. Avariüleid polnud, lugejaid abistasid nimestikud ja raamatukoguhoidja soovitat sõna. Enne suurt pööret saavutati, et raamatukogus luges 2 500 noort aastas.

Heitlikud ja vaevarikkad sõja-aastad laostasid ka Noorteraamatukogu tööelu, rahuaja saabudes oli kõik keeruline ja segipaisatud. Õige pea korraldati raamatukogu nõukogulikul moel ümber, sildinimeks sai nüüd Lasteraamatukogu. Keskraamatukogu alluvusse jääd 1952. aastani, mil Tallinnas lammutati ühtne raamatukoguvõrk ja sündis Kesklinna Rajooni I Lasteraamatukogu, ruumid ja töötingimused küll esialgu endised. Uue, ligi 10 aastat kestnud ajajärgu lõpetas järjekordne käänak riiklikus kultuuripoliitikas.

Vahepeal oli Eestis jõutud asutada mitu lasteraamatukogu, mis rahvaraamatukogudena kuulusid Riikliku Raamatuko-

gu metoodilise juhendamise alla. Nii kerkis vajadus lisada juhtiva raamatukogu struktuuri lasteosakond, abiks ja eeskujuks laste teenindamisel.

F. Kreutzwaldi nim ENSV Riikliku Raamatukogu lasteosakond avati 1961. aastal Liivalaia (tollal Kingissepa) 30. Need ruumid on meie raamatukogu kasutada tänaseni. Alustati metoodika- ja bibliograafiatööd. Lugejateenindus jätkus uutes tingimustes uue hooga. Kuigi kõik ei läinud kohe ladusalt, saavutati 60ndate aastate lõpuks soovitud eesmärk - RRi lasteosakonnast oli saanud Eesti lapsi teenindavate raamatukogude keskus.

Nüüd oldi valmis astuma järgmist pikka sammu - 1976. aasta 1. jaanuarist jätkati tööd juba iseseisva Eesti NSV Riikliku Laste- ja Noorteraamatukoguna. Sündmuste kulgu mõjutas mitu tegurit, millest peale üleliidulise mustri (loe: NLKP KK otsuse) oli kahtlemata tähtis lootus iseseisva raamatukoguna saavutada varasemast normaalsemad töötingimused. Nimelt olid Liivalaia ruumid algusest peale kitsad - kokku vaid 176 m², ja needki muuks otstarbeks ette nähtud. Ka töötas see samm arenguvõimalusi meie põhilal, milleks oli koolinoorte lugemise korraldamine. Mõndagi tehti esmakordselt, otsides ja trotsides, eksideski. Kujunesid välja lugejateeninduse, metoodika- ja bibliograafiatöö eelistatud vormid ja meetodid. Esimesed väljaanded lastega töötavatele raamatukoguhoidjatele ilmusid 50ndate aastate lõpus, 60ndate lõpus oli enam-vähem regulaarselt ilmutavaid juba umbes tosinajagu aastas.

Uus ja edumeelne suund töös noorte lugejatega oli lugemiskultuuri alane liikumine, mis ühenduses koolitööga kandis kogu Eestis head vilja. Selle esimesi kokkuvõtteid tehti lugemiskultuuri konverentsil 1972. aastal. 1976. aastal ilmus algupärane käsiraamat "Lasteraamatukogu". Ometi on väljaandes andestamatult palju tolele ajale omast

Eesti Lasteraamatukogu pere veebruaris 1993. Istuvad: vasakult teine endine direktor Irina RASS, ja kolmas praegune direktor Anne RANDE

riiklikku sundi ja suunamist, tingituna ühiskonna ja riigikorra ülepolitiseeritud suhtumisest raamatu ja lugemise missiooni.

Iseseisvunud Laste- ja Noorteraamatukogu tegi edusamme. Aastatel 1976-1978 kujunesid välja raamatukogu struktuur ja tegevussuunad, jõudsalt suurenes raamatuvara. Et see suurendas ruumipuudust veelgi, oli raamatukogu ainuke lugemissaal pikemat aega (1974-1982) suletud. Kogu napp ruum oli raamatute ja kojulaenuuspunkti all.

Siiski võttis noor vabariiklik keskus optimistlikult ette mitmeid suuri töid. Just 1976-1978 sooritati esimene ulatuslik sotsioloogiline uuring murdeeaalise õpilase lugemisest ja raamatukogu kasutamisest, aluseks umbes 1500 kooliõpilase andmed. Uuringu tulemused anti edasi 1978. aastal peetud teaduskonverentsil ja mitmes kogumikus, lasteraamatukogu uurimisgrupp sai aga selle läbi uudse kogemuse. Eelnevale toetudes teostati aastatel 1984-1988 järgmine teadusuuring 25 lasteraamatukogu koostise ja kasutamise kohta.

Mõlemad ulatuslikud uuringud polnud ainult sündmuseks meie raamatukogu ajaloos, vaid kuuluvad ka eesti raamatukogunduse ajalukku.

Märkimist väärivad meie pikaajase bibliograafilise tegevuse tulemused - koostatud on soovitusnimestikke lastele, hiljem ka lastekirjanduse teadusbibliograafiaid. Täna on raamatukogudel ja lugejatel kasutada kümneid personaalnimestikke, ammendavaid ülevaateid eri maade tõlkekirjandusest, ilmunud on ulatuslik "Muinasjutubibliograafia". Originaalne on 6 väljaandest koosnev soovitusnimestike seeria Hiir Huberti sulest, kus lastekirjandust tutvustatakse põhimõtteliselt täiesti uudsel viisil. Kahjuks on avaldamine viimasel ajal väinud, kuna raha ei ole.

Lugejateenindus hoogustus alles siis, kui tööruume õnnestus laiendada 450 m² võrra, kahjuks küll põhiasukohast õige kaugel. 1982. aasta 2. augustil avati Õismäel raamatukogu uus filiaal - lasteosakond, noorteteenindus jäi endisesse kohta. Loomulikult tuleb sellist

pooldumist pidada hädalahenduseks, ometi kestab see olukord tänaseni. Peale osakondade lahusoleku on meie tööd tõsiselt takistanud korduvad avariid, remondid ja ümberkorraldused Liivalaia tänavas, mis aastate jooksul on jätnud omakorda jälje üldisesse töömeeleollu.

1990. aasta 27. aprillist algas meie elus Eesti Lasteraamatukogu periood. Seegi kord väljendas nimevahetus sisulist arengut. Ühendatud laste- ja noorteraamatukogu raamid olid meie rahvusliku lastekirjanduse mitmekülgse sisulise vahendaja (koguja, säilitaja, soovitaja) rolli jaoks liiga hägused. Kaudset eeskujuga andsid küll samalaadsed välismaised keskused, kuid meie lahendus arvestas siiski otseselt meie raamatukogutöö praktilisi ja teoreetilisi iseärasusi.

Pikaajalisele eeltööle vaatamata adusime alles nüüd kogu olukorra tõsisust. Põhjalike muudatuste läbiviimise alguseks oli raamatuvara kasvanud meie oludes üle pea, ka lugejate arv lähenes kümnele tuhandele. Suurem osa meie fondist ja lugejaskonnastki oli venekeelne, mis ei

vastanud rahvusliku kultuurikeskuse kontseptsioonile.

Tuli teha võimalikult valutuid ümberkorraldusi. Kõigepealt eraldasime kogust nn kõlukirjanduse, millest loodame edaspidi kujundada oma minimuuseumi ehk "punanurga". Suure osa venekeelsest väärtkirjandusest andsime Slaavi Kultuuriseltside Ühendusele nende raamatukogu asutamiseks. Samavõrra on saadud soome-, saksa-, rootsi- ja ingliskeelseid raamatuid. Enim probleeme tekitab aga oma, eestikeelne lastekirjandus, mida vahepeal (näit 1990-1991) ilmus väga vähe ja mille ostmine pole enam peredele ning raamatukogudele taskukohane. Suurt hoolt ja palju raha nõuab varemilmunud väärtlastekirjanduse muretsemine, maiuspalaks just sõjajärgne lastekirjandus. Meie soov on tutvustada seda osa ka tänapäeva lapsele.

Jõudnud avatud ühiskonda, oli meie esimesi samme taastada eesti kui soomeugri hõimurahva sugulussidemed. Tekkisid töökontaktid soome ja ungari kollegidega, toimusid ühised lasteloomingu konkursid, asutati lugejate hõimuringid, said teoks esimesed välisreisid, ka lastele. Hiljem meie hõimuliikumine laienes, huvi orbiidis endised NSV Li rahvad.

Kui õnnestus luua suhted mitme teisegi maa kolleegidega, tärkas mõte korraldada Eestis I rahvusvahelised lasteraamatukogu päevad. Algatus sai seitsme maa (Eesti, Soome, Rootsi, Ungari, Läti, Leedu, NSV Li) osavõtul teoks 1990. aasta sügisel ja leidis ka järgimist. Järgmine selline üritus meiegi esindaja osavõtul toimus Slovakkias Košices. Kui esimese kokkutuleku kõneaine oli endisest laiem töökogemuste vahetamine, siis teisel leidsid lähemat käsitlust hälviklaste lugemisprobleemid, mis pakkusid meilegi huvi ja eeskju.

Eesti Lasteraamatukogu on üha enam huvitunud laste endi loovusest ja selle edasiarendamisest. Üks varasemaid ja edukamaid loomekonkursse oli meie algatatud rahvusvaheline omatehtud raamatute võistlus "Kirjutajad ja joonistajad mudilasele raamatu" (osales 346 tööd), millele järgnes terve rida teisi nagu Hansa-

konkurss, Parijõe-aineline konkurss, tänapäeva muinasjutu konkurss jt.

Tähtsündmuseks võib pidada ka eesti kaasaegse (1989-1991) algupärase lastekirjanduse ülevaatus, mida jätkame edaspidigi. Nimeltsai 1992. aasta 2. aprillil Tallinna Raekojas teoks laste lemmikkirjaniku ja -raamatukunstniku austamine. Üle-eestilisest lastehääletusest võttis osa üle nelja tuhande lapse. Esimesed laureaadid olid kirjanikud Voldemar Miller ja Leelo Tungal, kunstnik Piret Niinepuu.

Suursündmus on kirjastuse "Tiritamm" juurde loodud IBBY (Rahvusvahelise Noorsookirjanduse Nõukogu) Eesti sektsiooni asutamisest osa võtmine. See toob kaasa uusi kohustusi ja kogemusi.

Loomulikult on tähtis, kuidas kõige selle ja palju muuga hästi toime tulla. Viimasel ajal oleme teinud suuri ümberkorraldusi nii raamatukogu struktuuris kui igapäevatoös. Mitmejärgulise ametipüramiidi oleme asendanud vaid paari tõesti vajaliku astmega.

Ettenägelik oli tööle rakendada kooliraamatukogude konsultant, kes koos rahvaraamatukogude lasteteeninduse konsultandiga moodustavad ühtse nõukeskuse. Loomulikult toetuvad nad üksikküsimuste vastamisel Eesti Lasteraamatukogu kogemustele ning peavad sidet oma töös vajalike partneritega.

Asutasime ka lastekirjanduse kabineti, mis keskendub eesti lastekirjandust puudutavatele küsimustele. Täna on saavutatud hea koostöö kirjastusega "Tiritamm" ning loodud töökontaktid mitme lastekirjandust uuriva keskusega välismaal. Kabinet on moodustatud endise bibliograafiaosakonna baasil ja jätkab ka viimase tööd. Ülesandeid lisandub tulevikus veelgi.

Tänapäeval on raamatukogudel laste ees hoopis suurem vastutus kui varem. Avatud maailma ahvatlused seavad tõsisesse ohtu meie uue põlvkonna väärtushinnangute kujunemise. Eesti raamatukogudel kui eesti rahvuskultuuri esmastel kandjatel ja edasivijatel on Eestimaa lastele veel lõpmatult palju pakkuda.

Eesti Lasteraamatukogu teenindab lapsi

kesklinnas:

Liivalaia 30
tel 44 84 22
E - R 11 - 18
P 11 - 17

Õismäel:

Õismäe tee 115A
tel 59 09 33
E - R 11 - 18
P 11 - 17

Suvekuudel (juuni, juuli, august)
L, P suletud

Eesti Lasteraamatukogu direktor Anne RANDE on sündinud 07. 01. 1951. Ta on kolme lapse ema ja ühe lapselapse vanaema. Aastatel 1971-1976 õppis A. Rande kaugõppes E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilises Instituudis raamatukogundust ja bibliograafiat. Aastail 1971-1973 oli ta Haapsalu lasteraamatukogu lugemissaali juhataja, 1973-1975 töötas Harju rajooni Kose külaraamatukogus ning 1975-1981 juhatas Tartu rajooni Ilmatsalu külaraamatukogu. Aastail 1981-1987 oli ta Eesti NSV Kultuuriministeeriumi Raamatukogude Inspektsiooni inspektor, 1987. aastast Eesti Lasteraamatukogu direktor.

The Youth Library by Tallinn Central Library was opened in 1933. Later it was renamed as the Children's Department of the State Library. In 1961, the Department acquired premises at Liivalaia Street 30 where it functions up to now. On Jan. 1, 1976 it became the Children's and Youth's Library of the Estonian SSR, and in 1990 the Estonian Children's Library. The Library has an important role of a collector, preserver and acquirer of Estonian children's literature. The Library compiles advisory register and research bibliographies. The Library staff includes an adviser of public libraries of children's services and school libraries. There is the Research Group of Children's Literature active. The Library took part in the foundation of the IBBY Estonian section by the co-operative publishing house "Tiritamm".

EESTI PATENDIRAAMATUKOGU

ANU NUUT

ERR raamatukogunduse osakonna juhataja

Viimastel aastatel on toimunud suuri muutusi meie riigi kõigis eluvaldkondades, sealhulgas raamatukogude töö koordineerimises. 1992. aasta jaanuaris reorganiseeriti Eesti Tehnikaraamatukogu (EV Majandusministeeriumi määrus nr 61, 28. oktoobrist 1991). Raamatukogu reorganiseerimise põhjustasid ühelt poolt muutused riigivalitsemisorganite struktuuris seoses riiklike ametite moodustamisega ja teisalt komplekteerimise koordineerimise vajadus riigi suurte raamatukogude vahel.

Eesti Tehnikaraamatukogu (ETR) moodustati 1968. aastal Tehnilise Informatsiooni Keskbüroo raamatukogu baasil ja kandis Eesti Vabariikliku Teadusliku Tehnikaraamatukogu nime. Patendiosakond oli raamatukogu esimesi osakondi. 1992. aasta jaanuariks olid ETRI kogud kasvanud 12,5 miljoni dokumendini. Ainulaadse osa raamatukogu varadest moodustasid tehnikakirjanduse erilaadide kogud (patendi- ja standardiseerimisdokumendid, tootekataloogid), mis hõlmasid ligi 90 % raamatukogu fondi mahust.

Reorganiseerimise käigus liideti ETRI raamatu- ja perioodikakogu ning tootekataloogide kogu Tehnikaülikooli Raamatukoguga. Seoses Eesti Vabariigi Riikliku Standardiameti ja Eesti Vabariigi Riikliku Patendiameti moodustamisega loodi ETR vastavate osakondade kogude baasil kaks uut raamatukogu: EESTI STANDARDIRAAMATUKOGU Standardiameti struktuuriüksusena ja EESTI PATENDIRAAMATUKOGU juriidilise isikuna Patendiameti haldusalas. Eesti Patendiraamatukogu (EPR), on ETRI õigusjärglane ja sai ligi 80 % selle varadest. Raamatukogu on Eesti riiklik üldkasutatav erialaraamatukogu ning kodu- ja välismaise leiutusala kirjanduse peamine hoidla, millest peab kujunema Patendiameti baasfond vajalike uuringute tegemiseks kõigis tööstusomandi õiguskaitse valdkondades.

Selleks peab raamatukogu täiendama oma varasid:

- komplekteerima rahvusvahelise ja

Eesti Patendiraamatukogu
direktor Eve-Mall VARE

patendikoostöölepingu (PCT) sõlminud riikide (USA, Suurbritannia, Saksamaa, Prantsusmaa, Šveitsi ja SRÜ riigid) miinimumdokumentatsiooni ning hankima kahe rahvusvahelise organisatsiooni, Euroopa Patendiameti (EPO) ja Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni (WIPO) patendidokumente, mida läheb vaja patendiuringute tegemiseks;

- ühtlasi hankima eelpoolnimetatud riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonide patendibülletääne, mis moodustavad teatmestu originaaldokumentide juurde;

- hankima tööstusomandi objektide õiguskaitset reguleerivaid õigusakte, patendi- ja litsentsialast metoodilist kirjandust, perioodikat ja teatmeteoseid.

Seisuga 1. jaanuar 1993 oli raamatukogu fondi suurus 11,5 miljonit dokumenti, millest 80 % on mikrokandjatel (mikrofilmid ja mikrofišid). Fondi aastane juurdekasv on ca 400 000 dokumenti. 1993. aastal saab raamatukogu 46 nimeüst patendiperioodikat, 1/3 neist laekub abi ja vahetuse korras. Aastas külastab raamatukogu keskmiselt 2500 lugejat. Patendidokumente on võimalik kasutada nii lugemissaalis kui laenata koju. Raamatukogu lugejad on leitujad, patendiinsenerid, patendivolinikud, teadlased, spetsialistid ja üliõpilased.

Raamatukogust töötab 25 inimest, kellest raamatukogundusliku tööga on seotud 20.

Sisulise tööga tegelevaid osakondi on kolm:

- originaalide osakond hangib, töötleb ja laenutab Venemaa ja teiste endiste NSV Liidu riikide dokumentatsiooni (paberkandjail);

- mikrokandjate osakond komplekteerib, töötleb ja laenutab USA, Prantsusmaa, Suurbritannia, Saksamaa, Šveitsi, EPO, WIPO ja põhjamaade patendidokumente (mikrokandjail);

- teatmeteenduse osakond on raamatukogu patendiinfo keskus, mis annab konsultatsioone patendiuringute tegemiseks, fondi kasutamiseks jne, koostab patendifondi teatmiku ja fondide sisu avavaid kartoteeke. Teatmeteenduse osakond pakub lugejale leiutusala alaseid raamatuid ja perioodikat, tööstusomandi objektide õiguskaitset reguleerivaid õigusakte ning teatme kirjandust.

Patendiraamatukogu komplekteerimissuundadele ja teenindusele avaldavad mõju Eesti Patendiameti tegevus ja riigi patendisüsteemi väljaarendamine. Raamatukogu osatähtsus ja lugejaskonna kasv sõltuvad suures osas tööstusomandi objektide õiguskaitse seaduste jõustumisest meie riigis. 1992. aasta 24. septembril vastuvõetud ja 1. oktoobrist kehtima hakanud Eesti Vabariigi kaubamärgi seadus tõi raamatukogu lugemissaali arvukalt uusi külastajaid - firmade esindajaid ja patendivolinikke. Ettevalmistamisel on patendi-, tööstusnäidise ja kasuliku mudeli seaduse eelnõud. Olulisi muutusi komplekteerimissuundade kujunemisse toob Eesti astumine Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni (WIPO) liikmeks ning ühinemine rahvusvaheliste kokkulepetega tööstusomandi õiguskaitse valdkonnas, samuti Eesti patendiperioodika (patendi-, kaubamärgi-, tööstusnäidise ja kasuliku mudeli büllätääni) ja tööstusomandi objektide kirjelduste publitseerimine. See annab võimaluse hankida dokumente välisvahetuse teel ja vähendab oluliselt komplekteerimiskulusid.

Raamatukogu peab oluliseks hankida kaasaegse infoühiskonna tasemele vastavat tehnikat, automatiseerida tööprotsesse ja valida dokumentidele õiged kandjad. Kogu maailmas peetakse mikrofišši ajast ja arust infokandjaks. Raamatukogule tuleks hankida kaasaegne CD-ROM tehnika ja alustada patendidokumentide fondi komplekteerimist CD-ROM ketastel.

Viimastel aastatel on laiendatud välissuhteid eri riikide patendiametite raamatukogudega ja seda varade täiendamise ning erialase koostöö arendamise eesmärgil. Kokkuleppeid on sõlmitud Soome, Rootsi, Norra, Šveitsi ja teiste riikide patendiametitega patendikirjanduse hankimiseks. Erialast täienduskoolitust on läbi viidud koos Soome Patendiameti ja Rootsi Patendiameti raamatukoguga. Perspektiivis on välissuhete ja koostöö arendamine Norra Patendiameti raamatukoguga.

Koostöö välisriikidega on andnud hea ülevaate arenenud riikide patenditeenistuste tööst, kasutusel olevatest andmebaasidest ja tehnikast ning ühtlasi häid mõtteid vastloodud Eesti Patendiraamatukogule komplekteerimissuundade väljatöötamiseks ja raamatukogu arendamiseks.

Eesti Patendiraamatukogu aadress on:
Tallinn, Olevimägi 8/10

Informatsioon telefonil 44 43 05
60 12 81
60 15 67

Raamatukogu on avatud tööpäeviti
9.00-17.00

Eve-Mall VARE sündis 18. märtsil 1937. aastal Võrus. Ta on lõpetanud TPedli raamatukogunduse ja bibliograafia eriala. Eesti Tehnikaraamatukogus töötas ta 1975. aasta 16. maist direktori asetäitjana. Pärast Eesti Tehnikaraamatukogu reorganiseerimist Eesti Patendiraamatukoguks sai E.-M. Varest 5. oktoobril 1992 viimase direktor.

The Estonian Patent Library was founded on the basis of the Patent Literature Collection of the Estonian Technical Library in January 1992. The Library is the preserver of Estonian and foreign invention literature, the collection of which must form the basis of the Patent Board activities. On Jan. 1, 1993 the total collection of the Library numbered about 11,5 million documents, 80 % of which on micro data carriers. Investigators, patent engineers, scientists and students are the readers of the Library.

EESTI STANDARDI- RAAMATUKOGU

JUTA LAASMA

Eesti Standardiraamatukogu juhataja

Eesti Vabariigi Majandusministeeriumi määrusega nr. 61, 28. okt 1991 likvideeriti Eesti Tehnikaraamatukogu standardite osakond ja moodustati 1. jaan 1992 Eesti Vabariigi Riikliku Standardiameti (EVS) juurde Eesti Standardiraamatukogu. Erinevalt Patendiraamatukogust vahetasime meie ka asukohta. **1992. aasta juunikuust alates on raamatukogu avatud Aru 10 (bussid 48 ja 40, Kolde või Nisu peatus), tel 43 35 32.**

See aasta oli meie raamatukogule sündmusterohke ja keeruline. Harjumuspärase töökorra järsk muutus mõjub alati traumeerivalt. Meil lisandus sellele veel ümberasumine äärelinna, peaaegu ületamatutena näivad kolimisraskused ja osa töötajate koondamine. Aastat alustasime täiesti lootusetus meeleolus. Nüüd on meie suhtumine juhtunusse lausa vastupidine. Sattumine asutusse, kus ei tunta raamatukogutöö spetsiifikat, majanduslikke vajadusi ja töö sisekorraldust, ei ole meie tööd häirinud. Vastupidi, EVSi asjalik abi kolimisel ning isegi rahaline toetus 1992. aasta dokumentide komplekteerimiseks võimaldas meil küllaltki kiiresti kujuneda iseseisvaks raamatukoguks.

Standardiseerimise juhtorgan - Eesti Standardiseerimis- ja Metroloogiakeskus - oli 1991. aastani üleliidulises alluvuses, seega täielikult NSVLi traditsioonide ja vaadetega. Vastloodud EVS on standardiseerimises orienteerunud maailma kogemustele. Muutunud on ka standardiseerimise sisu. EVSi koosseisus oleme saanud lähemalt tutvuda standardiseerimistegevuse ümberkorralduste ja rahvusvaheliselt tunnustatud suundadega. Vastavalt sellele on muutumas ka meie töö sisu ja ülesanded. Raamatukogu umbes 350 000lisest fondist on valdav osa endise NSVLi dokumendid: riiklikud standardid (GOST), harustandardid (OST) ja üleliidulised tehnilised tingimused (TT). Praeguses majanduslikus seisus ei ole enam vaja komplekteerida naaberriigi harudokumente, seepärast katkestasime OSTide ja TTde tellimise. Loodetavasti leevenduvad edaspidi Venemaaga suhtlemise raskused. Alates 1992. aasta aprillikuust oleme fondi komplekteerimiseks Moskvasse üle kandnud kolmel korral kokku 110 000 rubla, mis ei ole väidetavalt kogusummas kohale jõudnud. Seetõttu on 1992. aasta teisest poolest uute dokumentide saabumine katkenud. Vastukaaluks sellele on meile kasulikuks osutunud EVSi kontaktid teiste riikide standardiorganitega. Väga head suhted Soomega on võimaldanud meil nende kaudu tellida hädavajalikke Rahvusvahelise Standardiseerimise Organisatsiooni (ISO) dokumente. 20. oktoobril 1992 tõid aga Soome kolleegid meile kingituseks peaaegu täieliku Soome standardiseerimisdokumentide (SFS) kogu. Nõudmine selle umbes 2500 dokumendi järele on suur. Pealegi vastab SFS arvestataval määral ISO, Euroopa standardite (EN), Põhjamaade standardite (INSTA) ja Rahvusvahelise Elektro-

tehnika Komisjoni (IEC) standarditele. Viimaste dokumente on meil seni olnud võimatu hankida.

1. jaanuarist 1993 on EVS ISO kirjavahetajaliige. See sündmus on pöördeline Eesti standardiseerimis-tegevuses, aga ka meie raamatukogu töös. Kirjavahetajaliikme staatus võimaldab saada mitmesuguseid dokumente ja standardeid ISO kesksekretariaadist Genfis. Ühes eksemplaris saadetavaid dokumente hakkame laenutama ka lugemissaalis.

Lõpetuseks on meeldiv tõdeda, et uued võimalused ja töö uus sisu annavad meile tõepoolest uut tööindu.

Juta LAASMA on sündinud 25. mail 1943. aastal, lõpetanud Alatskivi Keskkooli 1962, Viljandi Kultuurharidustöökooli raamatukogunduse osakonna 1964 ja TPedI raamatukogunduse teaduskonna 1968. Samal aastal asus ta tööle Vabariiklikku Teaduslikku Tehnikaraamatukokku standardite sektori juhatajana ja 1991. aastal, pärast Eesti Standardiraamatukogu moodustamist EVSi juurde selle juhatajana.

The Estonian Standard Library was founded on the basis of the Standardization Literature Collection of the Estonian Technical Library by the State Standardization Board of the Estonian Republic on Jan. 1, 1992. The essence and the assignment of the work have been changed according to the main trends of standardization of the world. From Jan. 1, 1993 the Standardization Board is a correspondent member of ISO that makes documents and standards available from the ISO General Secretariate in Geneva.

EESTI MEDITSIIINIRAAMATUKOGU

MILVI TEDREMAA

Eesti Meditsiini raamatukogu direktor

Eesti Meditsiini raamatukogu on arstiteadusliku kirjanduse vabariiklik keskus, asutatud 1944. aastal kui Riiklik Teaduslik Meditsiini raamatukogu, mil oli õnnestunud koguda ligi 3000 arstiteaduslikku raamatut. Ametikohti oli tollal 4,5 ning ruumide üldpind Eesti Arstide Majas Tallinnas Uuel tänaval ligikaudu 200 m².

Kui 1974. aastal Lai tänav 22 üle viiesaja-aastane hoone (ehitatud 1423.a) oli saanud ajakohase ruumi, kolis raamatukogu sinna.

Praegune Eesti Meditsiini raamatukogu oma 3500 lugeja, 140 000 laenutuse ja ca 350 000 trükisega on suuremaid erialaraamatukogusid Eestis. Raamatukogus on 20 töötajat, 16st otseselt raamatukogutööga tegelejast on 13 kõrgharidusega.

Algaastail oli raamatukogul vaid lugejateenindusosakond, 1967. aastal moodustati bibliograafia- ja informatsiooniosakond ning 1969. aastal 5 töötajaga komplekteerimis- ja kataloogide osakond.

Meditsiini raamatukogu komplekteerib nii kodu- kui välismaal ilmuvaid arstiteaduslikke raamatuid, ajakirju, dissertatsioonide autoreferaatide, instituutide teadustööde kogumikke, metoodilisi kirju jm. Välismaiseid ajakirju saab raamatukogu jooksva aastal 61 nimetust, neist 30 venekeelsed, võõrkeelseid raamatuid on fondis üle 25 000. Raamatukogu kogudest annab igakülgse ülevaate märksõnakataloog, milles on kaardid mitte ainult raamatute ja autoreferaatide, vaid ka perioodikaväljaannete ja kogumike artiklite kohta. Rohkearvulised rubriigid ja viited võimaldavad kiiresti leida kirjandust ka kõige spetsiifilisema küsimuse kohta.

Raamatukogu teenindab vabariigi meditsiinitöötajaid, arstiteaduskonna üliõpilasi, meditsiinkooli õpilasi ja teiste erialade spetsialiste (bioloogid, keemikud,

pedagoogid), kes vajavad arstiteaduslikku kirjandust oma teadus- või praktilises töös. Väljaspool Tallinna elavad meditsiinitöötajad võivad tellida kirjandust posti teel (nii konkreetseid kui teatud teemat käsitlevaid väljaandeid). 18le Eesti tervishoiuasutusele saadetakse süstemaatiliselt kirjandust vastavalt iga asutuse profiilile.

Raamatukogu organiseerib meditsiinitöötajate erialapäevi ja täienduskursusi. Väljaspool raamatukogu (arstiteaduslikel konverentsidel, seminaridel, haiglates ja polikliinikutes) korraldatavatel raamatunäitustel on võimalik kirjandust koheselt laenutada.

Raamatukogu koostatakse ja saadetakse kõikidesse Eesti tervishoiuasutustesse infotehniku uudiskirjanduse ja aktuaalseid meditsiiniteemasid käsitleva kirjanduse kohta.

Tuntud on raamatukogu meditsiini kirjanduse bibliograafiaväljaanded "Eesti NSV meditsiinkirjandus 1940-1965", "Eesti NSV meditsiinkirjandus 1966-1970", "Eesti NSV meditsiinkirjandus 1971-1975", "Eesti meditsiinkirjandus 1976-1980". Trükijärge ootab bibliograafia aastate 1981-1985 ja koostamisel on kirjandusnimestik aastate 1986-1990 kohta.

Kui mitte arvestada firmade "Springer", "Academic Press", "John Wiley" jt kirjandusnäitusi raamatukogus 1980ndate

keskel, võib raamatukogu rahvusvaheliste suhete algusaastaks pidada 1990. aastat, mil selle töötajad võtsid osa IFLA kongressist Stockholmis. 1991. aastal külastas Eestit Rootsi Meditsiiniinformatsiooni Keskuse direktor Göran Falkenberg, kelle eestvõttel võimaldati kahel meie töötajal saada väljaõpe kõnealus keskus.

IFLAi said alguse suhted Soome Teaduskirjanduse Vahetuskeskusega, kelle kaudu saame ajakirju "Kotilääkäri", "Liikunta ja Tiede" ning soome- ja ingliskeelseid arstiteaduslikke raamatuid.

1991. aastal külastas Eesti Meditsiini raamatukogu USA firma "The Project Health Sciences Education Center" viitsepresident. Paar kuud hiljem saabus meile kingituseks ligikaudu 2000 uut ingliskeelset arstiteaduslikku monograafiat. Soome Meditsiini raamatukogu eestvõttel toimusid 1991. ja 1992. aastal Helsingi Toomkirikus jõulukontserdid, mille tulu eest ostetakse meie raamatukogule arstiteaduslikku kirjandust.

1992. aastal kinkis firma "Sabre Foundation" meile üle 500 raamatu. Inglisekeelseid väljaandeid saadab regulaarselt prof J. Tinklenberg Kalifornia Arstiteaduse Keskusest.

Sidemed on sõlmitud Suurbritannia Kuningliku Farmaatsia Ühingu ja Taani Psühhiaatriakliiniku raamatukogudega.

Läheneb raamatukogu 50. juubel. On aga võimalik, et arhiivisäilike uurimisel selgub, et raamatukogu on veelgi vanem - 1920 asutatud Eesti Arstide Liidu raamatukogu õigusjärglane, kuna viimase raamatuid on meie kogudes.

Meie aadress:

Lai t 22

Raamatukogu on avatud
tööpäeviti 9-18
laupäeval 10-17

1964. aastast on meditsiini raamatukogu direktor Milvi TEDREMAA, kes TRÜ ajaloo keeleteaduskonna raamatukogunduse ja bibliograafia eriala lõpetas 1960. aastal.

Estonian Medical Library (founded in 1944) collects medical books, journals, theses of research papers, publications of research institutions, methodical letters, etc., published both in home country and abroad. Its collection numbers 350,000 items at present. The library serves medical workers and students who are in need of corresponding literature.

RAAMATUKOGUNDUSE KORRALDUSEST JA SISUST TALLINNA PEDAGOOGIKAÜLIKOOIS

AIRA LEPIK

TPÜ infoteaduse osakonna juhataja

Raamatukoguhoidjate kutseharidusega hakati Eestis regulaarselt tegelema käesoleva sajandi 20ndatel aastatel, raamatukoguhoidjate koolitamine algas Tartu Ülikoolis alles 50ndate aastate lõpus ning alates 1965. aastast on diplomeeritud raamatukoguhoidjaks võimalik saada Tallinna Pedagoogikaülikoolis (1992. aasta jaanuarini E. Vilde nim Tallinna Pedagoogiline Instituut).

Sellel erialal õppimine annab ettevalmistuse dokumentaalse teabe kogumise, säilitamise, korrastamise ja edastamisega seotud ülesannet täitmiseks raamatukogudes, infoasutustes, arhiivides, muuseumides jm.

Raamatukogunduse osakond Tallinna Pedagoogikaülikoolis (TPÜ) kuulub Sotsiaalteaduste Instituudi koosseisu ja alates 1993. aasta jaanuarikuust kannab infoteaduse osakonna nimetust (osakonda juhatab dotsent Aira Lepik). Infoteaduse osakond koosneb omakorda teadusliku informatsiooni ja bibliograafia kateedrist (juhataja dotsent Silvi Roomets), raamatukogunduse kateedrist (juhataja dotsent Aira Lepik) ja raamatuteaduse õppetoolist (juhataja kaasprofessor Mare Lott). Osakonnas töötab jooksval õppeaastal 13 põhikohaga ja 8 mittekoosseisulist õppejõudu, 1 vanemteadur, 3 vanemlaboranti. Osakonnas on ka 6 statsionaarses magistrantuuris õppijat ja 1 doktorant. Statsionaarselt õpib 163, kaugõppes 130 üliõpilast, eksterne on 8. Õppetöö paindlik korraldus TPÜs võimaldab mitmeastmelist õpetust ka raamatukogunduse erialal.

Põhihariduse rakenduskõrgkooli aste (esimesed kolm õppeaastat) annab raamatukoguhoidja-bibliograafi kutse ning teadmised-õskused kõigi raamatukogu- ja infotöö põhiülesannete täitmiseks, arvutitega töötamiseks ning teabeotsinguks andmebaasides. Õpija

jooksul on üliõpilasel vaja koguda 120 ainepunkti (AP)*, milleks tal tuleb teha 30 arvestust ja 28 eksamit, harjutada ja kinnistada oma praktilisi raamatukogutöö oskusi 11 nädala vältel Eestis raamatukogudes ja infoasutustes ning kirjutada kaks kursusetööd.

Põhihariduse õppeainete seas on 1/3 üldained (filosoofia, sotsioloogia, võõrkeeled jne), 14 % moodustavad eriala üldained (kultuurilugu, kirjandus, kunstiajalugu jne) ning 56 % eriala põhiained - raamatukogunduse teoreetilised alused, dokumendiõpetus, infokeeled, infotöötlus, raamatukoguteenindus, bibliograafia erivaldkonnad jne.

Raamatukogundushariduse põhiaste lõpeb tasemeeksamitega raamatukogundusest ja bibliograafiast.

Raamatukogundusalast põhiharidust on võimalik omandada statsionaarses ja kaugõppe vormis (õpiaeg 4 aastat) ning eksternatuuris. Eksternina võetakse TPÜsse õppima vaid isikuid, kes on ülikooli sisseastumiseksamid hästi sooritanud. Eksternidele ei ole ettenähtud loenguid, kuid soovi korral ja kateedri nõusolekul võivad nad osaleda statsionaarsetele või kaugüliõpilastele korraldatud õppetöös. Eksamid ja arvestused on eksternidele tasuta. (Tasu määrad ja tasumise korra kehtestab TPÜ valitsus. Praegu tuleb eksternil eksami sooritamiseks maksta TPÜ kassasse 16.50 kr.)

Akadeemiline hariduse ülikooli aste (järgnevad kaks õppeaastat) annab lõpetanule diplomeeritud raamatukogu- ja infotöötaja kutse ning ettevalmistuse raamatukogu- ja infotööga seotud juhtimise, planeerimise ja uurimise alal. Ülikooli astmes toimub õppetöö kolmel semestril, viimane semester on diplomitöö kirjutamiseks.

Õpiaja jooksul on vaja koguda 80 AP, millest uurimistöö - kursuse- ja diplomitöö - annab 26 AP e 1/3 õppetöö kogumahust. Kohustuslike erialaainete seas on suurem osakaal raamatukogu- ja infotöö aktuaalsetel päevaküsimustel, näiteks lektoloogia (vanemõp Ülle Papp), võrdlev raamatukogundus (dots Kaljo Veskimägi), automatiseeritud infootsüsteemid (vanemõp Sirje Virkus). Ülikoolihariduse astmel võib õppija koostada oma huvidest lähtuva õppeplaani. Kõrvuti kohustuslike üld- ja erialaainetega on üliõpilastel võimalik leida endale meelepäraseid valik- ja vabaaineid.

Valikained on erialaained, mille hulgast tuleb üliõpilasel teha valik teatud kindla ainepunktide summa saamiseks, raamatukogundustudengid peavad valikainetest IV-V kursuse jooksul koguma 9 AP. Erialaõppejõud on praeguseks välja pakkunud 22 valikainet, näiteks valikkursus(ed) Põhjamaade bibliograafilistest andmebaasidest (vanemõp Elviine Uverskaja), raamatukogundusest Eesti Vabariigis 1918-1940 (dots Marje Aasmets), vanast ja haruldasest raamatust (kaasprof Mare Lott), rahvusvahelisest koostööst lastekirjanduses (dots Aira Lepik) jne. Valikainete loetelu muutub vastavalt õppejõudude uurimistemaatikale, lektorite võimalustele ning raamatukogu- ja infotöö vajadustele.

Vabaained võivad olla ka valdkondadest, mis ei ole erialagaseotud. Neid võib üliõpilane valida täiesti vabalt kas TPÜ või mõne teise ülikooli õppeplaanist. Vabaainete eest on vaja koguda 6 AP.

Raamatukogundusalast ülikooliharidust saab omandada vaid statsionaarselt. Ülikooli astmesse TPÜ raamatukogunduse erialal on võimalik õppima asuda ka Viljandi Kultuurikolledzi sama eriala edukamail lõpetanuil. Käesoleval aastal on esmakordselt antud selline soovitus kuuele Viljandi Kultuurikolledzi lõpetanule.

Diplomeeritud raamatukoguhoidjaks võib TPÜs saada ka mõne muu kõrghariduse baasil. Sel juhul peab taotleja töötama raamatukogus või infoasutuses. Raamatukogundusharidust teise kõrgharidusena on võimalik omandada 2,5 aastaga ning õppeplaanis on vaid eriala üld- ja valikained.

Diplomijärgne koolitus magistri- ja doktoriõppes on aga hea võimalus täiendada oma uurijaoskusi ja -teadmisi (vt M. Loti artikkel ajakirja eelmises numbris).

Raamatukogundushariduses on alati püütud ajaga sammu pidada ning loodetavasti suudame tänastestki raskustest edukalt välja tulla. Kõige rohkem teevad endiselt muret õpetamise tehnilise baasi mahajäämus ning rahapuudus, rõõmustab aga enamiku kolleegide muutumisvalmidus kaasaja nõuetele vastava raamatukogundushariduse andmiseks ja erialateabega varasemast parem varustus. Raamatukogundushariduse ajakohastamiseks oleme püüdnud ja püüame ka tulevikus eelkõige ise õppida. Olulisematest ühissetevõtmistest sellel alal väärivad nimetamist kavandata Põhjamaade Raamatukogunduskoolide Rektorete Nõukogu koolitusprogramm Balti riikide raamatukogundusõppejõududele ning TPÜ infoteaduse osakonna osalemine Euroopa Raamatukogunduse ja Infoalase Hariduse ning Uuringute Konverentsi asutamisel (European Conference of Library and Information Education and Research), mille vahendusel on teave ka raamatukogundushariduse arengusuundade kohta Euroopas kättesaadavam.

Igapäevatöö kevadsemestri eel viib aga mõtted suvele, mil TPÜ lõpetab esmakordselt 5 aastaga diplomi saanud raamatukoguspetsialistide lend ning vastu võetakse uus esimene kursus. Käesoleval aastal kuulutame välja vastuvõtu 20 statsionaarsele kohale raamatukogunduse erialal ja anname kümnele raamatukogus töötavale muu kõrgharidusega spetsialistile võimaluse omandada raamatukogundusalane haridus.

Arutelud raamatukogundushariduse korralduse ja sisu üle aga jätkuvad ning kõik ettepanekud, soovid ja arvamused avaldused on teretulnud aadressil:

EE0001 Tallinn
Lai 13
Tallinna Pedagoogikaülikool
Infoteaduse osakond
tel: 44 89 48
42 23 04
fax: 42 53 39

Aira LEPIK sündis 15. jaanuaril 1958 Rakveres. 1980. aastal lõpetas ta TPedI raamatukogunduse ja bibliograafia eriala. 1980-1983 oli lastekirjanduse ja lasteraamatukogunduse kateedri statsionaarne aspirant Leningradi Riiklikus Kultuuriinstituudis, 1983. aastal kaitses samas pedagoogikakandidaadi kraadi. Ta on töötanud TPedI raamatukogunduse ja bibliograafia kateedris vanemteadurina, vanemõpetajana, dotsendina. Kateedri juhataja, dotsent 1991. aastast, 1992. aastast Tallinna Pedagoogikaülikooli (end TPedI) infoteaduse osakonna juhataja, dotsent. A. Lepik on IFLA lugemisuuringute ümarlaur, ERÜ hariduse ja täienduskoolituse toimkonna, Eesti Haridus- asutuste Raamatukogude Nõukogu ning IRA Euroopa Arenduskomitee liige, EstRA president.

Assistant professor Aira Lepik, Head of the Department of Information Science (formed on Jan. 1, 1993) of the Institute of Social Sciences of Tallinn Pedagogical University writes about the arrangements in the field of librarianship education in TTTU. The Department of Information Science consists of the Chair of Scientific Information and Bibliography and the Chair of Librarianship and Library Science. The flexible teaching regulations enable multistage education. Basic education or the college stage gives the profession of a librarian-bibliographer with three years. It may possibly be acquired both as being a full-time resident student or an extramural student or a nonresident student. Academic education or the university stage gives the profession of a librarian and information specialist with two years, when having graduated with a diploma only. Only full-time resident students can acquire higher education on library science, the best graduates from Viljandi College of Culture can continue their studies here, also. Having graduated with a diploma, it is possible to take a Master of Arts (M. A.) and a Doktor of Philosophy (Ph. D.).

KULTUURIKOOLIST KOLLEDZIKS

MATI MURU

Viljandi Kultuurikolledzi raamatukogunduse kateedri juhataja

1992. aasta oktoobrikuus Viljandi Kultuurikooli juubeliüritusi kavandades jõudsime eneselegi üllatusliku tõdemuseni, et kooli, mille juubelit me tähistama hakkame, *de facto* enam ei eksisteerigi.

Tõepoolest, ei ole enam kooli, kus 40 aasta jooksul õpetati välja kaadrit ka vabariigi raamatukogudele. 1952. aastal Tallinnast alguse saanud koolist võime nüüd küll rääkida ainult minevikus. Kuid minevikus ei saa me rääkida tema kasvandikest, sest nemad annavad praegu suurel määral näo meie rahvaraamatukogudele. 40 aasta jooksul on kooli lõpetanud kaugelt üle tuhande inimese, kellest paljud on saanud vaimutempleite tunnustatud juhtideksi.

Viljandi Kultuurikoolist on jäänud järele vaid vana maja, mis nüüd kannab uut ja uhkemat, kuldsete tähtedega nimetahvlit, ja mälestusi täis kroonikaraamatud. Tõepoolest, jäänud on vaid mälestused, sest kooli tööd ja panust eesti kultuuri ja raamatukogundusse ei ole tõsisemalt uuritud.

Kooli kauaaegse õpetajana julgen siiski väita, et keeruliste ja kitsaste aegade kiuste püüti siin kutseala keerulisi saladusi võimaluste piires kõige kõrgemal tasemel edasi anda, osati ja taheti üleliidulistest õppeplaanidest üle ja ümber minna ning suurte valede aegu ka tõeliste tõdedeni jõuda. Ajapikku aga tulime arusaamisele, et lühike õppeaeg (1 aasta 10 kuud), mis paratamatult piiras nii õpetatavate ainete hulka kui ka mahtu, ei võimalda anda teadmisi sellisel hulgal, mis lubaks töötada tänapäeva kutsenõuete kohaselt.

Kriisiolukord aina süvenes. 80ndate aastate lõpus olime viimaks seatud dilemma ette: kas lõpetada koolis raamatukogunduse õpetamine või leida mingi muu tee. Lahenduseks tundus olevat kolledzi-idee, mille ellurakendamisel aga põrkasime kokku tõsiste raskustega. Algul ei olnud meil haridusministeeriumi toetust, oli pigem avalik vastuseis. Me ei kujutanud isegi täpselt ette, mis õppeasutus kolledz on, missugused peaksid olema kolledzi õppeplaanid ning kui pikk õppeaeg.

Kuhjus kiiret lahendamist vajavate probleemide ring. Sündis programm, mis oli vajalik selleks, et

- suruda maha ministeeriumi vastuseis ja tõestada reformivajadust;

- kaasata meie probleemide lahendamisse TPÜ raamatukogunduse osakond, soojendada suhteid kahe kooli vahel;

- otsida oma taotlustele tuge ERÜlt.

Tagasi mõeldes tundub, et olime osanud oma programmi väga õigesti ajastada. Haridusministeeriumis alustati kutsehariduse reformimist ning seoses sellega anti meile lõpuks rakenduskõrgkooli staatus ja lubati kasutada kolledzi nimetust.

Veelgi suuremad teened kolledziks saamisel olid ERÜ hariduse ja täienduskoolituse toimkonnal ning TPÜ raamatukogunduse osakorinal, kellega meil on nüüdseks sõlmitud konkreetne koostööleping. Kuivõrd raamatukogundushariduse sisu uuendamine puudutas ka akadeemilist kõrgharidust, on probleemide ühine arutamine aidanud koostada kolledzi õppeplaanid ja -programme ning määrata õpetuse sisu.

Selline on väga lühidalt kolledzi kujunemislugu, milles ei peegeldu kaugeltki kõik kooli loomisega seotud pinged. Võin vaid öelda, et rumal asjaajamine ja formalism pole Eestist veel kadunud. Ometi on kolledz nüüd olemas ja selle esimesed lõpetajadki tööle asunud.

Meie kolledz on 3aastase õppeajaga rakenduskõrgkooli tüüpi õppeasutus. Õppetöö toimub õppeplaanil alusel, mille

koostamisel on lähtunud konkreetsest raamatukogutüübist - rahvaraamatukogust. Selles tulebki näha peamist põhjust, miks kolledzi õppeplaan on humanitaarse põhisuunitlusega ja erineb mõnel määral (kuid mitte oluliselt) TPÜs pakutava raamatukogundusliku põhihariduse õppeplaanist, kus raamatukogu tüüpi silmas ei peeta.

Rahvaraamatukogust lähtuva õppeplaanid koostamise on tinginud asjaolu, et kolledz ei suudaks mitmel põhjusel ette valmistada kaadrit teadus- ja erialaraamatukogudele. Samuti on 40 aasta jooksul (kultuurikooli perioodil) välja kujunenud õpetamise traditsioonid sidunud meid peamiselt rahvaraamatukogudega.

Õppeplaanile pilku heites torkab silma, et õpetatavate ainete kaudu püütakse anda tõelist humanitaarharidust. Olgu siinkohal nimetatud sellised ained nagu maailma ja eesti kultuurilugu, teatri, muusika, kunsti, usundi, filosoofia ja teaduse ajalugu. Mitmesajatuslik loengusarjas õpitakse tundma eesti ja maailmakirjandust. Lisaks on võimalus kuulata valiktsükleid.

Mahukas on võõrkeelte õpetamise programm. Kohustuslike inglise ja saksa keele kõrval õpetame soome, rootsi ja prantsuse keelt, kusjuures õpetajad on olnud vastavate riikide asjatundjad. Kavas on hakata õpetama ladina keelt. Veel õpetatakse Baltimaade ajalugu, sotsiaalpsühholoogiat, sotsioloogia aluseid, andragoogikat, majandusteaduse aluseid.

Erialainete tsüklis õpetame traditsioonilisi raamatukogunduse, bibliograafia ja informaatika valdkonda kuuluvaid aineid. Heameelt teeb, et nüüd on võimalik õpetada raamatu ja bibliograafia ajalugu, tegelda bibliofiilse raamatuga, pöörata tähelepanu eesti raamatu kujundusele.

Me ei saaks anda üliõpilasele rahvaraamatukogus töötamiseks piisavat erialast ettevalmistust, kui ei õpetaks lasteteenindusega seotud aineid. Nüüdne õppeplaan võimaldab seda.

Teoreetilisi teadmisi püüame kinnistada õppepraktikaga - kõik üliõpilased teevad

läbi menetluspraktika.

Õppeplaan näeb ette ka teadustööd kursuse- ja diplomitööde näol.

Õppeplaani koostamisel oleme järginud kaht põhimõtet:

1) kolledzis õpetatavate ainete hulk, maht ja sisu peab olema selline, mis *summa summarum* lubab kõnelda haritusest;

2) kolledzis omandatu peab andma piisavalt teadmisi, oskusi ja kogemusi raamatukogus töötamiseks.

Selline on praegu Viljandi Kultuuri-kolledz, millel vanust vaid üks aasta. Veel ei saa kõnelda väljakujunenud traditsioonidega õppeasutusest, kõik on kas äsja loodud või alles loomisel.

MATI MURU:

Olen sündinud 4. veebruaril 1937. aastal Virumaal Kunda linnas, lõpetanud Kunda Keskkooli ja Tartu Ülikooli eesti keele ja kirjanduse erialal, spetsialiseerudes raamatukogundusele. Diplomiga on mulle omistatud filoloogi, raamatukoguhoidja ja bibliograafi kvalifikatsioon. Minu erialaõpetajaks oli hr K. Veskimägi.

Käesoleva aasta 1. augustil täitub 30 aastat ajast, mil alustasin tööd raamatukogunduses. Olen töötanud Hiiumaa Rajooniraamatukogu juhatajana, laenutaja ja metoodikuna Viljandi Rajooniraamatukogus. Viljandi Kultuuri-koolis alustasin õpetajatööd 1969. aastal.

Praegusel hetkel töötan raamatukogunduse kateedri juhatajana ja õpetan ka bibliograafia üldteooriat, dokumentide klassifitseerimist, raamatukogude juhtimist.

The Head of the Chair of Librarianship of Viljandi College of culture Mati Muru gives a survey of librarianship education in Viljandi College of Culture (up to 1992 Viljandi School of Cultural Education). The school is a three-year college type higher educational institution. As compiling the study programmes the public library was the starting point. The aim is to give real classical education, the teaching of several foreign languages has been added. Besides the traditional subjects of librarianship, bibliography and information, the history of a book and bibliography, book design, etc., are being taught. The present programmes enables to teach the subjects further needed on children's service.

EESTI ARHIIV AUSTRALIAS

Ülevaade tegevusest 1992. kalendriaastal

INNO SALASOO

Arhivaar

Eesti Arhiiv Australias (EAA) jätkas eestikeelsete ja -aineliste, eesti autorite trükiste kogumist. Võeti vastu käsikirju, memuaare, isiklikke ja organisatsioonide arhiivkaustu, fotosid, maakaarte, audio- ja videokassette ning muud, mis illustreerib või aitab jäädvustada väliseestlaste tegevust. Kuigi praegu Eestis ilmuvat kirjavara sihipäraselt ei koguta, säilitatakse need eksemplarid, mis ühel või teisel viisil leiavad tee EAASSE. Hakati koguma Kodu-Eestis avaldatud väliseesti autorite teadustöid.

Väljaspool Eestit ilmunud trükiseid saadi aasta jooksul juurde 88 raamatut (18 100 lk) ja 139 teadustööd (1064 lk). Neist 16 tuli osta, ülejäänud saadi tasuta. 34 raamatut olid eestikeelsed, 49 muukeelsed ja 5 kakskeelsed (õpikud ja sõnastikud). Viimase 3-4 aasta jooksul Eestis ilmunud trükistest on arhiivis 52 raamatut (7961 lk) ja 3 väliseesti autorite teadustööd (23 lk). Enne 1944. aastat Eestis ilmunud raamatuid saadi Eestist juurde 56 (6515 lk) ja väljastpoolt Eestit 31 (4847 lk). Eestist saadud raamatute seas oli 9 ilmunud eelmisel sajandil. Tegevusaasta jooksul hoiustati 1981 väiketrükist, 69 fotot, 65 arhiivkausta, 3 nimetust välismaal ilmunud eestikeelset ja 20 muukeelset perioodikat. Saadi audio- ja videokassette. Väliseesti teadlaste arv, kelle töid on arhiivis, suurenes 6 võrra.

Aasta lõpul oli arhiivi üldkartoteegis 23 865 ühikut. Eestikeelseid trükiseid oli 8353 (1 146 500 lk), muu- ja kakskeelseid 15 512 (845 000 lk). Enne 1944. aastat ilmunud eestikeelseid raamatuid oli 4004, neist eelmisel sajandil või varem ilmunuid 328, vanim pärit 1697. aastast. Enne 1944. aastat ilmunud võrkeelseid raamatuid oli 639, neist eelmisel sajandil või varem ilmunuid 109, vanim pärit 1687. aastast.

Pisitrukiseid (ajalehelõigendid, ürituste kavalehed, lendlehed, voldikud jne) oli aasta lõpus arhiivis 51 900. Eestikeelset perioodikat oli hoiustatud 256 enne 1944. aastat ja 531 paguluses ilmunud nimetust, eestlaste poolt kirjutatud või eestiainelise sisuga võrkeelset perioodikat 867 nimetust. Arhiivis leidis üle 1660 eksliibrise, üle 28 000 ülesvõtte, fotonegatiivi ja slaidi ning heliplaate, helilinte, filme, audio- ja videokassette, käsikirju, eraisikute kirjavahetust, mälestusi, ametlikke dokumente, 1136 organisatsioonide, asutuste ja eraisikute arhiivkausta, maakaarte jm.

Arhiivi trükised on 46 keeles. Peale eestikeelsete leidub veel afrikaani-, alamsaksa, araabia-, bahasa-indoneesia, birma-, esperanto-, flaami-, heebrea-, hiina-, hispaania-, hollandi-, inglise-, islandi-, itaalia-, jaapani-, kataloonia-, korea-, kreeka-, kroaadi-, ladina-, leedu, liivi-, läti-, marathi-, norra-, poola-, portugali-, prantsuse-, rootsi-, rumeenia, saami-, saksa-, serbia-, sloveeni-, soome, süüria-, taani-, telugu-, tšehhi-, türki-, ukraina-, ungari-, usbeki-, vadja- ja venekeelseid eestlaste kirjutatud või eestiainelisi trükiseid.

Väliseestlaste teadustöid oli aasta lõpuks hoiustatud kokku 12 250 tööd 788lt eri autorilt. 50 või enama tööga on esindatud järgmised praegu tegutsevad autorid: Johannes Piper (Saksamaa) 561 tööd, Jüri Kaude (USA) 318, Mart Männik (USA) 303, Felix Oinas (USA) 293, Indrek Martinson (Rootsi) 268, Rein Silberberg (USA) 253, Matti Anniko (Rootsi) 250, Vello Helk (Taani) 201, Jaan Puhvel (USA) 150, Jaak Peetre (Rootsi) 137, Enn Nõu (Rootsi) 123, Heldur Meema (Kanada) 120, Einar Hinnov (USA) 116, Rein Taagepera (USA) 114, Peep Algvare (Rootsi) 105, Ilse Lehist (USA) 104,

Elmar Järvesoo (USA) 102, Heiki Toomes (Saksamaa) 99, Ingrid Helvi Williams (Inglismaa) 98, Hans Kauri (Norra) 96, Alo Raun (USA) 95, Lembitu Reio (Rootsi) 91, Endel Tulving (Kanada) 91, Ilmar Arens (Rootsi) 90, Johannes Lepiksaar (Rootsi) 88, Henn Kütt (USA) 86, Jaan Laane (USA) 81, Voldemar Toome (USA) 79, Lauri Vaska (USA) 79, Gustav Ränk (Rootsi) 78, Henno Keskküla (USA) 77, Rein Lüüs (Kanada) 76, Hildegard Rand-Maricq (USA) 75, Theodor Künnapas (Rootsi) 71, Hans Nõmmik (Rootsi) 69, Henn-Jüri Uibopuu (Austria) 64, Olev Träss (Kanada) 64, Hinrek Neuhaus (Rootsi) 60, Anatol Särko (USA) 60, Jaan Oitmaa (Austraalia) 59, Jaan Noolandi (Kanada) 58, Mardi Valgemäe (USA) 55, Viktor Mutt (Rootsi) 54, Lauri Walk (Rootsi) 54, Tõnis Kasvand (Kanada) 51, Karl Inno (USA) 50.

EAA pidas kirjavahetust 174 isiku ja asutusega, ka suurte Eesti raamatukogudega. Eesti Teaduste Akadeemia Raamatukogule saadeti 2 pakki väliseesti perioodika dublettidega, kolmele Eesti ja ühele Soome raamatukogule ja kolmele väliseesti arhiivile "Meie Kodu" 1992. aastakäik.

Kuna juulis 1990 Rootsist eksikombel EAAle saadetud 266 prilliläätse saatjat ega omanikku ei suudetud kindlaks teha ja neid polnud võimalik ka Austraalias müüa, saadeti need edasi Tallinna Silmakliiniku peaspetsialistile pr dr Aamerile.

Arhivaari auametis tegutses selle kirjatöö autor Inno Salasoo (Ph D 1963 UNSW). Novembris 1992 lõpetasin palgatöö ja läksin pensionile, et pühendada arhiivile rohkem aega. Minu äraolekul asendas mind hr Uno Masing. Arhiivi materjalide korrastamisel on abiks olnud pr Eili Annuk ja hr Erik Holm.

Järelepärimisi tuli aasta jooksul 34lt isikult. Neist kolme soove ei olnud võimalik täita, kuna vajalikud trükised olid ruumipuudusel kastidesse pakitud ja seega kättesaadamatud. Ruumipuudusele vaatamata tutvustati arhiivi ja selle houseid 10 külastajale.

New Yorgis ESTO'92 raames peetud

VI Rahvuskongressil esinesin laudkonnavestlusele "Väliseesti organisatsioonide tulevik" lühiettekandega EAA kohta, kutsudes nii kongressist osavõtnuid kui teisi väliseestlasi üles EAAle kaastööd tegema ning õhutades kõiki rahvuskaaslast oma mälestusi kirja panema ja mõnesse arhiivi deponeerima. Samuti osalesin ESTO'92 ajal peetud I Ülemaailmsel Väliseesti Arhivaaride koosolekul, kus rõhutati, et väliseesti arhiivid töötavad koos ega konkureeri omavahel. Teel ESTOle kõnelesin Minneapolise eestlaste Võidupühaväljasõidul eelmisest arhivaarist. Reisi jooksul kohtusin 8 EAA USA kaastöölisega ja külastasin Torontos asuvaid eesti arhiive (Tartu Instituudi arhiiv ja Eesti Keskarhiiv Kanadas).

Aasta jooksul annetati EAAle 210 USD, 200 CAD, ja 50 AUD. See summa katab vaid väikese osa arhiivi vajadustest (arhiiviruumi üür, posti- ja bürookulud ning trükiste ost); puudujääv kaetakse Rahvuskapitali kultuurivarade säilitamise sihtkapitali korjandusega laekuvatest rahadest. Korjandust korraldab AES Liit.

Paljud eesti kirjastused, teadlased ja autorid saatsid ka sel aastal oma väljaanded tasuta. See on majanduslik abi. Loodame, et arhiivi senised kaastöölised ja abistajad toetavad arhiivi ka edaspidi ja otsime ühtlasi uusi, kes koguksid ja saadaksid arhiivile kogu maailmast sellele huvipakkuvaid kohalike ajalehtede väljalõikeid, teateid ja kavalehti üritustest, kus eestlased on kaasa teinud, uusi raamatuid, milles mainitakse Eestit või eestlasti jne. Oleks hea, kui praegused kaastöölised õhutaksid oma tutvusringkonda oma töid arhiivile saatma, sest kahjuks pole väliseesti teadlaste ja kirjanike tööde kogu arhiivis täielik.

Paljud rahvuskaaslased on läbi elu kogunud raamatuid, perioodikat, kirjavahetust, mälestuskirjutisi, ülevõtteid, dokumente. Neil võib olla kultuurilooline väärtus ja nad tuleks anda arhiivile, kui neid enam ei vajata. Ei maksa murda pead selle üle, kas mõni trükis, dokument või foto on väärtuslik või mitte.

Jäägu see arhivaari mureks. Päevikuid, mälestusi ja kirjavahetust arhiivile üle andes võib lisada tingimuse, et neid ei avataks enne teatud aastat, teatud isikute surma või muul viisil määratud tähtaega. Allakirjutanu garanteerib soovide ja tingimustest kinnipidamise seni, kui arhiiv on tema kontrolli all. Vaatamata tulevikutaevas kummitavatele kõuepilvedele jätkub arhiivi tegevus endises vaimus.

Arhiivi postiaadress:
Estonian Archives
c/o Dr. I. Salasoo
2 Water Street
Lidcombe, NSW 2141
Australia

AKTSIASELTS "TEEK"

IVITINGRE

Aktsiaselts "Teek" asutati 1990. aasta lõpus. Kapital jaguneb 10 aktsia vahel. Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu kui ühele asutajaliikmele kuulub neist viis.

Põhikirja järgi on aktsiaseltsi eesmärk "... kaasa aidata raamatukogude, infoasutuste, muuseumide, arhiivide ja muude asutuste ja üksikisikute tegevusele informatsiooni kogumisel, töötlemisel, otsimisel ja levitamisel, pidades silmas ka aktsionäride majanduslikku kasu."

Esimese kahe tegevusaastajooksul olid aktsiaseltsi kõige tulemusrikkamad töösuunad raamatukogude varustamine mööbli ja kirjandusega ning konverentside ja kursuste korraldamine. Tegeldi ka infosüsteemialaste rakendus-uringutega: eesti kommunikatiivformaadi väljatöötamise, kompakandmeplaatide rakendamise ning keskmise suurusega kogudes töö automatiseerimise tüüplahenduste leidmise ja soovitamisega.

Eesti kommunikatiivformaadi (EKF) väljatöötamine edenes algul jõudsalt, siis aga tekkisid meie raamatukoguspetsialistidel lahkarvamused tööaluseks võetava rahvusvahelise formaadi suhtes (kas CCF või MARC) ja töö katkes.

Teiste rakendusuringute läbiviimine on soikunud vajalike teadmistega spetsialistide nappuse tõttu. Me pole leidnud inimesi, kes oma põhitöö kõrvalt tegeleksid "Teegi" töödega, sest me ei suuda pakkuda piisavalt suurt tasu.

"Teegi" korraldusel on toimunud kaks konverentsi: 1991. aastal "Raamatukogutöö automatiseerimise küsimusi" ja 1992. aastal "Raamatukogu-, arhiivi- ja muuseumitöö automatiseerimise küsimusi". Mitmel seminaril on tutvustatud CD-ROM süsteeme, ka Rootsi raamatukogude teenindusfirma "Biblioteksjänst AB" (BRJ) spetsialistide poolt. On antud ülevaade Soome firma "KI-Tietokeskuse" süsteemist KIRI ja Rootsi süsteemidest BTJ 2000 ja ORIGO. Huvitavaks kujunes Tallinnas korral-

datud kursus Venemaa soome-ugri rahvaste raamatukogude töötajatele, kus esinesid nii Eesti kui Soome spetsialistid. Mõõdunud aastal alustati saksa erialakeele kursuste korraldamist arhiivide, muuseumide ja raamatukogude töötajatele. Taolisi kursusi ja seminare kavatsime läbi viia ka edaspidi.

Alustati rahvaraamatukogude varustamist riulitega. Raamatukogud ostsid neid palju, kuid kuna riulite hind on nüüdseks tõusnud, jääb see teenus arvatavasti aktsiaseltsi edasisest tegevuskavast välja - raamatukogud ei jõua enam riuleid osta.

Kõige perspektiivsem tegevussuund on ilmselt kirjanduse hankimine raamatukogudele. On tekkinud ja tekkimas väikesi kirjastusi, kelle väljaannetega spetsiaalne vahendusfirma "Bibkollektor" ei tegele. Meie aktsiaseltsi kaudu jõuavad nende ja ka teiste kirjastuste trükised raamatukogudeni kiiresti ja odavalt. Seni oleme peamiselt varustanud rahvaraamatukogusid keskraamatukogude kaudu, kavatsime aga aidata teisigi, eriti kooliramatukogusid. Edaspidi tahame varustada raamatukogusid ka köitematerjalidega, näiteks isekleepuva kaitsekilega. Meie viletsas köites raamatu ea pikendamiseks oleks see hädavajalik.

Olememõelnud tegevuselaiendamisele (näiteks organiseerida raamatukogude jaoks köitekoda), kuid vaese aktsiaseltsina puuduvad meil vajalikud käibevahendid. Siiani oleme tegutsenud võlgadeta.

Loodame raamatukogusid aidata ka edaspidi.

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing (ERÜ) asutati I üleriiklikul raamatukoguhoidjate kongressil 24. veebruaril 1923. aastal. ERÜ eesmärk oli ja on arendada raamatukogundust, edendada raamatukoguharidust ja kaitsta raamatukoguhoidjate kutsehuve.

ERÜ esimene mure oli luua vastav riiklik keskus. Sellest sõltus raamatukogude koordineeritud süsteemi loomine ja areng.

Teine konkreetne eesmärk oli saada rahalist toetust, eriti majanduskriisi aastail. Piiratud majanduslike võimalustega väikeste raamatukogude abistamiseks soovitas ERÜ asutada maakondlikke keskraamatukogusid. ERÜ teeneks tuleb pidada kolmeastmelise liigitussüsteemi ja kataloogimisreeglite väljatöötamist - raamatukogude sisemise korralduse ühtlustamist.

Raamatukoguhoidjate töö- ja kutseolude parandamisel lähtus ühing põhimõttest: seni, kui raamatukoguhoidja kutset ei tunnistata võrdväärseks teiste aladega ega kindlustata neile normaalset palka, pole kellelgi õigust esitada neile kõrged nõudmisi.

Kutseharidust edendati peamiselt kursustel. Aastail 1924-1941 korraldas ERÜ 36 raamatukoguhoidjate kursust 19 erinevas paigas. Suur edusamm oli raamatukoguhoidja kutseomandamise ja teenistuse määruse kehtestamine 1934. aastal Haridusministeeriumi poolt.

Kokkuvõtteid tehti ja uusi sihtepüstitati raamatukogukongressidel ja -päevadel.

ERÜ soodustas ka teoreetilise raamatukogundusliku mõtlemise arengut. Ühingu ümber koondus enamik oma aja aktiivsetest raamatukoguspetsialistidest, kelle esinemised kongressidel, ühinguajakirja "Raamatukogu" veergudel ja muus erialases kirjanduses aitasid kaasa teoreetiliste seisukohtade kujunemisele.

Nagu kõik Eestimaa ühingud ja seltsid oli ka ERÜ sunnitud oma tegevuse 1940. aastal lõpetama.

9. juunil 1988. aastal toimus eesti raamatukoguhoidjate V kongress, kus

EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHING - 70

IVI TINGRE

ERÜ büroo juhataja

otsustati ühing taastada, algatajateks K. Oja, A. Lepik, L. Lepik, H. Hansen, K. Veskimägi, E. Rannap, E. Tarik, K. Kikas.

Taastatud ühingu eesmärgid ja tegevusvormid jäid samaks, mis olid tema algaastail. ERÜ on osalenud rahva-raamatukogude seaduse väljatöötamisel, arutati läbi ja pandi kirja Eesti raamatukogude arengu üldpõhimõtted, võeti osa raamatukoguhariduse ja täienduskoolituse uute suundade väljatöötamisest.

Loodi mitmed toimekonnad ja töөрühmad, mille tegevus on suunatud raamatukogudevahelise koostöö arendamisele, automatiseerimise ühtsete aluste väljatöötamisele, raamatukogustatistika ühtlustamisele ja muudele olulistele raamatukogutöö küsimustele. Vägamitme ettepanekuga (reguleerida palku, vähendada postikulusid, jätta ära trükiste käibemaksu jm) on pööratud Riigikogu, valitsuse, kultuuriministeeriumi ja organisatsioonide poole. Suurtähelepanu on pööratud rahvusvaheliste sidemete arendamisele: on sõlmitud koostööleping Soome Raamatukogu Ühinguga, alla kirjutamist ootab leping Inglismaa Ühinguga.

Ivi TINGRE on lõpetanud 1955. aastal Tartu Riikliku Ülikooli ajaloolase-kunstiteadlasena. 1957-1991 töötas Kultuuriministeeriumi Raamatukogude Inspektsiooni juhatajana. ERÜ esinaine 1991. aastast.

ERÜ TOIMKONDADE JA TÖÖGRUPPIDE TÖÖSUUNAD 1993. AASTAL

ERÜ tahab oma töögruppide tegevuse kaudu ka 1993. aastal aidata kaasa raamatukogunduse erialaprobleemide lahendamisele, raamatukogudevahelise koostöö korraldamisele, koostöövormide väljatöötamisele ja koostöökokkulepete sõlmimisele järgmistes valdkondades:

1. Komplekteerimine (kogude töögrupp, Maret Klaus, ETAR)

- koostada 1993. aastaks tellitud välisajakirjade koondnimestik

- teha ettepanekud komplekteerimissummade kohta

- koostada raamatukogudevaheline komplekteerimisplaan

- analüüsida Tallinna raamatukogude komplekteerimistemaatikat (koos koostöögrupiga)

2. Bibliograafiline kirjeldamine (kirje töögrupp, Ene Vilipus, ERR)

- luua uued analüütilise kirjeldamise reeglid

- tõlkida ja kohendada MARC-formaat (koos automatiseerimise töögrupiga)

3. Liigitamine ja märksõnastamine (liigitamise ja märksõnastamise töögrupp, Arda Kirsell, Aili Normak, ETAR)

- tõlkida UDC eesti keelde

- koostada üldine eestikeelne märksõnastik

4. Koondkataloogid (koondkataloogide toimekond)

- teha võimalikuks välisperiodika koondkataloogi hajusgenereerimine ja ühiskasutus (koos automatiseerimise töögrupiga)

- teha kättesaadavaks välisraamatute koondkataloog (koos automatiseerimise töögrupiga)

- peegeldada koondkataloogides venekeelne periodika ja raamat

- töötada välja Baltimaade koondkataloogide alane koostööprogramm (koos automatiseerimise töögrupiga)

5. Erialateabe levi (erialateabe töögrupp, Evi Rannap, TPÜ IO)

- teabe nõudlus

- selle rahuldamise võimalused

6. Automatiseerimine (automatiseerimise töögrupp, Mihkel Reial, ERR)

- töötada välja ja kooskõlastada ühtsed standardid

7. Statistika ja aruandlus (statistika töögrupp, Linda Kask, ERÜ)

- luua ühtne aruandevorm

8. Täienduskoolitus (täienduskoolituse töögrupp, Krista Talvi, ERR)

- töötada välja arvutikursuste programmid (koos automatiseerimise töögrupiga)

- töötada välja kursuste programmid eri valdkondades

9. Raamatukoguhoidja kutsenõuded (raamatukoguhariduse töögrupp, Evi Rannap, TPÜ IO)

- soovitusel teadusraamatukogudele

10. Raamatukogutöö eetika (eetika töögrupp, Maie Gross, ERR)

- korraldada arutelu raamatukogutöö eetika kohta

11. Terminoloogia (terminoloogia komisjon)

- koostada raamatukoguterminite sõnastik

- korraldada terminite arutelud teemal "Raamat ja raamatukogu"

12. Raamatukoguvõrk (koostöögrupp)

- töötada välja Eesti raamatukoguvõrgu analüüsimise meetodika

70 AASTAT AJAKIRJA "RAAMATUKOGU"

1923. aastal, vaid kuu aega pärast esimese "Loomingu" ilmumist jõudis lugejateni ajakirja "Raamatukogu" avanumber. See 64 leheküljeline 1000lise trükiarvuga vihik sisaldas sama aasta veebruaris Tallinnas toimunud I üleriikliku raamatukoguhoidjate kongressi protokoll ja esinemiste tekste. Ajakirja "Raamatukogu" väljaandja oli Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing, tegev- ja vastutav toimetaja Aleksander Sibul (esimesel numbril Aleksander Karro). Toimetuse liikmed vahetusid: Richard Antik, Helene Johani (Mugasto), Mall Jürma (Alma Jürman), Armida Kettam (Kettman), Martin Nael, Friedrich Puksoo (Puksov), Oskar Urgart. Aastail 1923-1940 ilmus ajakirja üheksa aastakäiku, 22 numbrit. Siis tekkis mitmekümneaastane paus - Eesti NSVs vähendati kultuuriajakirjade arvu. 1964. aastast anti Kreutzwaldi-nim Riiklikus Raamatukogus välja kogumikku "Huvitavat raamatukogude tööst", mis 1967. aastast hakkas ilmuma enam-vähem perioodiliselt "Raamatukogu" nime all ja püüdistäita ajakirja funktsioone. Selle koostajad olid Alla Siim, Hans Jürman, Kalju Oja, Inna Saaret, Anti Kidron, Helgi Vihma ja Ene Riet. Pärilise ajakirjaks saadi taas 1990. aastal, toimetajaks Kai Maran.

Palusime KALJU OJAL rääkida, millal ta sellele tööle sattus ning kuidas käis "Raamatukogu" koostamine ja toimetamine.

1964. aastast ilmuv "Huvitavat raamatukogude tööst" ei olnud perioodiline väljaanne ega kajastanud raamatukogude olukorda küllalt süsteemselt.

Tulin riigiraamatukokku tööle 1967. aastal Hans Jürmani kutsel. Arvati, et võiksin toimetada uut väljaannet, millele anda teatav perioodilisus. Tegelikult võisid vaid ajakirjad olla perioodilised, uue ajakirja asutamine oli väga ränk töö. See mõte võeti hiljem küll mitmel korral

üles, kuid ellu viia ei õnnestunud, kuna kultuuriajakirjade paljusust ei peetud riiklikult vajalikuks.

Põrandaaluse ajakirja, nagu me seda hiljem nimetasime, asutamiseks korraldati nõupidamine. Endel Annuse ettepanekul otsustati sellele panna vana, 1923. aastal asutatud raamatukogundusliku ajakirja nimi - "Raamatukogu". Arvati, et see jätkaks nii sisuliselt kui järjepidevuse mõttes vanu traditsioone.

Väljaandel oli arvukas toimetuskolleegium, kuhu kuulusid inimesed Riiklikust Raamatukogust, teistest teadusraamatukogudest, TPedI raamatukogunduse kateedrist ja Raamatukogude Inspeksioonist. Kui minu poolt oli käsikirja valmis, anti see kolleegiumiliikmeile lugeda. Siis tuldi kokku nõu pidama ja vaidlema. Nii hoiti ära vead, kuigi mõni arvamus, mis oleks võinud peale jääda, heideti kõrvale. Edasi luges käsikirja osakonnajuhataja, tollal Hans Jürman, kes lähenes sellele kahtlemata sisuliselt. Ka toimetamisel oli Hans Jürmanist palju abi, sest ta oli ja on nagu elav entsüklopeedia. Siis tutvusid käsikirjaga teadusdirektor ja direktor. Pärast seda läks töö Raamatukogude Inspeksiooni, kus algas alles õige lugemine. Peamiselt

tegi seda Linda Kask. Alles siis võis alata stiililis-keeleline toimetamine. Viimasest oli minu arvates kõige rohkem kasu, sest Inna Saaret ei võtnud seda tööd ainult formaal-keeleliselt, vaid arvestas ka sisulist külge. Pärast keeletoimetamist kooskõlastasime parandused autoritega, seejärel võis käsikiri minna trükikotta. Korrektuuri lugemine oli puht tehniline töö, kuid võttis samuti omajagu aega. "Raamatukogu" koostamine ja toimetamine nõudis üldse väga palju aega, tegin seda aga üksi muu töö kõrvalt.

Mida me siis avaldasime? Seadsime kohe alguses eesmärgiks, et "Raamatukogu" annaks ülevaate oma aja raamatukogundusest. Selleks selgitasin juba enne numbrilise koostamisele asumist, mis on lähiaastal oluline. Selle järgi sain tellida artikleid - enamik avaldatust olid tellimustööd.

Artiklite kvaliteet oli äärmiselt erinev. Oli selliseid, kus tuli panna vaid mõni koma, näiteks TPedI kateedri õppejõudude (Kaljo Veskimäe) või Tartu Ülikooli raamatukogu töötajate (Aili Norbergi, Urve Tõnnovi) artiklid. Oli ka kirjatükke, millega (kui selle avaldamine üldse kõne alla tuli, mõned jäid kolleegiumi otsusel välja) tuli väga palju tööd teha - lõigud ümber paigutada, laused muuta. Mõtted olid tavaliselt õiged, vaid stiil ja keel halb. Sellist kaastööd ei olnud õnneks palju.

Avaldasime nii raamatukoguteaduslikke teoreetilisi käsitlusi kui praktilise töö kirjeldusi. Numbrilise alustasime üldistavate artiklitega, edasi tulid raamatukogutöö üksikküsimused, konverentside, laagrite, võistluste ülevaated. Teaduskonverentside kohta tellisime ülevaate ning, kui ruum lubas, edastasime kõige huvitavamate ettekannete tekstid. Igal aastal ilmus raamatukogunduse kateedri lõputööde nimestik ja raamatukogude töötulemuste ülevaade.

*Üles kirjutatud
Ene Riet*

VÄLISEESTI KIRJANDUS RAHVARAAMATUKOGUDES

KRISTA TALVI

ERRi raamatukogunduse osakond

Nüüdseks on ka Eesti rahvaraamatukogudes küllalt palju eesti pagulas-kirjandust, kuna 1988. aastast alates on Eesti raamatukogud saanud rikkalikult saadetisi Kanadast, Rootsist, Inglismaalt, USAst, Austraaliast ja mujalt.

Tartu Linna Keskraamatukogule oli tähtis 1992. aasta - varem loodud ja uute sidemete tõttu sai raamatukogu juurde 2400 eksemplari (200 nimetust) väliseesti trükist. Valga Keskraamatukogule kingiti möödunud aastal kokku 605 eksemplari väliseesti kirjandust, millest 200 eksemplari jagati maaraamatukogudele. Saare Maakonna Keskraamatukogu sai 1992. a 1316 eksemplari väliseesti raamatuid. Harju Maakonna raamatukogud on aastail 1988-1993 omandanud 3121 eksemplari väliseesti eestikeelseid raamatuid ja 352 väliseesti ajakirja-eksemplari.

Keskraamatukogud on heades suhtes Eesti suuremate raamatukogudega. Kogusid on oluliselt täiendatud ERR, ETAR, KMAR, TÜR dublettidega. Näiteks jagas Eesti Rahvusraamatukogu 1992. a saadud väliseesti raamatute dublettidest keskraamatukogudele 4628 eksemplari, lisaks hulgaliselt soome-, rootsi-, saksa- ja ingliskeelset kirjandust.

Põhilised raamatuannetajad raja tagant on olnud Eesti Arhiiv USAs, Tartu Instituut Torontos, Tartlaste Selts Kanadas, Eesti Muinsuskaitse Selts Austraalias, Väliseesti Muinsuskaitse Selts Inglismaal, Toronto Saarlaste Ühing, Belgia Eesti Selts, Toronto Eesti Maakondade Esinduskogu. Palju erasikuid on annetanud. Näiteks 1992. aastal saatsid Agu ja Tiina-Kaia Ets ning Olga Berendsen USAst Eesti Rahvusraamatukogule nii palju raamatuid, et sellest jagus ka väiksematele raamatukogudele.

Paguluses arvatakse olevat ilmunud 2000 nimetust eestikeelseid raamatuid. Täpne arvestus puudub.

Harju Maakonna Keskraamatukogus on 994 nimetust, Tartu Linna Kesk-

raamatukogus 1500 nimetust eestikeelseid väliseesti raamatuid.

Ka keskraamatukogudes on olemas desideraatide kartoteegid. Nende raamatute hankimine on raske, kuna

- uusi nimetusi ilmub küllalt vähe;
- raamatute tiraazid on väikesed;
- neid on raske kätte saada;
- nende hinnad on kõrged;
- puudub vastav info.

Eesti Rahvusraamatukogus on kartoteek väliseesti trükiste dublettide kohta, mille alusel jagatakse neid rahvaraamatukogudele. Võib nimetada umbes tosinat autorit ja nende teost, mida oleks vaja rahvaraamatukogude kogude täiendamiseks:

- Ainik, A. Lend leeki. II osa.
- Eerme, K. Päevata päevad ja ööta ööd. I osa.
- Eesti saatuse aastad 1945-1960. IV-VI osa.
- Hindrey, K. A. Loojak. II osa.
- Järvalane, J. Kolm naist. I osa.
- Lattik, J. Teekond läbi öö. I-IV osa.
- Mei, E. Kõrgla. I-II osa.
- Saretok, V. Läbi uduliniku. I-II osa.
- Sepp, A. Mehed ja mered. I-II osa.
- Talve, I. Maapagu. I osa.
- Uibopuu, V. Keegi ei kuule meid. I-II osa.
- Viirlaid, A. Tormiaasta. I-II osa.
- Õun, V. Uus evangeelium. I-II osa.

On ka kirjanikke, kelle looming on Eesti raamatukogudes enam esindatud: Salme Ekbaum, Gert Helbemäe, Ilmar Jaks, Ain Kalmus, Bernard Kangro, Arvo Mägi, August Mälk, Karl Ristikivi, Arnold Sepp ja Arvid Viirlaid.

Tore, et rahvaraamatukogud saavad ka ise sihtannetusi-kingitusi. Mitme autori teoseid on juba Eestiski avaldatud.

Osa eestikeelsetest väliseesti trükistest Eesti Rahvusraamatukogus siiski puuduvad, ehk on neid mõnes teises raamatukogus mitu eksemplari. Neist mõni:

1. Abel, A. Rändaja laulud. Geislingen, 1949.
2. Eichenbaum, A. Mäletan oma isa ja ema. Niagara Falls, 1969.
3. Harrastused parraspuudel. Toronto, 1972.
4. Illison-Pank, A. Kungla sõnajalaõis. Sydney, 1979.
5. Krusten, P. Mall ja Sass. Geislingen, 1947.
6. Krusten, P. Malle jänku. Geislingen, 1947.
7. Lehti, J. Tuttsaba ja vuttsaba. Toronto, 1965.
8. Maido, I. Pärlid värav. Nortons Plympton, 1974.
9. Mälestusi mändide kohinast. Adelaide, 1986.
10. Pajumäe A. ja E. Luulekogu. Honolulu, 1985.
11. Pihlak, A. Päikese surm. Buffalo, 1968.
12. Pikkoja, V. Hea maine. Augsburg, 1947.
13. Post V.-F. Riimid Torontost. Toronto, 1980.
14. Raag, A. Kodumaal maapaos. Augsburg, 1947.
15. Raig, E. Fakte ja mälestusi. New York, 1979.
16. Reemets, K. Jonnipunni lihavõtted. Geislingen, 1947.
17. Soopõld-Saar, A. Viimne roos. Borås, 1984.
18. Vink, I. Armeed ülistus. Burnbury, 1985.
19. Vink, I. Koduteel. Burnbury, 1985.
20. Vink, I. Kui ma olin väiksekene. Vancouver, 1980.

FRIEDRICH PUKSOO

“SÜÜASI” (III)

PIRET LOTMAN

ERRi raamatukogunduse osakond

Vastandamisel tunnistasid Friedrich Puksoo ja Milvi Taamal, et tunnevad teineteist 1925. aastast, mil üks oli Ülikooli raamatukogu juhataja ja teine üliõpilane.

Küsimus Milvi Taamale: *Kui sageli kohtusite Puksooga Saksa okupatsiooni ajal ja millest rääkisite?*

Vastus: *Kohtusin Puksooga kolmel korral. 1942. aastal jahutasin Tartu taga lapsega. Puksoo küsis, kust ma selle sain, kas ta isa on komissar? Vastasin, et võib-olla komissar, võib-olla ohvitser. Puksoo kutsus mind enda poole koju.*

Nädala pärast läksingi. Algul rääkisime niisama, siis küsis Puksoo jälle lapse kohta. Seejärel avaldas Puksoo oma rahulolematust nõukogude võimu suhtes ja hakkas minuga huligaanlikult käituma. Ütlesin, et te ei julge minuga nii käituda, sest ma olen kommunist. Siis ta viskas mu välja.

Umbes aasta hiljem, 1943, läksin raamatukokku tööd küsima. Ütlesin, et töötasin aasta vene keele õpetajana Otepää vallas. Seal mind arreteeriti ja kaks kuud olin kontsentratsioonilaagris. Ma ei varjanud oma nõukogude sümpaatiat. Puksoo ütles, et tal pole mulle kohta, sest siia tulevad SD tüdrukud.

Küsimus süüdistatavale: *Kas kinnitate?*

Vastus: *Kohtasin teda tõesti lapsega raudtee taga. Kutsusin ta külla ja nädala pärast ta tuligi. Tema lapse isa vastu tundsin huvi ilma igasuguse sihita. Ma tõesti ei olnud rahul sellega, mida nõukogude võimu ajal Tallinnas 1941. aastal nägin. Käitusin tõesti huligaanselt, sest ta ütles, et on kommunist. Palusin tal korterist lahkuda. Kolmandal korral tuli ta raamatukogusse 1943. aasta suvel, kuid jutt SD tüdrukutest on vale. /1, 37-39/.*

Puksoo, Aaslava ja Salumaa ühine süüdistuskokkuvõte koostati Tartus 28. novembril 1945. 28. detsembril saadeti see Eesti NSV eriasjade prokuröri

Nikiforovi korraldusel tagasi nõudegaläbi viia täiendav uurimine, sest nende süü polevat veel piisavalt tõestatud. 4. jaanuaril anti süüasi uuesti käiku ja 26. märtsil 1946 kuulati kõik kolm veelkord üle. Midagi uut ei selgunud. Samal päeval kohtuasi lõpetati /1, 94-101/.

10. aprillil lõppsüüdistuses süüdistatakse Friedrich Puksood selles, et ta

1) kõrvaldas koos Salumaa ja Aaslava-ga nõukogude kirjandust SD ülesandel;

2) võttis koos üliõpilastega kirjanduse vastu, kataloogis selle ning koostas eriraamatukogud, mille andis SDle hävitamiseks;

3) oli 1943. aastast alates Aktuaalse Ajaloo Komisjoni liige, kus kogus nõukogude võimu laimavaid materjale profašistlikuks propagandaks;

4) andis nõukogude võimu laimava intervjuu ajalehele “Eesti Sõna”;

5) laimas 1942. aasta suvel kodanik Taamali kuuldes nõukogude võimu.

Puksoo tunnistas end kõigis punktides süüdi, süüdistust kinnitasid kodanike Aaslava, Salumaa ja Taamali üles-tunnistused /1, 110/.

Vene NFSV 1926. aasta kriminaal-koodeksi alusel karistati Friedrich Puksood § 58 p 3, § 58 p 10 lõik 2 ja § 58 p 11 järgi 10aastase vabaduskaotusega ja 5aastase poliitiliste õiguste äravõtmisega ning kogu vara konfiskeerimisega.

Nii Elmar Salumaale kui Siegfriid Aaslavale mõisteti kuus aastat vabadusekaotust poliitilistest õigustest 3 aastaks ilmajäämisega ja kogu vara konfiskeerimisega /1, 129-142/.

Kaja Noodla, kes kirjutas oma asjatundliku Puksoo biograafia ajal, mil julgeoleku arhiivi ajaloo uurijaid ei lubatud, väidab, et Puksoo vangistati sellepärast, et “ta oli Saksa fašistliku okupatsiooni ajal jäänud Tartu ülikooli raamatukogu juhatajaks, selle asemel, et minna maale põllutööle.” /2, 26/. Selle,

nagu nägime mitte just päris tõese teabe, saitaarvatavasti julgeolekult. Õigupoolest on ükskõik, milline oli formaalne süüdistus. Puksoo ei olnud vabadusvõitleja, tema elutöö oli eesti kultuuri teenimine. Ta oli lihtsalt aus inimene, ei hirmutatav ega äraostetav ja sellisena nõukogude võimule kättesaamatu. Temaga ei saanud manipuleerida. Sellised inimesed olid valedele rajatud võimustusüsteemile ohtlikud, sest nagu ütleb Solzenitsõn: “Üksainus lause tõtt võib terve maailma ümber pöörata.” /3, 31/. Ausus oli Friedrich Puksoo süü.

Kaja Noodla algatusel kirjutasid Tartu Ülikooli raamatukogu teenistujad 1. detsembril 1988 avalduse Friedrich Puksoo surmajärgseks rehabiliteerimiseks. 30. novembril 1989 vaatas Eesti NSV Kriminaal-asjade Kohtukollegium läbi Friedrich Puksoo, Elmar Salumaa ja Siegfriid Aaslava süüasja, mis päädis Eesti NSV SARKi vägede sõjatribunali otsusega 25. aprillist 1946. Kõigi kolme suhtes lõpetati kriminaalasi kuriteokosseisu puudumise tõttu ja nad rehabiliteeriti täielikult sellest tulenevate õiguslike tagajärgedega. /1, 149/. Võib-olla oli selle kummalise rehabiliteerimismängu ajendiks stalinlike kurjategijate ebamäärane tulevikuhirm. Kuid Friedrich Puksoo, nagu tuhanded tema saatusekaaslased, ei vajanud rehabiliteerimist ja tema kohtumõistjaid ei ole võimalik rehabiliteerida.

“Aeg, mis on tekkinud, enam ei haju, kui seda jäävust ka meeled ei taju.”

A. Alliksaar

Kasutatud allikad:

1. KGB arhiiv, fond 130, aastad 1945-1946, loetelu I, toimik nr. 8230.

2. Noodla, K. Friedrich Puksoo, 1890-1969. Trt.: Tartu Ülikooli Raamatukogu. 1990. 112 lk.

3. Solzenitsõn, A. Nobeli-loeng. “Noorus” nr. 3, 1993, lk. 30-31.

BIOGRAAFILISE LEKSIKONI TEGEMISE KOGEMUSI

OSKAR KRUIS

1980ndate aastate keskel soovis Eesti Kirjanike Liit välja anda uut teatmeteost eesti kirjanike kohta ning esialgu taheti lihtsalt täiendada 1975. aasta "Eesti kirjanduse biograafilist leksikoni". Kui Olev Jõgi oli sellest ülesandest loobunud, veensid Jaan Kross, Kalle Kurg ja Vladimir Beekman mind teatmiku koostajaks hakkama. Minu arust oli võimatu teha seda suurt tööd akordtasu eest, soovisin palgalist kohta. Kirjastus "Eesti Raamat" võimaldaski mulle teadustoimetaja koha 1986. aastast 1990. aasta 1. augustini.

Peatselt selgus, et otstarbekas pole piirduda väikeste täiendustega, vaid koostada uus leksikon. 1975. a teatme- raamatus oli 607 biograafilist artiklit, uue nimekirja koostamisel kogunes sinnajuba 900 märksõna. Eelmisest leksikonist oli Endel Sõgel välja jätnud väliseesti kirjanike nooremad põlvkonnad, ka Eestis oli vahepeal hulk kirjanikke peale kasvanud, vajalikuks peeti tõlkijate ja kriitikute varasemast ulatuslikumat lülitamist leksikoni. Ometigi ei arvatud sobivaks anda leksikonis eluloolisi teateid kõigist, kes eesti keeles midagi ilukirjanduslikku avaldanud. Toimetuskolleegium (G. Grünberg, O. Jõgi, M. Kalda, J. Kross, O. Kross, E. Nirk ja A. Vinkel) arutas nimekirja ning selle täiendusettepanekuid kriitiliselt ning otsustas välja jätta näiteks A. Albergi, R. Dmohovski, T. Elmanovitš, J. Kahki, E. Karu, V. Paasi jt.

Kuna leksikoni koostamine kujunes loodetust tublisti pikaajalisemaks, tuli artikleid pidevalt juurde. Kokku sai neid 1260. Igal aastal ilmus uusi raamatuid ning kerkis esile uusi kirjamehi. Mõned viimase paari aasta jooksul end esmakordselt avaldanud autorid ei saanud kohe tuntuks, kriitikud ei suutnud kõike retsenseerida, raamatukokkugi jõudsid perifeerias kirjastatud raamatud

hilinemisega. 1993. aasta märtsikuus oskan juba kahetseda, et leksikonist jäid välja saarlasest ajakirjanik Enda Naaber, Viljandi luuletaja Ülo Alo, vanadest keeltest tõlkija Kalle Kasemaa, mood- satest keeltest tõlkija Mati Soomre, huvitavaid telesaateid tegev kirjandus- loolane Margus Kasterpalu.

Kirjanduslood ja leksikonid ei jõuagi kajastada kõige uuemat kirjandust, paratamatult jääb väike ajaline distants. Niisiis ei maksaks 1991. ja 1992. aastal debüteerinud noortel luuletajatel ja prosaistidel pahandada, kui nad ei leia oma nime uuest leksikonist. Tõsi küll, nõ kaheteistkümnendal tunnil lisati käsikirja 1991. aasta algul ilmunud viimase luulekasseti autorid. Neist üks tekitas toimetajatele tülika probleemi, et kuhu küll järjestuses paigutada veidra nimemärgi ATS all esinenud noorprova, kes neiuna kandis Rajavere, abiellunud aga Asumetsa nime, kuid kumbagi nime pole luuletajana kasutanud. Naised on ju sageli mitme nimega ning kõik need on artikli alguses välja toodud. Leksikoni kasutaja leiab igal juhul otsitud literaadi kätte. Kahjuks ei ole kõigis artiklites nimede kasutamise juures aastaarve, sest paljud leksikoni küsimuslehe täitjad ei suvatsenud neid märkida ning hilisemad järelpärimisedki ei selgitanud abiellumis- või lahutamisaastat alati välja.

Mõnel juhul jäi literaat leksikonist välja omal soovil või elulooandmete esitamata jätmise tõttu, mida loeti keeldumiseks. Nii ei õnnestunud kavandatud artiklite autoritel ega ka minul saada andmeid ukraina tõlkijalt Alevtina Sprogiselt, tšehhi tõlkijalt Kvetuše Novakovalt ja soome tõlkijalt Johanna Laaksolt (kahe esimesega kõnelesin isiklikult, kuid antud lubadused osutusid petlikeks). Mae Antsu pseudonüümi all romaaniõistlusel ergutusauhinna saanud kooliõpetajan- na ei soovinud sattuda leksikoni ning

kinnitas, et peale esikteose "Mu pärmade aegu" rohkem ei kirjuta. Ühe raamatu autoreid jäi leksikonist välja teisiigi. 1987. aastal "Armastusromaaniga" Jüri Ööbiku varjunime all startinud autor oli küll nõus biograafiliste andmete avaldamisega, kuid tahtis jääda pseudonüümseks. Sedagi soovi tuli arvesse võtta.

Enamasti olid kirjamehed nõus leksikoni jaoks oma varjunime avama, nii võib nüüdsest teatmeteostest rohkemgi uut infot leida. Siiski ei asenda kõnesolev raamat spetsiaalset pseudonüümide leksikoni, mille esimene osa aastate 1821-1900 kohta on 1991. a ilmunud Meelik Kahu sulest. Paljusid pseudonüüme ja nimemärke on ju kasutatud üks-kaks korda, nende juurde oleks olnud vaja märkida ka vastava trükise nimetus. Kõik see ajanuks biograafilise teatmeteose teksti liiga pikaks. Laialdast kasutust leidnud varjunimed on kas kodanikunime kõrval või antud artikli tekstis, kõige tuntumad pseudonüümid on tõstetud koguni märksõna seisusesse (Lydia Koidula, Mait Metsanurk, A. H. Tamm- saare, Ain Kalmus, Reed Morn, Mall Künnapuu, Eduard Krants jt).

Peale ühe olid kõik väljaspool Eestit asuvad kirjamehed nõus leksikonile andmeid esitama, raskusi esines aadresside hankimisel. Praegu on leksikonis eesti literaate kõigist maailmajagudest: Leonora Peets esindab Aafrikat (vanas eas siirdus küll Prantsusmaale), Aulis Aret-Kallits on kolmandiku elust veetnud Kirgiisias, Taimi Proos on sündinud Hiinas (elab praegu Kanadas), Erika Aland-Vernik elab Brasiilias, pikka aega oli seal ka Karl Rumor-Ast, Ellen Liiv- Blizner asub Argentiinas, seal elas pagulasena ka Voldemar Mettus, USAst, Kanadast ja Austraaliast on võimalik tutvustada aga juba hulka kirjanikke. Kirjavahetus meretaguste maadega nõudis suurt kannatlikkust, kuid tõi enamasti edu

ning kandis Tallinnasse kokku palju varem kogumata infot eesti kirjanduse kohta.

Kõiki kirjandusloo saladusi ei õnnestunud siiski kaotada. Hoolimata pikaajalistest otsingutest ei läinud korda leida teateid kirjastaja, "Looduse" direktori Hans Männiku saatuse kohta pärast 1941. aastat: selgust ei saanud EKP KK Parteiarhiivist, ei praegusest Eesti Riigiarhiivist, ei Prokuratuurist, ei aidanud Eesti ja Ukraina ajalehtedes avaldatud üleskutsed, ei teadnud tema elutee salapärasat lõppu valgustada ka kirjastaja Pariisis elav tütar Maire Männik.

On puudu baltisakslastest kirjameeste sünnidaatumeid, teadmata nii mõnegi Venemaale siirdunud rahvalauliku ja kirjamehe surmakuupäev. Kirjandusloolased pole suutnud välja selgitada isegi nii populaarse kultuuritegelase kui Jaak Järve surmapäeva (hukkus 1920. a Venemaal Sjoma jõe ületamisel). Mõnel juhul on tulnud koguni meie kaasaegsete surmadaatumile lisada küsimärk (Vasalemmas 1941. aasta augustis arreteeritud Julius Oengo-Õngo, Tartus 1941. aasta juulis maha lastud Jüri Parijõgi, Rootsis 1953. aastal Örebro jõest uppunud leitud Jaan Pert).

Leksikonist on leida säärasedki fakte, mida avalikkus varem ei ole teadnud. Eessaare Aadu varjunime kasutanud Jaan Anvelt lasti maha Moskvas 11. detsembril 1937, Marta Kuus-Kütti suri Saksamaal Ehkenbach-Alsenbornis 1. mail 1991. Heiti Talvik Tjumeni oblastis 18. juulil 1947 vanglas, August Hanko Kemerovo oblastis 25. mail 1952 vanglas, August Tõnurist Paides 7. märtsil 1943. Liidia Tuulse sünnipäev on ennistatud 18. märtsiks 1912, Oskar Kallase surmadaatum on parandatud 26. jaanuariks 1946 ja August Mälgu oma 19. detsembriks 1987, Raimond Kolk saanud õige sünniaja 8. veebruar 1924 ning Soome siirdumise aastaks 1944 jne. Väliseesti kirjanike elulooandmetetäpsustamisel on kasutatud leksikoni "Eesti kirjakuulutaja eksiilis" (Lund, 1989).

Praegu elavatelt kirjameestelt koguti leksikoni tegemise esimestel aastatel biograafilisi andmeid trükitud küsitluslehtedega, kuid mõningaid andmeid ei osatud neil piisavalt konkreetselt nõuda. Nii märkisid mõnedki vanemate

tegevusalaks bürokraatlikult *teenistujad*, mis võis tähendada väga mitmesugust ametiala. Küsiti küll naisisikute neiupõlvenime, ent hiljem osutus vajalikuks ka abiellumise aasta. Küsiti küll komparteisse astumise aastat, kuid kuna selle kiiret kokkuvarisemist ei osatud ette näha, tuli leksikoni lõpetamise ajal palju vaeva näha komparteist välja astumise aja teada saamisega (tartlased ei suutnudki vastavat nimekirja esitada). Toimetuskolleegium otsustas komparteisse kuulumise aastad elulugudesse sisse jätta, sest see teade võttis vähe ruumi, kuid sisaldas palju infot kirjameeste meelsuse ja käitumise kohta (ka väljaastumise aasta on kõnekas: 1989. a astuti välja isiklikul tahtel, 1991. ja 1992. a paratamatusest). Küll otsustati leksikoni tegemise käigus sellest välja jätta kirjameestele annetatud nõukogude ordenid, kuna see raiskas ruumi ja ei õelnud suurt midagi.

Leksikoni autorkond koosneb 63 isikust, peale kirjandusteadlaste ja kriitikute kasutati ka teiste sulemeeste abi. Autorite nii suur arv osutus aga tülikaks, sest hoolimata kõigist juhtnööridest oli saabunud käsikirjade pilt tasemelt ja esitusviisilt tüprip kirju. Nende järgi võis määrata küll autorite virkust ja laiskust, hoolikust ja pealiskaudsust, kuid vigu esines ka kõige hoolsamate ning toimetamistöökogemustega kriitikute töödes. Vahel oli teoste pealkirju märgitud oma petliku mälu järgi, eksitud kuupäevade ümberarvutamisel vanalt kalendril uuele, andmed elulugudesse otsitud aastaarvude kohta läksid kasutatud allikates - kirjanduslugudes, artiklites, teatmeteostes, tihti lahku. Pealegi sooviti "Eesti kirjarahva leksikonis" esitada märksarohkem andmeid kui mitmes teistes teatmeteostes ("Eesti kirjakuulutaja eksiilis", "Eesti teadlased väljaspool kodumaad", "Kes on kes ja mis on mis eesti lastekirjanduses", "Tartu Riikliku Ülikooli õppe-teaduskoosseisu bibliograafianimestik 1944-1980 jt).

Mõned autorid ei suutnud toime tulla isegi leksikoni kaastöölise miinimumnormiks kuulutatud 6 artikliga. Mitmed tellimused jäid esialgsel lubajatel täitmata, osa autoritest osutus lausa lootusetuks ning nende asemele tuli otsida uusi. Mõnigi kord oli kergem kirjutada

lühike artikkel ise, kui leida loobuja asemele uus autor. Minu enda kirjutatud artiklite arv kujuneski lõpuks liiga suureks. Kuna käsikirja lõpetamine venis, oli tarvis varasemaid artikleid täiendada värskete andmetega (uued teosed ja uued artiklid bibliograafiarubriiki, surmad ja matmiskohad). Neid lisandusi tuli mul teha tihti ise, sest autoritega kirja teel suhtlemine (Tartust oli neid aga palju) nõudis tööd ning vahel ütles kannatus üles. Vahel ei vastatud kirjadele, üks Tartu kirjandusteadlane oskas aga artikli nappide sõnadega täiendamisel teha kolm elementaarset viga. Telefonitsi õiendada ja täiendada ma suurt ei tahtnud - see ähvardas kaasa tuua vigu, eelistasin näha kõike paberil. Paar autorit suri leksikoni tegemise käigus (O. Jõgi, M. Kahu, R. Põldmäe, A. Undla-Põldmäe, E. Siirak). Nende täiendamist vajavate artiklite teiseks autoriks märkisin ennast, sest surnud ei saanud ju minu lisandusi heaks kiita. Kahe autori artikleid leidub teisigi: näiteks kui Rein Ruutsoo ei saanud kuidagi hakkama artikliga Jaan Tõnissonist, seadsin ise kokku esialgse teksti, mida Ruutsoo siis kontrollis ja täiendas. Ka sellistest menetlustest hoolimata jäi paar kavas olnud artiklit kirjutamata. Leksikoni tegemise aega oli aga ohtlik pikemaks venitada, see nõudnuks uusi täiendusi - kirjandusprotsess ju ei katke, isegi kirjastamine jätkub vaesusest hoolimata.

Tahaksin tänada kõiki leksikoni kaastöölisi, kes leidsid aega ja energiat, küsimata, kunas saab töötasu kätte. Nüüd jääb oodata vaid kirjastamist.

Oskar Kruus explains briefly the principles of compiling the biographical lexicon of Estonian literature, writes about his problems as a compiler of the lexicon. Unlike the previous 1975 edition, the middle and younger generations of expatriate Estonians are introduced. There are 1260 authors included. The literati, published for the first time during the last two years have been inevitably left out, some of them not wanting their data published. Pseudonyms are given on the level of entry words (Lydia Koidula, Mait Metsanurk, A.H. Tammsaare, Ain Kalmus, Reed Morn et al.). 63 persons belong to the compilers of the lexicon - literary experts and critics mainly. The author is grateful to all who collaborated and is looking forward to the publication of the lexicon.

"TULIMULLA" JA "MANA" KOONDREGISTRID

KRÕÖT LIIVAK

ERRi bibliograafiaosakond

Väliseesti esinduslikud kultuuriajakirjad "Tulimuld" ja "Mana" on ilmunud juba vastavalt üle 40ne ja üle 30ne aasta. "Tulimulla" esimene number ilmus juunis 1950. Samal aastal anti välja veel kaks numbrit, järgmistel aastatel 16, alates 1959. aastast 4 numbrit aastas. Ajakiri on ilmunud kogu aeg Rootsis, toimetajaks Bernard Kangro. "Mana" ilmumine pole olnud nii regulaarne. Aastail 1957-1963 ilmus see Ivar Grünthali toimetamisel Rootsis, 1946-1966 Ivar Grünthali ja Hellar Grabbi toimetamisel Rootsis ja USAs. 1967-1988 ilmunud numbrid toimetab Hellar Grabbi ning need anti välja Aleksandrias USA Virginia osariigis. Praeguseks on "Mana" väljaandmine üle toodud Eestisse. Esimene number peale mitmeaastast vaheaega ilmub loodetavasti sel aastal. Väliseestis on "Mana" ilmunud kokku 57 numbrit (viimane kannab numbrit 58, 57. pole senini ilmunud). 1957. aastal ilmus üks, 1958-69 kolm kuni viis, hiljem jällegi enamasti üks number aastas. Jooksvat numeratsiooni hakati kasutama 1966. aastal (ilmus nr. 29, arvestati varem ilmunud numbreid).

Avanumbrites selgitavad toimetajad ajakirjade eesmärgi. Bernard Kangro:

"Tulimuld" tahab olla eesti kultuuri säilitajaks ja arendajaks, kultuuritahteliste eestlaste ühendajaks, kasvava noorsoo äratajaks ja sidujaks oma rahva igivana ning elujõulise kultuuri külge. "Tulimuld" toob oma lehekülgedel ilukirjanduslikku uudisloomingut meiega kaasas olevalt nii vanematelt kui ka nooremalt kirjanikepõlvelt. "Tulimuld" sisaldab artikleid, ülevaateid ja arutlusi eesti kirjanduse, kunsti, teatri, muusika ja kõikide rahvuslike teaduste vallast. "Tulimuld" pakub võimalust kultuuriliste suundade määramisel tähiseid seada ja mõtteid avaldada: ta registreerib kokkuvõtlikult kogu meie kultuurilist tegevust kõigil mail, kus olme tormivarju leidnud ja kus eesti keel kõlab. Ta tahab ühtlasi ka kontaktis olla kõikide olulisemate kultuurisündmustega kogu

vaba maailma ulatuses, neid tundma õppida ja neid hinnata omalt seisukohalt. "Tulimuld" tahab üleval hoida meie ühist ideaali ja aidata sõnarelvaga kaasa võitlusele meie iseseisvuse, meie tõe ja õiguse eest. "Tulimuld" ei taha olla tagasipööratud pilguks, mis näeks ainult mineviku tundetoonitatud hämarusse, vaid ta on pigem valvsaks silmaks, mis jälgib oleviku märke ja mis sihib tuleviku ja kauguse helendavasse kumasse."

Ja seitse aastat hiljem Ivar Grünthal, Ivo Lliste, Ilmar Laaban ning Alur Reinans:

"Meie kirjandus- ja vaimuelu kannatab liigselt rõhutatud pagulashoiaku - sallimatu, krambistava, isoleeriva - all. Meile on püütud sisendada, nagu poleks meie, vabasse maailma pääsnud eestlased, inimesed nagu teisedki, vaid midagi erakordset, peaaegu fanaatilist, vinget meelelaadi ja süngete ülesannetega. Eesti kirjandust ja vaimsust nimetatakse meeeldi "võitlusrindeks" või "kultuurikoguduseks", mille (olematu) ühtluse ja (liikumatu) ootava) lõõgijõu nimel pahatihti tehakse andestamatult suuri järeleandmisi kunstiliste tõekspidamiste arvel. Ei sõjalistel ega usulistel ega põllumajanduslikel märksõnadel poleks nagu õiget kohta alal, kus kehtib ainult kirjanduslik mõõdupuu. Okupeeritud kodumaal on kirjandus alandatud diktatuuri tööriistaks. Kirjandus vajab aga ennekõike vaba lennuruumi. Kuidas tohiksime siis meie, vabaduses viibijad, tema tiibu kärpida ükskõik kui õilsalt mõeldud kirjandus- või rahvuspoliitiliste sihtide huves? MANA on avatud kõigile meie kirjanikele, noortele ja vanadele; ainsaks avaldamiskriteeriumiks on kaastöö kvaliteet. MANA tahab viia meie lugejaskonda kontakti kaasaegse kirjanduse ja mõtlemisega vabas Läänes ja süvendada tema tutvust elava klassikaga, ka meie endi omaga.

MANA tahab olla taimelavaks uutele ideedele ja võitlusfoorumiks sõltumatuile, individuaalsetele seisukohtadele. Vaba, otsekohese, ainuüksi kunstilist mõõdupuud rakendava kriitikaga tahab

MANA lasta sisse puhastavat ning ergutavat tõmbetuult sesse ühtaegu umbsesse ning õhuhõredasse ruumi, kus meie kirjandus ja kultuur on liiga kaua elanud. MANA loodab, et ta suudab äratada meie kirjanduspubliku nõudlikuma ja teadlikuma osa tähelepanu."

Mõte koostada ajakirjade koondregistrid, et neis sisalduv info oleks kergesti kättesaadav ja et neist oleks olemas kokkuvõtte kui kultuurinähtusest, tekkis Eesti Rahvusraamatukogus 1991. aastal. Selle töö vajalikkusele said koostajad kinnituse ajakirjade toimetajatelt nõusolekut küsides. Siinkohal esitan Bernard Kangro vastuskirja tervikuna, kuna see sisaldab seni avaldamata andmeid "Tulimulla" toimetamistöö kohta.

"Suurel Reedel 1991, Båstadis

Kallid rahvusraamatukogulased!

Südamlik tänu 9. märtsi kirja eest, jõudis siia, Båstadi, (see oma ca 100 km Lundist), kus me juhuslikult viibime, kätte täna. Palju tänu!

Üritan juba kohe, enne Lundi jõudmist tuleval nädalal vastata. Ei, muidugi pole mul vähimatki selle vastu, et koostate Tulimulla koondsisukorra. Koguni vastupidi, mul on sellest aina heameel. Sest vajalik see on mitmesugustele uurijatele ja ei kõik numbrid ega trükitud sisukorrad iga numbri jaoks pole kättesaadavad. Lisaks olen hiljem märganud, et selles võib olla eksimusi või väljajätteid. (Kunagi, kui Helmut Pürkop korrektuuri tegi, usaldas sisukordade koostamise iga aastakäigu lõpul temale. Hoopis hiljem märkasin lünki ja isegi mõnda viga. Aga kõik need on siiski vahest ebaolulised. Iga juhul, väike hoiatus!)

Ei, mingeid erisoove mul pole. Aga kui vahest minu abi on vajamõnes küsimuses, siis olen valmis aitama. Ei tule meelde muud kui, et: seal on ka mõned pseudonüümid, kas tahate neid avada, mõnda ehk saaksin (kui autor on nõus,

mille siis muretsen). Kas on vaja mõnda eesnime täiendada või täpsustada? Kui ma saan ...

Kas mingil määral on autorite nimestiku jaoks lisaandmeid, väites sünniaja, ala, rahvuse, pidevama peatusmaa kohta eksiilis? - Raske küsimus, kõigile ma ei suudaks vastata, eriti neile, kes ise on vahepeal elust lahkunud või kellega side on olnud juhuslik/katkendlik. Mul on koostatud (vist 35. ak. puhul) autorite nimestik; sellest on (vähemalt üks!) välja jäänud ja võib ka teisi juhuslikke nimesid kaasa võtmata olnud. Notiitsid ja kommentaarid Varias jm, kus autorinimi puudub, on vist küll kõik minu enese omad.

Kaas on minu kujundatud (ja püsinud), peale esimese aastakäigu (3 numbrit), kui kunstnikult joonistatud kiri kohale ei jõudnud. Nr 1-st 1951 alates olen kasutanud ja nii see kajääb, Erik Haameri joonistatud kirja, tagakaane kujundus on minu oma, samuti leiaut, mille muutsin kaheveeruliseks, et saada rohkem tekstimahtu (esialgne üheveeruline oli trükikojas maksimaalse suurusega, vist küll 28 cicerot, sellest peale on veeru rea pikkus olnud ja jääbki 15 cicerot).

Fotod on kõik minu valitud, kunstiteoste reprod muidugi kogu ulatuses, teisi fotosid olen vähendanud/suurendanud ja kui vaja lõikeid teinud. Fotosid võltsinud ei ole (kuigi seda oskan, töötasin 5 aastat kunstimuseumis fotograafina), montaaži aktsepteerinud ainult siis, kui fotomanik oli seda ise teinud (kuigi ma seda avastasin), aga seda on juhtunud üliharva ja vähetähtsail juhtumel.

Artiklid on üldjoontes autorite redaktsioonis, tehtud on ainult keelelisi parandusi, mõnikord lühendusi (ebaolulises osas) ainult tehnilistel põhjustel. (Näiteks, kui murdmisel on mõni üksik rida ähvardanud uuele leheküljele jääda.)

Mitmel korral (kui ma ise trükkimise juures ei ole olnud) on eksitusi pildi allkirjades. Trükivigu olen katsunud vältida nii palju kui iganes võimalust. Mõnikord seda võimalust pole, olen sunnitud trükiloa andma mitte absoluutselt valmidele tekstile. Põhimõtteliselt olen võimaluse korral korrektoori saatnud autorile parandamiseks. Aga autor ise on väga kehv korrektoori lugeja, ei näe

kergesti vigu oma tekstis.

Muidugi pole kaugeltki kõike kaastööd kasutatud. Kriteeriumiks on olnud väärus ja tõele vastavus: mingit poliitilist tseensuuri pole teinud.

Tulimuld pole olnud mitte mingi "ringkonna", koolkonna või grupi "häälekandja". Olen vastutanud üksisüü eest, ka sel ajal kui Henrik Visnapuu oli ametlikult kaastoiemata. (Ta oli kaugel ja see olekski olnud raske.) Ka alade valik, kaastöö üldse on puhtalt minu teha olnud.

Majanduslikult pole ajakirja eest keegi peale minu vastutanud. Sellel pole mitte midagi tegemist Eesti Kirjanike Kooperatiiviga (mis on aktsiaselts), mille tegija samal ajal olen olnud. Muide hakkas "Tulimuld" ilmuma enne Kooperatiivi koostamist. Ka esindajate võrgu (mis täpselt ei kattu EKK omaga, lõin enne Kooperatiivi startimist).

Tulimulla viimasel kaanel seisev: "Vastutav väljaandja (ansvaring utgivare) Prof. Sven Sandström" on ainult vormiline ja rootsi seaduse kohaselt vajalik olnud alguses, kui mina polnud Rootsi riigi kodanik. Siinsete seaduste järgi ei saanud mitte kodanik vastutav toimetaja (väljaandja) olla. Prof. Sven Sandström on kunstiajaloo professor Lundi ülikoolis, ta oli sel ajal ülikoolis kui minagi, töötasin kunstikateedri juures arhiivi töölise (assistendina hiljem) kohal ja õppisin fotograafiks. Tegi doktoritöö ja sai õppejõuks. Ta pole iialgi end seganud Tm asjadesse. Nüüd poleks vaja, et ta seal on, aga pole ka olnud põhjust muuta. Vastutav toimetaja on nagu omal ajal Eestiski "sitsiredaktor", keda oli vaja siis, kui ajakiri süüdi mõisteti ja/või "istuma" pandi. Tulimullal ei ole võimudega tegemist olnud.

Noh, nüüd olen kirjutanud palju ja kõike rohkem kui tarvis. Aga vahest on see hea, sest ei tea ju, millised müüdid võivad tekkida, kui veel rohkem aega on möödunud. (Nende tekkimist eksiillaste kohta ongi mõneti märgata.) Unustage see või tehke mis tahes, mõtlesin, et kui juba siis juba, palju kasvõi rohkem kui pisut vähem. Tulimuld on vahel pidanud taganema muude kohustuste eest ja vahel jäänud "vasaku-käe-tööks". Et olen üks ja säärase kauguste keskel on ju üks asi kui suurte toimetajate kollektiivi ja

toimkondade varju all, seepärast ja oma pika eluea pärast on see uunikum.

Mis puutub talituse töösse, siis on selle koguraskus lasunud mu abikaasal Marial. Ilmatemata poleks teil seal olnudki põhjust koondbibliograafiaga vaeva näha, mille eest me teid kõiki täname kui kaasaaitajaid kokkukorjatud annuste kasutamiseks.

Kõigile head tööindu, jaksu ja rõõmsat meelt soovides ja tervitades

Bernard Kangro."

Soosiv oli ka Hellar Grabbi suhtumine, kes esitas erisoove koondregistri ülesehituse ja kirjade dubleerimise asjus.

Järgnevalt veidi koondsisukordade koostamise põhimõtetest.

Mõlema ülesehitus on temaatiline, hõlmamaks kõiki ajakirjades esitatud valdkondi: ilukirjandus zanride kaupa; artiklid ja arvustused ainealade kaupa: kirjandus, filosoofia, kultuur, esteetika, psühholoogia, kujutatav kunst, muusika, teater, teadus, haridus, usuteadus, ajalugu, keeleteadus, kirjastamine, raamatulugu jne, arvestades teemade esinemissagedust ja kirjutiste mahtu.

Eraldi rubriiki "Eesti. Eestlased. Eestlus" on koondatud Eesti geopoliitilisest saatusest ajendatud kirjutised. Sinna kuuluvad probleemartiklid, väliseesti kultuurielu (kultuuripäevad, Metsaülikool jne) puudutatavad ja muud vastavasisulised kirjatööd.

Paljukäsitletud teemade rubriikides (kirjandus, "Manas" ka kujutatav kunst ja teater) on eestiainelised kirjutised eraldi välja toodud. Personaalia on koostatud eesti kirjanduse, "Manas" ka väliskirjanduse, kunsti, teatri ja muusika kohta.

Erinevused nimestike liigendamises on tinginud ajakirjade sisu: "Manas" on väliskirjanduse, kunsti- ja teatrikirjutiste osakaal suurem kui "Tulimullas". Samal põhjusel on olnud võimalik eesti kunsti näituste käsitletud näituste toimumise kronoloogias, ka personaalia osas, ja teatrietenduste arvustused teatrite kaupa.

Et koondsisukorrad annaksid tööparase ülevaate ajakirjade sisust, on kirjeid palju dubleeritud, toimetaja soovil eriti "Mana" puhul. Kui kirjutises on käsitletud mitut teemat, on see leitav kõigist vastavatest rubriikidest. Dubleeritud kirjed on tähistatud tärniga. Eriti hoolikad

on oldud eestiaineliste kirjutiste kirjete dubleerimisel personaalia avamise osas: artikli kirjed on dubleeritud artiklis käsitletud isikute juures või kui isik pole personaalias esindatud, on teda informatiivsuse huvides mainitud annotatsioonis (näit lühimonograafiate, rühmanäituste jne kirjetes). Kirjutisteosa järel asuvas nimeloendis viidatakse kirjete järjenumbrile - kõigepealt isiku enda tööde, seejärel sulgudes tema kohta kirjutatu järjenumbritele.

Niisiis leiab ühe autori tööd üles nimeregistri abil, ilukirjanduse osas ka zanrite kaupa autorite tähestikust (eraldi luule, proosa, drama, reisikirjeldused ja mälestused). Samuti on "Mana" artiklite ja arvustuste kirjeid ajakirja toimetaja soovil korratud autorite tähestikus. Selles osas numeratsiooni ei kasutata.

Rubriigis on kirjed järjestatud autorite tähestikus. Neile järgnevad autorite kirjutised, peamiselt lühisõnumite kirjed. Ühe autori tööd, samuti anonüümsed kirjutised, on järjestatud kronoloogiliselt. Vastukajad ja poleemika on toodud neid põhjastanud kirjatöö juures. Personaalias on kõigepealt antud isiku enda kirjutised oma elust ja tööst, seejärel artiklid ja sõnumid tema kohta ning arvustused arvustatavate teoste tähestikjärjestuses.

Registrite juurde kuulub ka illustratsioonide loend. Reproduktsioonid on esitatud autorite järgi tähestikuliselt. Muud illustratsioonid (fotod, joonised, kaardid jne) on registreeritud märksõnade järgi. Kõik isikutega seotud illustratsioonid (nii portree- kui grupifotod, portreereproduktsioonid, raamatuillustratsioonid, faksiimiletrüki, autograafid) on koondataud isiku nime alla illustratsioonide personaaliaossa.

Koostamise käigus on parandatud ajakirjades esinevaid vigu (nimekujud, retsenseeritavate teoste ilmumisandmed), mida on õnnestunud avastada.

"Tulimulla" koondsisukord (koostajad Rita Hillermaa, Krõõt Liivak) ilmub 1993. a suvel, "Mana" koondsisukorrale (koostaja Krõõt Liivak) koostatakse sel ajal nimeloendit.

PROJEKT "BIBLIOTHECA BALTICA"

JAAN TOOMLA

ERRi rahvusbibliograafia osakond

"Raamatukogu" 1992. aasta 1. numbris oli juttu projektist "Bibliotheca Baltica" (BB). Põhjamaade poolt IMTECI kaudu finantseeritava projekti eesmärk on arendada haridust ja kultuuri kirjastades Baltimaade ajalugu, etnograafiat, loodust, kirjandust ja kunsti käsitlevaid väljaandeid; levitada neid üksiktarbijatele ja raamatukogudele vastuvõtava hinnaga nii Baltimaades kui välismaal, eriti Põhjamaades.

Meie väärtamatut kirjastamise madalseisus tuli Norra hariduse projektorganisatsiooni "The International Learning Cooperative" (IMTEC) ettepanek nagu *deus ex machina*. Selle organisatsiooni direktor on mitme rahvusvahelise analoogilise kirjastamisprojekti korraldaja Hallvard Kore Kuløy. Kavas on anda igas Balti riigis viie aasta jooksul välja sada raamatut. Kahel esimesel aastal toetavad Põhjamaad igat vabariiki paberi ja trükimaterjalidega 10-13 miljoni dollari maksumuses. Sellega loodakse alus edasiseks majanduslikult iseseisvaks tegutsemiseks.

Möödunud aasta jaanuaris toimus Jurnalas IMTECI algatusel Baltimaade raamatutegijate ja -levitajate nõupidamine, millest võtsid osa TPÜ kaasprofessor Mare Lott ja TÜ kirjastus- ja trükiosakonna juhataja Valter Haamer. Arutati läbi projekti põhimõtted: BB lähtub ainult teaduslikest ja üldkultuurilistest eesmärkidest; seda juhib Oslo Rahvusvaheline Nõukogu, millesse kuuluvad ka kolme Balti riigi rahvuslike nõukogude esindajad; rahvuslik nõukogu peab silmas pidama rahvuskultuuri arendamise huve, olema objektiivne, erapooletu; selle tagamiseks peab nõukogu eesotsas olema rahvusraamatukogu direktor (IMTECI ettepanek); igas vabariigis tuleb luua BB rahvuslik fond, kuhu laekuvad Põhjamaadelt ja ka vabariigist saadavad toetused.

7. veebruariks 1992 kutsusid Jurnalas käinud kokku eesti raamatutegijaid ja

-levitajaid, et moodustada projekti algatusrühm. Sinna kuuluvad Anne Ainz, Endel Annus, Ivi Eenmaa, Valter Haamer, Mart Helme, Ülo Kaevats, Mari Kalvik, Mare Lott, Voldemar Miller, Tiiu Reimo ja selle artikli autor. Esmajoones otsustati koostada BB eesti seerias kirjastamisele tuleva saja raamatu nimekiri, kuhu võtta eeskätt eesti kultuuri arengule olulised väljaanded, mille ilmumine on kirjastustes takerdunud, ja haruldaste väljaannete faksiimiletrüki, unustamata ka veel koostamist vajavaid raamatuid. V. Miller lubas kokku panna faksiimileväljaannete nimekirja, allakirjutanu selgitas meie väärtkirjanduse kirjastamisseisu ja kogus kirjastuste ja teadusasutuste ettepanekuid.

Kirjastuste, teadusasutuste ja üksikisikute ettepanekute, V. Milleri faksiimileväljaannete ja V. Haameri eestvõtmisel Tartu Ülikooli jt Tartu asutuste poolt koostatud nimestikest sai üsna kiiresti kokku pikk nimekiri, mille raamatutest valiti sada välja. Koostati BB Fondi põhikirja projekt, fondi tegev- asjaajaja ülesanded anti Mart Helmele.

Ettevalmistöö tulemustest teatati 1992. aasta kevadel Oslosse. Vastus tuli sügisel. IMTECI suurejoonelise kava oli kõigutanud Põhjamaid tabanud tõsine majanduslik langus. Balti projektist nad loobuda ei tahtnud, kuid võimalused selle realiseerimiseks olid paljukordselt kahanenud.

Kontakte uuendati, loodi rida uusi tegevuskavu. Täna on jõutud nende elluviimiseni. Käsil on BB Rahvusliku Nõukogu ja Fondi põhikirja viimistlemine, majandusmehhanismi, juriidiliste küsimuste, asjassepuutuvate asutuste õiguslike vahekordade põhimõtete kujundamine. BB Rahvuslik Nõukogu kavatab taotleda juriidilise isiku staatust. Vajatakse Eesti sponsorite abi, et osta trükimaterjale ja katta trükikulud. Kõik on vahepeal kallinenud, raamatu ostja ostujõud kahanenud. Niisiis, on vaja palju raha, et head ideed ellu viia.

“Bibliotheca Balticast” “Bibliotheca Estonicani” ...

1992. aasta suvel valmis mitmesajaraamatuline nimekiri, mida pidevalt täiendatakse. Selle alusel on koostatud mitu uut BB saja raamatu seeria varianti. “Bibliotheca Balticast” on välja kasvamas iseseisev ja palju ulatuslikum projekt, esialgse nimega “Bibliotheca Estonica”, eesti rahvuskultuuri väljaannete kirjutamisprogramm, mis vajaks vastavat fondi. BB oleks sel juhul ainult üks BE väljunditest.

Püüan siinkohal anda ülevaate BE nimekirjast.

Eesti kultuuri fundamentaalväljaanded. Eesti ajalugu kajastab Eesti Riigiarhiivi koostatav neljaköiteline dokumentidejms kogu “Eesti Vabariik 1918-1940” (kirjastus “Olion”). Sarja “Eesti bibliograafia” alustab 11köiteline “Eesti retrospektiivne rahvusbibliograafia”, Eestis ilmunud raamatute ja ajakirjanduse bibliograafia aastani 1940, va 1918-1940 ilmunud eestikeelsed raamatud, mis on toodud selle ajavahemiku eestikeelsete raamatute üldnimestikus. Selle meie kultuuri jäädvustava suurväljaande esimesed köited on ilmumas, järgmiste trükkimiseks vajatakse hädasti rahalist toetust. “Eesti bibliograafia” sarjas on kavas avaldada ka “Eestikeelsete raamatute üldnimestikust 1918-1940” välja jäänud raamatute bibliograafia, eestikeelset trükisõna eksiilis ja Saksa okupatsiooni ajal 1941-1944 avaldatud kajastavad bibliograafiad. Valminud on ka A. Jaaksoo bibliograafia “Eestikeelne lastekirjandus” järgmiste köidete käsikirjad (esimene ilm 1989). Koostada tuleb eesti-, saksa- ja ingliskeelne “Eesti raamatukogude, arhiivide ja muuseumide kogude ja teatmestu juht”.

Eesti loodusest, geoloogiast, geograafiast annab ülevaate kolmeköiteline koguteos “Eesti”, mille I köide on trükkivalmis (kirjastus “Valgus”), samuti V. Masingu koostatud kaheköiteline “Puittaimed Eestis ja mujal maailmas”, H. Trassi “Eesti suursamblikud” jt väljaanded.

Sajapoognalise “Eesti keele grammatika” ja seitsmeköitelise “Eesti murrete

sõnaraamatu” samamahuka I köite trükkimiseks puudub raha, samuti G. Vilbaste “Eesti taimenimetuste” väljaandmiseks.

Tuleb jätkata eesti kultuuri- ja ühiskonnategelaste kirjavahetuste ja kirjade kui eesti kultuuridokumentide publitseerimist. Trükkivalmis on “O.W. Masingu kirjad H.J. Rosenplänterile I-II”, Kirjandusmuuseumis ettevalmistamisel L. Koidula kirjavahetus kolmes köites. R. Põldmäe jõudis korrastada vaid C.R. Jakobsoni kirjavahetuse I köite käsikirja - töö ootab lõpetamist. Ajaloo- ja kultuurihuvilistele pakuks palju P. Rummo koostatud J. Barbaruse ja J. Semperi kirjavahetus, kuid selle redigeerimine ja kommenteerimine on poolepeal. Avaldamist ootab meie ühiskondliku mõtte ja tegevuse ajalugu valgustav V. Reimani ja J. Tõnissoni kirjavahetus.

Folkloori rikkalikku varamut on tarvis trükisõnaga põlistada. BB programmi kuulub ka kolm uut köidet väljaandest “Vana kannel”. Eesti rahvalaulu ja -muusika tuntukstegemisel, muusikaloomingu inspiratsiooniallikana on tähtsat osa etendanud H. Tampere viieköiteline “Eesti rahvalaule viisidega” (1956-1965), millest võiks ilmuda kordustrükk või inglise- ja saksa keelse sissejuhatusega faksiimiletrükk. O. Loo-ritsa “Liivi rahva usund”, mille kolm esimest köidet ilmusid 1926-1928, kaks viimast on aga jäänudki käsikirja, tuleb avaldada, esimesed köited faksiimiles. Trükijärge ootab “Eesti rahvakalendri” VI köide, ettevalmistamisel on eesti mõistatuste suurväljaanne.

Ilusaks tavaks on saanud jäädvustada eesti kultuuri suurkujusid põhjaliku uurimistöö tulemusena sündinud fotoalbumite läbi. Esimesena ilmus nelikümmend aastat tagasi F.R. Kreutzwaldi, siis E. Vilde, A.H. Tammsaare, M. Saare, H. Elleri ja viimasena väga tähelepanuväärne J. Hurda vastav väljaanne. Kirjastus “Eesti Raamat” on tellinud Kirjandusmuuseumilt Lydia Koidula fotoalbumi, millega tähistatakse tema 150. sünniaastapäeva käesoleva aasta lõpul. Albumi trükkimiseks on vaja

toetajat, et selle hind kujuneks huvilistele vastuvõetavaks. Taolisi väljaandeid on vaja ka teiste meie kirjanduse suurkujude kohta (O. Luts, M. Under, G. Suits, F. Tuglas jt).

Mahukate sõna- ja tekstipublikatsioonide kõrval on valminud väiksemaid kultuuri rikastavaid väljaandeid, näiteks U. Masingu “Vaatlusi maailmaleteoloogi seisukohalt”, mis sisaldab tuntud teoloogi ja filoloogi esseid ja artikleid. Trükkivalmis on I. Laabani sarja kaks järgmist teost, tema esseede ja artiklite kogu. Kavas on koguda ja kirjastada ka teiste kirjanike ja teadlaste pärandit: G. Suitsu artikleid, hiljuti lahkunud I. Ivaski esseistikat, mille kogu koostamisega autor kokkuleppel “Eesti Raamatuga” ise tegeles, kuid lõpetada ei jõudnud, samuti varalahkunud Jaak Põldmäe töid jm. Veel tuleks avaldada eesti pedagoogilise mõtte antoloogiat, J. Linzbachi keeletesemiootika alased tööd, E. Wahli interlingvistilised teosed ja koguteos “Slavistika Tartus XIX sajandil”. Viimased kolm soovitas välja anda TÜ professor A. Dulitšenko.

Ilumata on eesti luule seni suurima antoloogia “Sõnarinne” (koost prof K. Muru) III ja IV köide, II köite väljaandmist toetas EKF. Kinkeväljaandena peaks ilmuma E. Priideli koostatud mahukas antoloogia “Eesti laul” Eesti maast ja rahvast, ajaloost ja saatusest, õnnest ja õnnetusest, murest ja rõõmest.

Praeguste olude tõttu on pooleli F. Tuglase “Kogutud teoste” avaldamine. Seni on ilmunud kuus köidet. Aga tema ulatuslik esseistika, monograafiad, kirjad? Nende ilmutamiseks on küll vaja sponsorite ja fondide, eriti Tuglase fondi abi.

Alustati Paul Kerese kogutud partiide kuueköitelise väljaande koostamist, kuid töö selle juures on katkenud.

Üldistavad käsitlused, monograafiad ja uurimuste kogumikud. Tuleb koostada eesti ajaloo lühiväljaande, mis võiks ilmuda ka inglise keeles. Avaldamist väärrib E. Medijaineni veel lõpetamata uurimus EV välisministeeriumi ja välispooliitika kohta aastatel 1917-1940, R. Nermani uurimused Tallinna eeslinnadest, E. Priideli rikkalikul arhiiviamendistikul

baseeruv "Koguva ajalugu", mis käsitleb selle Muhu saare erandliku küla ajalugu läbi sajandite.

Teaduste Akadeemias on koostatud ja ootavad trükkimist mitu sisukat väljaannet: "Eestlaste kirjakultuur 17.-19. sajandil. Artikleid ja ülevaateid", "Eestlaste antropoloogia", ingliskeelne "Bird of Estonia" jt. Lähimas tulevikus valmivad "Väliseesti kirjandus" ja "XX sajandi eesti kirjandus".

Avaldamist vajavad E. Annuse "Eesti kalendrikirjandus 1720-1900" ja R. Põldmäe põhjalik monograafia "Vennastekoguduse kirjandus". Omaette sari on kirjameeste monograafiad, millest A. Vinkelil on juba valmis "August Mälk" ja "M. Körberi elu- ja isikulugu". O. Kruus lõpetab "Raimond Kolgi" käsikirja. Välja anda kavatakse M. Underi monograafia, autoriks S. Kiin. Nii kodu- kui Välis-Eestis välja kujunenud kirjanike monograafiliste käsitluste traditsiooni tuleb igal juhul jätkata.

Ilmutamist vajab juba valmis või valmimisjärgus mitu eesti kunsti, rahvakunsti ja etnograafia väljaannet: "Lühike Eesti kunsti ajalugu", S. Helme "Eestimaal 1940-1990", E. Ratniku "Eesti maalikool "Pallas"", J. Maiste "Mõisaarhitektuur Eestis", V. Raami ja K. Altoa "100 Eesti kirikut" ning Saaremaa ja Tallinna kirikuid käsitlevad väljaanded, K. Tihase "Eesti rahvakunst", E. Vunder "Tekstiil Eesti talutoas", V. Vende "Eesti postkaart". Tõlkimisel on T. Mannineni "Eesti materiaalne kultuur" ("Die Sachkultur Estlands"), millest võiks välja anda ka faksiimiletrüki. Et Eesti kunsti laiemalt tutvustada, tuleb koostada albumid vanadest gravüüridest, eesti karikatuuridest, eesti kirjakunsti näidetest jm. Inglise keeles on kavas välja anda V. Heuri pooleliolev raamat "Meie Keres". Siin loetletu ei hõlmasugugi kogu BB projekti raames teoksilolevat ja kavandatavat.

Leksikonid jt teatmeteosed. Avaldada kavatakse juba toimetatud "Eesti kirjarahva leksikon" (koost O. Kruus), "Eesti teatritegelaste leksikon", "Mereleksikon" ja "Eesti arhitektuurileksikon I-IV". Koostamist vajavad Eesti ühiskonnategelaste leksikon ja Tartu Ülikooli professorite lühibiograafiad 1632-1992. Rahvusvahelist huvi peaksid pakkuma A. Teringi pooleliolevad biograafilised

teatmeteosed "Baltimaade üliõpilased Euroopa ülikoolides 1550-1810", "Gümnaasiumi ja trivialekooli õpetajad 1630-1804" ja "Juristid Eesti- ja Liivimaal 1630-1800", ingliskeelne entsüklopeediline teatmeteos "Estonia".

Peale leksikonide vajavad kirjastamist "Balti heraldika", illustreeritud teatmeteos "Eesti mõisad", "Eesti vapid ja lipud", H. Roosi "Eesti kodurahad", koostatav põhjalik teatmeteos "Eesti kirikud" kõigi Eestimaa kirikute mineviku ja tänapäeva kohta.

Loodusloo alalt vajavad väljaandmist M. Kaalu koostatud "Eesti imetajate välimääraja", "Eesti taimedemääraja" uus trükk (1. tr 1966), A. Ilvese "Eesti okaspuud", K. Kalamehe "Eesti seened", K. Kalamehe ja G. Štšukini "Eesti heinikud", E. Kumari "Eesti lindude välimääraja", S.-U. Veldre "Meie kahepaiksed ja roomajad", I. Viidalepa ja H. Remmi "Eesti liblikate määraja".

Huvitavat teavet pakuvad M. Öuna albumitüüpi väljaanded "Soomusmasinad" (ill V. Tõnisson) ja "Sõjalaevad" (ill V. Tõnisson ja T. Aru).

Välislugejaile on mõeldud saksa- ja ingliskeelsed Eestit tutvustavad teatmeteosed, millest võiks kujundada eraldi sarja. Projektis BB on rõhutatud eeskätt võõrkeelsete ülevaateraamatute "Eesti looduskaitsesalad", "Eesti laulupeod" ja ajaloolise ülevaate "Hansalinnad" (Tallinn, Tartu, Pärnu ja Viljandi) väljaandmise vajalikkust. Peale nimetatute on tehtud ettepanekuid tähtsamate arhiivide, raamatukogude jm ülevaatalikult valgustavate teoste avaldamiseks. J. Uljase ja M. Rauna artiklis "Üks kultuurielu korraldamise katse" (Kultuur ja Elu, 1993, nr. 1, lk. 29) tuletatakse meelde, et 1929. aastal loodi Kultuurkapitali juurde kultuurpropaganda fond, "mille eesmärgiks oli kultuuripoliitika laiendamine välismaale". Tasuks kõrva taha panna.

Faksiimileväljaanded. Nendenimekirja koostas V. Miller, täiendusi on teinud E. Annus, V. Haamer jt. Praeguseks on kirja pandud ligi 70 rahvusvahelise tähtsusega raamatut. Faksiimiletrüki varustatakse eesti-, saksa-, inglise- ja venekeelsete sisesejuhatuste, kommentaaride ning registritega, mis aitavad eri maade uurijail leida vajalikku. Loomulikult ei mahu kõik need BB

projektis lubatud 100 raamatu hulka ja osa neist tuleb lülitada BE programmi ning avaldada edaspidi. Ometi annaksid nende raamatute faksiimiletrüki BB eesti rahvuskultuuri uute väljaannete kirjastamisele majanduslikku tuge, kuna Põhjamaades ning Saksamaal, eriti baltisakslaste seas on elav huvi Balti maade ajaloo vastu.

Alustada tuleks biograafiliste teatmeteostega. 1698-1703 ilmunud Tallinna, Tartu, Pärnu ja Narva kirjameste teatmikud-leksikonid võiksid ilmuda ühes köites pealkirjaga "Estonia literata XVII saecule". Järgmisena tuleks välja anda H. Hradetzki "Schüler-Verzeichnis der Revalischen Gouvernements-Gymnasium 1805-1890" (1931) ja "Album der Howenschen und Elisenschule" (1930) ning rahvusvahelise tähtsusega G.V. Levitski kaheköiteline venekeelne Tartu (Jurjev, Dorpat) ülikooli professorite ja õppejõudude biograafilise sõnaraamat (1802-1902) ja selle H. Tankleri kuni 1917. aastani ulatuv järg. Faksiimiletrükk tuleks anda välja ka "Eesti biograafilisest leksikonist (1926-1929 + 1940)", "Eesti Tuletõrje leksikonist" (1940), "Välis-Eesti tegelastest" (1939) ja mitmest teisest omaaegsest biograafilisest teosest.

Samal viisil tuleks publitseerida Tartu Ülikooliga seotud trükised, nagu H. Boismannuse "Disputatio sexta de miraculosa et salutifera servatoris nostri conceptione et nativitate" 1631. aastal ilmunud Eesti esimene trükk, F. Meniuse 1632. aastast pärinevad trükised, T. Hiarne, B. Russowi, Chr. Kelchi kroonikad, väga huvitav Elisabeth Eastlake "Letters from the shores of the Baltic. Vol. 1-2" (London, 1842), Eugen Nottbecki "Der alte Immobilienbesitz Revels" (1884), J. Chr. Petri "Neuestes Gemälde von Lief- und Ehistland, ... Bd. 1-2" (Leipzig, 1809) jpt ajaloolise teabe poolest rikkaid väljaandeid, nende hulgas "Lief- und Ehistländischer Staats- und Adress-Calender anuf das Jahr Christi 1785. / 1784" ja ajalehe "Revalsche Post-Zeitung" 1685-1710 säilinud 160 numbrit. Uuesti võiksid trükivalgust näha B.G. Forseliuse 1694. aasta aabits ja F. Arvelius, O.R. Hotz ning J.W.L. Luce eestikeelsed raamatud.

1987. aastal täitus 350 aastat eesti kunstluule algusest. Esimeseks eesti

kunstluuletuseks peetakse R. Brockmanni juhuluuletust "Carmen Alexandrinum Esthonicum ad leges Opatij poeticas compositum", mis algab: "Kui õnnis on see mees, kes Isa peale loodab ...". Nüüd on koostatud R. Brockmanni tekstide faksiimile esialgse pealkirjaga "Eesti luule algusel", kus on toodud R. Brockmanni kõik teadaolevad luuletused jm tekstid. Raamatul on ka uurimuslik osa.

Kavas on avaldada mitme põllumajandusliku väljaande, samuti venekeelsete 1850. aastate alguse Liivi- ja Eestimaa kubermangu sõjalis-statistiliste ülevaadete ja esimese Vene impeeriumi rahvaloenduse (1897) samade kubermangude kohta andmestiku faksiimiled.

See on põgus ülevaade BB seeria jaoks kogunenud ettepanekutest, mille arv ületab selle 100 raamatu piiri paari-kolmekordselt. Eesti kultuuri kirjastamisprogrammi kujundamine ei ole lõppenud. Teame vähe sellest, mis on tegelikult teoksil. Vajame informatsiooni ja ettepanekuid. Iga kirjastus püüab praegusest raskest olukorrast väljarabelda ja kirjastab seda, mis tulu annab. Trükmaterjalid ja trükkimine on pidevalt kallinenud, raamatutelt võetakse suurt käibemaksu, kaupmehed tahavad oma osa ja ostja ostuvõime langeb. Selle tulemusena muutuvad tiraazid väiksemaks ja raamat veelgi kallimaks. Ka ei saa kedagi käsukorras üht või teist väljaannet kirjastama panna. Kultuuriministeerium ja Eesti Rahvuskultuuri Fond on jõudumööda toetanud kultuurile tähtsa väljaandmist, on leitud ka sponsoreid, kuid on karta, et väärtkirjanduse kirjastamine läheb ikka keerulisemaks.

Prof Mare Lotil on ettepanek luua Rahvusraamatukogu juurde teiste riikide eeskujul raamatukeskus, mis analüüsiks kirjastussituatsiooni ja -tendentsi, informeeriks sellest üldsust ja võimaluste piires mõjustaks ka raamatute väljaandmist ja "Bibliotheca Estonica" praegu veel kujuneva programmi realiseerimist.

Kuna viimaste andmete järgi ei ole Põhjamaadelt enam sarja väljaandmiseks kuigivõrd toetust loota, siis võib see üritus ka mitte teoks saada või teiseneda. Praegu

aga taas BB juurde.

BB 100 raamatu nimekirja kokkupanemine ei ole kerge. Tuleb ühendada meie kultuuri arendamise ja selle tutvustamise motiivid.

V. Milleri ettepanekul luuakse järgmised BB sarjad:

I *Estonica literata ac biographica*
(Eesti biobibliograafia)

II *Estonia historica*
(Eesti ajalugu)

III *Bibliographia Estoniae*
(Eesti bibliograafia)

IV *Historia naturalis Estoniae*
(Eesti loodus)

V *Artes Estoniae*
(Eesti kunst)

VI *Oeconomia Estoniae*
(Eesti majandus)

Faksiimile- ja võõrkeelsetel väljaannetel on eeskätt meie kultuuri tutvustav ülesanne. Eeldatavasti annab nende müük välismaal ka suuremat tulu. Kõik väljaanded, ka eestikeelsed, peavad olema varustatud inglise- ja saksa keelse saatesõna, resümee jm-ga. Täpsed nõuded on kujundusele ning tiitli ja selle pöörde andmestikule. BB projekti raames ilmuvate raamatute autoriõigused kuuluvad BB Nõukogule. IMTEC-i kaudu korraldab BB Nõukogu ka raamatute müüki välismaal. Osa saadavast tulust läheb BB kirjastustegevusse. BB Nõukogu sõlmib kirjastuste ja teiste asjaosalistega iga väljaande kohta lepingu, milles on üksikasjadeni fikseeritud kõik tingimused ja vahekorrad. Erilist tähelepanu tuleb pöörata reklaamile ja äritegevusele.

Turumajandus on meile veel küllaltki võõras, BB projektiga tegelevaid inimesi on vaja koolitada. IMTEC pakub selleks võimalusi, mida tuleb maksimaalselt kasutada. On ju seegi tulevikukapital. BB peab andma kogemusi ka edaspidiseks kirjastamistööks.

BB lõplik kava sünnib pärast konkreetsete kirjastamisvahekordade kindlaksmääramist iga teose puhul eraldi. Mõni kavas olnud raamat on juba ilmunud ("Eesti talurahva ajalugu" I) või ilmumisel, isegi kirjastuste endi soovitusel

nimekirja lülitatud väljaannete avaldamistingimustega ei pruugi kirjastused nõus olla. Ei olegi tähtis, et üks või teine teos ilmeks just BB sarjas, avaldamist vajavaid väljaandeid on küllalt. Rõhutan veelkord: tähtis, et väärtamatud ilmuvad, et nende väljaandmiseks leitakse raha.

Niisiis, tuleks alustada nende väljaannetega, mis võiksid tuua materiaalselt kasu ja võimaldaksid meil oma tegevust jätkata. Nendeks on ingliskeelne "Eesti Entsüklopeedia", R. Brockmanni uurimuslik faksiimileväljaanne, ingliskeelne "Eesti linnud" ja resümeelega varustatud "Eestlaste antropoloogia".

Loodame, et BB hakkab realiseeruma ja kui mitte, siis teeb seda BE ning sellest tõuseb tulu Eestile ja tema kultuurile.

Märts 1993

"Bibliotheca Baltica" in financed by the Nordic countries through IMTEC. Its aim is to advance education and culture in the Baltic states issuing publications about their history, ethnography, nature, literature and art; distributing them to individuals and libraries at a reasonable price both in the Baltic states and abroad. The idea is to publish one hundred books in every Baltic state during the next five years. During the first two years, the Nordic countries will subsidize Baltic republics with paper and printing materials in the amount of 10-13 million dollars.

The article written by Jaan Toomla gives a survey of books that are going to be published in Estonia. There are a great deal more than a hundred books to be published, and so an independent and more extensive project "Bibliotheca Estonica" has developed from the programme "Bibliotheca Baltica". "Bibliotheca Estonica" is a publishing programme of Estonian national culture that should need a supporting fund, too.

LILLED JA TAIMED RAAMATUKOGUS

SULEV VAHTRA

ERRi sisekujundaja

Ühiskondlike ruumide kaunistamine lillede ja taimedega on viimastel aastatel ka Eestis hoogu juurde saanud. On ju meeldiv sisse astuda mõnda kenasti kujundatud ruumi ja näha hooldatud toataimi - tekib tunne, et just antud valik ja ümbrus on ainuõige.

Kuidas sobitada lilli ja toataimi raamatukoguinterjööri? Püüan sellele küsimusele vastata oma Rahvusraamatukogu sisekujunduse projekterimisel saadud kogemusi põgusalt tutvustades.

Kõigepealt minu arvamus kunsttaimedest, mis praegusel hetkel võluvad paljusid. Raamatukogu pole küll võltspõdsaste ja kirevate lillikimpude koht. Kunstlilli imetlegu need, kes ei oska rõõmu tunda ehtsast loodusest. See on kergema vastupanu tee. Tehiskeskonda on meie ümber niigi liiga palju.

Taimedele tuleb kõigepealt leida õige koht, ümbrus ja ilmtingimata luua soodne kliima.

Kõik toataimed vajavad normaalseks kasvamiseks valgust. Samas ei tohi unustada, et on taimi, mis on valguse suhtes nõudlikud, ja teisi, mis seda pole. Oma kogemustest tean, et ruumides, kus valgus langeb põhjast, kasvab hästi näiteks viigipuu ja havisaba.

Tasub mainida sedagi, et kõikidele taimedele ei pea valgus tingimata otse peale paistma. Näiteks võib lugemissaali keskele mööbli vahele luua nn roheline saare, millel kasvab draakonipuu, havisaba ja peaaegu ükskõik millise krotoni liigi esindaja. Võibolla pole sedaruumi rohkem kujundada vajagi - kaunist taimedest ruumi keskel piisab.

Mujal maailmas on kasutusel kunstlik taimevalgustus. Kui rahakott lubab, võiks mõned suuremad taimegrupid meilgi selliselt valgustada. See loob interjööris kordumatu efekti, lisaks saab taim piisavalt valgust ja soojust.

Suured dekoratiivsed taimed võib

asetada lausa põrandale, loomulikult sobivasse savipottidesse. Väiksemaid taimi võib paigutada kujundatud lillealusele või lillekasti, mis varjab ajapikku üsna inetuks muutuvad potid. Nähtavale kohale sobib üksik suur sõnajalg, mis tuleb asetada tagasihoidlikule alusele põrandast kõrgemale.

Ikka tuleb veel ette, et taimed rivistatakse astmelistele seinariulitele, mis on aga oma aja ära elanud ega sobi enam tänapäeva ruumikujundusse nagu makrameetehnikas rippalusedki.

Üsna sageli on meie tingimustes raske suuri põdsavorme maitsekalt paigutada. Napid ruutmeetrid ei võimalda esile tuua taimede kogu ilu ja võlu ning mis kõige halvem - riulite vahele surutult ei kasva ükski taim. Kitsaste tingimuste korral ei tohiks kaasa minna suurte toataimede buumiga.

Ei tohiks ka unustada, milliseid võimalusi pakuvad kuivatatud taimedest valmistatud kompositsioonid.

Niisiis jätkem meelde, et üks lihtsas potis, kuid hästi hooldatud taim on palju kaunim kui kümme murenevas potis kiratsevat taimekest aknalaual.

TAIMED RAHVUSRAAMATUKOGUS

URVE HAUG

ERRi dekorator

Rahvusraamatukogu on saanud uue hoone. Maja ei ole küll veel lõplikult valmis, kuid raamatukogupere on juba sisse kolinud. Suur, pidulik, rahvuslikust ehitusmaterjalist tehtud, mõjub maja veidi kõledalt. Lugejate ja majaliste töömeeleolu tõstmisel on meie sisearhitekt Sulev Vahtra pidanud väga tähtsaks taimi. Sisehaljastajana ja diplomeeritud botaanikuna pean minagi vajalikuks kaunistada maja huvitavate ja dekoratiivsete taimedega.

Tänapäeval on moes leheiluga pilku püüdvad taimed, sest suurema osa aastast on taimed ju vegetatiivses staadiumis, õiteil on lühiajaline (õitsemine tõestab siiski, et kasvutingimused on soodsad). Raamatukoguruumide hubasemaks muutmiseks oleme valinud mitmesuguseid toataimi, mida on olnud võimalik Eestist hankida. Suure maja asukatena eelistame suuri, tugevaid ja vormikaid, ka üksikult pilku püüdvaid taimi, kuigi need täiskasvanutena kohanevad raskemini. Meil on monsteraid, uhkeid havisabasid, mitut liiki draakoni- ja viigipuid, šeffleraid, üksikuid suuri sõnajalgu, ebakrootoneid, *Veitchi pandan*. Viigipuudest on kõigi huviobjektiks kiiresti kasvav lüüraleheline viigipuu oma väga suurte lehtedega.

Taimekastidesse sobivad väiksemad taimed. Meil on õnnestunud hankida mitmesuguseid sõnajalgu. Kuigi nendega on palju vaeva, sest nad nõuavad suhteliselt niisket õhku, on nad väga huvitavad oma kuju, õrnuse ja leherohelise toonikülluse poolest. Mitmetel sõnajalgadel on vahvad karvased risoomid, mistõttu sakslased neid ka jänesekäppadeks kutsuvad.

Raamatukogu majas on üsna hästi kohanenud ka süngooniumid, spatifüllumid, aglaoneema liigid. Üsna tavaline taim, kui ta on terve ja korralik, mõjub just talle sobivas kohas hästi. Nii on meil kauneid tradeskantsiaid, klorofüüte jms.

Taimed oleme hankinud riiklikest aianditest, enamiku TK "Agro" Kose aiandist, endise Kirovi nim Näidiskaluri kolhoosi ja aktsiaseltsi "Flores" aianditest. Oleme tänulikud firmale "Flores", kes möödunud talvel oli valmis hoidma ja hooldama meie talvehakul ostetud taimi oma aiandi kasvuhoonetes.

Oleme muretsenud umbes 120 liiki toataimi. Kahjuks ei ole neist mõningad meie tingimustes suutnud kohaneda, ülejäänuid on õnnestunud paljundada, nad on hästi juurdunud ja ka õitsenud.

Eraldi tahaks rääkida inimestest, kes on meile taimi kinkinud, kes on annetanud või soovinud annetada oma kaua kasvatatud suuri rohelisi kaaslasid just meie majale. (Esimest kingitust esimesel kolimise päeval ei saanud me vastu võtta, sest meil puudus 4 meetri kõrgune valge ja soe ruum.) Eva-Mai Felikstova on kinkinud rooshibiski, jõulukaktuse, piimalille ja mõned kaktused; Ilme Pappel lõhnava pelargooni, lintpõõsa, peperooniaid, sõnajalgu jm; perekond Tähepõld kummipuu; Eneken Priks ja Maie Leetmaa suured monsteraeksemplarid; perekond Evert õökuninganna 25aastase taime. Maimu Jakobsoni kingitud taimed on 18 liigist ning neid on kokku ligi 50. Heino Priks andis meile üle Salme Kase taimed, sest viimane oli suur raamatusõber. Eha Tähkalt saime kollaseservalise havisaba, mida meil varem ei olnud. Täname kõiki!

Palju taimi on toonud meie oma raamatukogu töötajad. Toompeal kasvatatud võeti uutesse ruumidesse kaasa kui vanad head sõbrad.

Mida peame teadma taimede hooldamisel? Kiiresti on ununenud juba algkoolist saadud teadmised ja nende rakendamine. Tuletagem meelde.

1) Roheline taim vajab kasvamiseks valgust. Kui tahame korralikku ja kaunist taime, valime talle kasvupaigaks võimalikult valge koha. Taimedele ei kõlba pimedad nurgatagused.

2) Looduses on puhuti vihmasadusid. Ka toataimed vajavad vihma. Seepärast piserdagem neid vahetevahel. Meie Rahvusraamatukogus korraldame neile mõnikord paduvihma duši all, tekitame üleujutuse vannitades neid koos potiga nii, et kogu mullapall märgub. Milleks see hea on? Loomade nahk vajab hingamiseks puhtust, taimeriigi esindajail samuti.

Tolmust ummistunud või saastunud õhus kehvasti töötavad õhulõhed ei taga taimede normaalset elutegevust.

3) Sõnajalad on eostaimed. Eosed paiknevad (sageli korrapäraselt) lehtede alumistel külgedel. Eostega kaetud taimed ei ole haiged, vaid lihtsalt täiskasvanuks saanud.

Suur rõõm on tähelepanust, mis saadab meie, haljastajate tööd. Püüameteha kõik, mis võimalik, et meie maja saaks mõnusaks töökohaks. Oma teadmiste piires jagame huvilistele õpetussõnu. Jootmise-toitmisega püüame kogu maja taimed hea tervise juures hoida, esimest küll kaastöötajate abil, sest maja on suur.

Kahtlemata on taimekasvatuse küsimustering lai ja keeruline. Aiandites on taimi kasvatamas palju spetsialiste: üks valib hooldusrežiimi, teine hooldab, kolmas diagnoosib taimahaigusi ja -kahjureid, eri brigaad tõrjub neid. Seda kõike peame meie teadma, oskama, tegema kahekesi, aga hoone pindala on 5 hektarit ja taimede arv läheneb juba tuhandele. Seepärast kulub eriteadlaste abi meile marjaks ära. Nii taimekaitsjad kui -kasvatavad on meie soovidesse hästi suhtunud ning ilmutanud huvi ja mõistmist Rahvusraamatukogu haljastamise suhtes.

TÄNADA AJAKIRJANDUST

MAIRE LIIVAMETS

võib tõesti näida ootamatu. Ent ka tänamine ei kuulu enam elu esmanõuete hulka. Lapsele, temale muidugi tuletatakse meelde aitäh-ütlemist. Kes meist on aga kuulnud täiskasvanute seas niisuguse teema ülevõtmisest. Ometi on tänamine ning kiidusõna ütlemine imelihtne. Ei teagi praegu kergemat asja ilma peal. Üritan siis omal, võib-olla naiivselgi kombel öelda sõnakese sõnumitoojate kiituseks.

Ametikohustuste tõttu olen ehk keskmisest rohkem ajalehti ja ajakirju läbi vaadanud ning ka lugenud. Küll okupatsioonieelseid ja -aegseid ja muidugi tänaseid. Olen pidanud lehitsema ühtesid ja neidsamu väljaandeid isegi korduvalt. Näiteks 40-50ndate omi. Mõnikord huviga, siis jälle nõrdinult. Ja kõik need trükitud leheküljed peegeldavad vaid oma aega, ei enam. Kord agressiivselt, siis tasakaalukamalt (60ndad). 70ndate aastate ajakirjandus näib igavuse mõttes vahest lohutuim. Tõsi, tol ajal valitses "Eesti Looduse" ja "Edasi" buum. Igal kümnendil kerkivad esile ka uued ajakirjanikunimed, urgitsetakse mõnede üldtuntud teemade kallal. Loomulikult ei jõua keegi hetkel kättesaadava ajakirjandusega kursis olla ja kas see on üldse vajalikki? Ajakirjandusest nagu kultuurist üldset tuleb leida parim. Bibliograafilise nimestiku "Eesti ajakirjandus 1991" (koost E. Voormaa) andmetel ilmus tol aastal 524 perioodilist väljaannet. Siinkohal tasuks lugejal peatuda ja pisut aru pidada. Ka statistikutele, sotsioloogidele ja igat masti küsitelajatele peab jätkuma, millest kinni haarata ning järeldusi teha. Kuid number on pelgalt number, ega aita lugejat kuigi kaugele. Teatavasti on ajakirjandus avaliku arvamuse võimsamaid kujundajaid. Iseasi, kas nii lihtsat asja tasub minul korjata. Informatsioonita ei saa inimene enam hakkama. Ja kui mõni isik ise ridagi lugema ei vaevu, kaude jõuavad teated elust temanigi. Vist keegi ei kahtle, et ajakirjandus oli (on edasi) me vabadusvõitluse üks olulisemaid jõude. Kõigest juhtunust või toimunust sai teada ju pressi kaudu. Eestlased läksid tänavatele küllalt harva, nii oligi tegelike, enam-vähem kindlate sisuliste sündmuste vahendajaks ajakirjanik. Juhtus, et

pidulikemail hetkedel vahetati kuub küll millegi parema vastu ja mindi lauluväljakule või Balti ketti, aga siis oli tegemist rohkem poliitilise jalutuskäiguga. Et ajakirjandus nõ neljandat võimu omab, näitab kasvõi asjaolu, kuidas ülejäänud võimukad tema vastu alailma turri tõmbuvad. Kes kellele meelepärane on või ei ole - nii võiks sõnastada midagi ajakirjandusolude põhiküsimuse sarnast. Kuid mina, reakodanik, ei saaks eales teada, mis toimub ülal-linnas Toompeal, või all-linnas raekojas. Ei kuuleks, kuidas kulgeb elu äärealadel, kes keda vihkab, armastab või... kellele puugapähe lüüakse. Ei saaks osa oma juhtide demonstratsiooninimestest, nende kõrva-kiiludest üksteisele ja üleüldisest hädakarjest. Ajakirjanik on minu jaoks pelgalt tegelikkuse (jätkem argipäevas kõrvale kõlav sõna "tõde") tutvustaja. Koos omapoolse täiesti loomuliku interpretatsiooniga. Minu asi on tekst arusaamisega läbi lugeda. Ajakirjanik teeb oma tööd, annab nõ teateid edasi. Tema pole ju kedagi tapnud või taga ajanud, afääre korraldanud, metsa raiunud, laevu karile põrutanud, lennukeid kaaperdanud ja muud tuhandest üht seika toimetanud. Tema on vaid enne kohale jõudnud kui ükskõik kes meist. Kuid mingil seletamatul põhjusel saab liig sageli keretäie hoopis ajakirjanik. Eriti siis, kui teema balanseerib kaalukaasil - süüdlane-süütu! Kes küll täpsustaks ajakirjanduse piirid. Millest tohib rääkida, millest mitte? Saladustest. Aga kui keegi on juba saladuse avastanud, siis pole jutt enam saladusest. Muidugi peab ajakirjanik arvestama, et toppides nina mesilastarusse võib ka sähvaka saada. Vahel mõjub see isegi tervistavalt. Vaene ja hädaline (mõtlen antud juhul kirjakirjutajaid) leiavad aga just ajakirjanikult julgustava sõna, paremal võimalusel koguni toetavad tekstiread. Prominendid, keda ajakirjandus sõandab ebanugavalt üllatada, värisevad mõistagi pahameelest ja raputavad ajakirjanduskliku tõe suunas rusikaid, sisemiselt aga ootavad tähelepanu, mis on ju täiesti inimlik. Ent kui harva kuuleb head, mõistvat sõna ajakirjanduse, konkreetse kirjutaja aadressil. (Ma ei mõtle preemiaid.) Aga väikese vääratuse korral kaitsku jumal ise õnnetukest. Oleme nii tundlikud enese suhtes, nõnda mures oma *image* pärast, aga kõrvalseisja habras seis ei lähe meile suuremat korda. Vist mitte keegi ei suuda ajakirjandusest kujundlikumalt näidata,

mida õigupärast tähendab "pada sõimab katelt, ühed mustad mõlemad". Mõistagi meeldib ühele lugejale üks sõnumitooja rohkem kui teine. Kuid rabavas vahelduses, erinevate autorite metafooririkkuses või -nappuses peitubki võlu. See sunnib meid valima ning enesega nõu pidama, mida me ülepea vajame või kõrvale heidame. Pole kuulnud sundusest lugeda moraalselt talumatuid väljaandeid ja psühhiliselt traumeerivaid artikleid, kuulama sisulise väärtuseta saateid jne. Kindlasti on igal (võiks ju olla) oma usaldusajakirjanik, nagu eelistame üht arsti või advokaati. Ajakirjanik, kes räägib sageli meie endi mõtteid, väljendab sarnast meelepaha, ütleb välja pikka aega piinanud arvamuse, kuid kes oskab vaagida situatsioone lihtsalt professionaalsemalt, anda hinnanguid, millele ise vahest ei tuleks. Jah, takujundab salapäraselt ühiskondlikku mõtlemist ja see ärritab meid neetud kombel. Küsimus on vaid ärrituvuse astmes.

Ülimad inimlikud mõisted - eetika ja südametunnistus - puudutavad meid kõiki võrdselt. Iga ameti kohal kõrgub oma kõlblus. Mõnel puhul ei paista see lihtsalt välja. Ajakirjanik peab sõna võimu tunnetama, sest kord öeldut ei saa tõepoolest tagasi võtta, aga kas just ajakirjanikku tuleb esimesena võlla poole talutada, on teine asi. Milleks siis inimikond demokraatia välja mõttes ja ka selle eest tulle läheb, kui kõige lihtlabasem kirja tükk tekitab sallimatust.

Ajakirjandusel on ilmselt sisemine taju, mis teda tasakaalus või õigel kursil hoiab. Võib-olla tuleks kõnelda siinjuures kohanemisvõimest, ei tea. Küllap ajakirjanikud juba teavad, kuidas hinge sees hoida.

Lõpetuseks soovin lugejana ajakirjandusele edu, sest olen temaga rahul. Kas see tundub väga kummaline? Tean juba ammu, et ajakirjandus on *aja kirjandus*. Minus võib tekitada emotsioone sündmus või tegu, aga ma eritlen käsitluse. Eesti ajakirjandus pole kriipsu võrragi ükskõiksem, ebaobjektiivsem, ülekohtus kui meie ise, meie elu meie enda riigis, sest leheveergudel, raadios, TVs kõneldakse meist ja antakse meile sõna vastamiseks. Ajakirjandus sunnib mõtlema sõna imelisele kandvusele ja vastutusele ja ei maksa oodata, et see nagu elugi meid hoiab (mõnikord ehk hoiatab) pettumuste, ülekohtu ja vaeva eest.

MÄLESTAME

EHA MÄLBERG
(1929-1993)

Igavikuteele on läinud üle 30 aasta Alatskivil raamatukogutööd ja muid kultuuriasju edendanud EHA MÄLBERG, kes 6. jaanuaril sai 64 aastaseks. Õnnetusjuhtum viis selle elurõõmsa ja tarmuka naise varakult meie hulgast.

Eestis 50ndail aastail laialt hävitustööd teinud lastehalvatustõbi oli röövinud Eha Mälbergi paremalt käelt töövõime ja nõrgendanud tema silmanägemist. Jäi ainult imetleda talle looduse poolt kingitud elu- ja tahtejõudu. Tema pikkade tööaastate jooksul elas Alatskivi raamatukogu üle halvemaid ja paremaid aegu. Meenub üks külm talvapäev 60ndaist aastaist, mil meie, Tartust saabunud ülemused, leidsime Eha jõudu katsumas kütteks saadud meetriste vettinud puunottidega - raamatukogu asus siis veel suures, kõrgete lagedega kõledas lossis. Alles kümme aastat tagasi sai nii raamatukogu kui Eha ise elamise-olemise uude keskküttega majja.

Ehal oli ilus lauluhääli ja aastakümneid oli ta Alatskivi naisansambli hing. Ka ei puudunud tal luuleanne - ansambel laulab praegugi tema loodud sõnadega laulu ning meeoleolukad vemmälvärsid seminaridel, laagrites või muudel ühisüritustel juhtunust olid tal alati nagu varrukast puistata. Meie, tema naiskolleegid, imetlesime tema hoolitsetud välimust, oskust ja jõudu maitsekalt ja puhtalt riides käia.

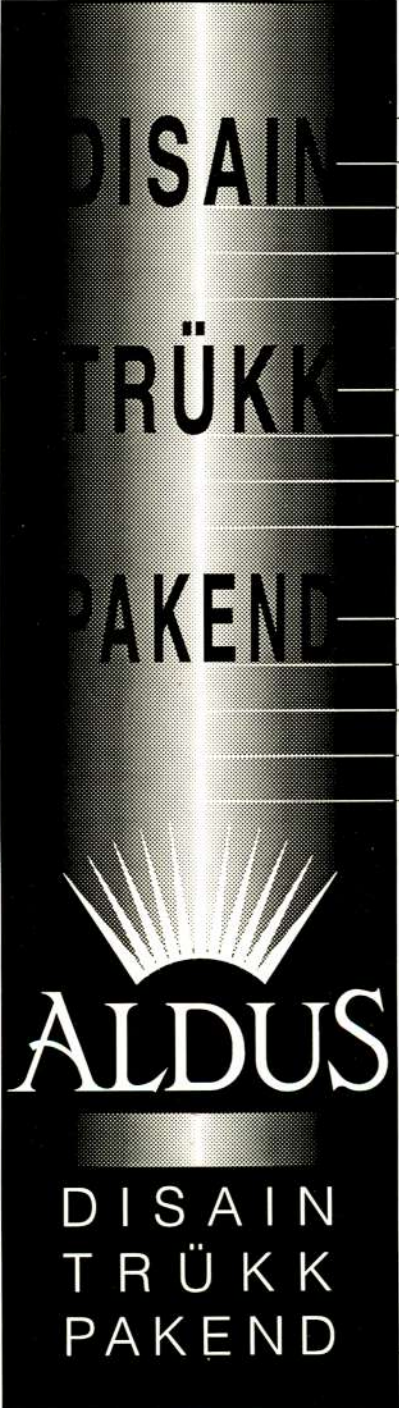
1961. aastal tuli Eha Mälberg Alatskivile, tuli ja jäi. Temast sai Alatskivi patrioot. Mälestuseks kodukoha rahvale jääb tema 80ndail aastail koostatud album Alatskivi minevikust, tänapäevast, inimestest, loodusest, vaatamisväärsustest. Sedagi tööd tegi ta hinge ja südamesoojusega, tegi paremini, kui paljud kahe terve käega Tartumaa raamatukogutöötajad.

Puhka rahu, kallis sõber ja kolleeg! Sa olid hea südame ja heleda sädemega inimene, Sa põlesid ise ja süttisid teisi. Sinust jääb helge mälestus meile kõigile, kes me Sinuga töös ja elus kokku puutusime.

Kolleegide ja sõprade nimel
Elvi Voormaa

TABLE OF CONTENTS

The Opening Address	Paul-Erik Rummo	4
The Word. Independence. Occupation. Liberation	Ivar Triikkel	5
The current Situation of Library Network	Tiiu Valm	6
Estonian Public Libraries in 1992 (statistics)		7
The Summary Account of Estonian School Libraries in 1992		8
National Library of Estonia	Ene Riet	9
The Readers Service in the National Library of Estonia	Ene Paaver	11
Library of the Estonian Academy of Sciences	Maive Triipan	12
Tartu University Library	Malle Ermel	14
Tallinn Technical University Library	Reet Kukk	16
Tallinn Pedagogical University Library	Kersti Kikkas	18
Estonian Children's Library	Anne Rande	19
Estonian Patent Library	Anu Nuut	22
Estonian Standard Library	Juta Laasma	23
Estonian Medical Library	Milvi Tedremaa	24
About the Teaching of Librarianship in Tallinn Pedagogical University	Aira Lepik	25
Viljandi College of Culture	Mati Muru	27
The Estonian Archives in Australia	Inno Salasoo	28
"Teek"	Ivi Tingre	30
Seventy Years of ELA	Ivi Tingre	31
Seventy Years of the Journal "Library" (Interview with Kalju Oja)	Ene Riet	32
Estonian Literature in exile in Public Libraries	Krista Talvi	33
"Giltiness" of Friedrich Puksoo III	Piret Lotman	34
"The Estonian Writers' Lexikon"	Oskar Kruus	35
About Cumulative Table of Contents Journals "Mana" and "Tulimuld"	Krôôt Liivak	37
Program "Bibliotheca Baltica"	Jaan Toomla	39
Flowers in the Library	Sulev Vahtra	43
Flowers in the National Library of Estonia	Urve Haug	43
ABOUT YOU AND FOR YOU		
We should Thank the Press	Maire Liivamets	44
IN MEMORIAN		
Eha Mälberg	Elvi Voormaa	45

	firma tunnusgraafika
	reklaamtrükis
	tarbegraafika
	tootedisain
	kõrgekvaliteediline
	4- värvi ofsettrükk
	reklaamtrükised
	etiketid
	pakendi konstrueerimine
	graafiline disain
	trükk
	matriitside valmistamine
stantsimine	
OTSESIDEMED SOOME JA ROOTSI PABERITEHASTEGA	
Tõnismägi 2, Tallinn EE0001 Tel.450 485, 452 594 Fax 451 695	

